

2018

EKONOMİ HUKUKU ABD

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JALE BULU

TC
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

**VERGİ FARKINDALIĞI VE VERGİ BİLİNCİNİN
VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
(GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÖZELİNDE DEĞERLENDİRME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JALE BULU

GAZİANTEP
AĞUSTOS 2018

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

**VERGİ FARKINDALIĞI VE VERGİ BİLİNCİNİN VERGİYE
GÖNÜLLÜ UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
(GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÖZELİNDE
DEĞERLENDİRME)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JALE BULU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine KOBAN

GAZİANTEP
AĞUSTOS 2018

TC
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC LAW

**THE EFFECT OF TAX AWARENESS AND TAX
CONSCIOUSNESS ON TAX COMPLIANCE
(AN EVALUATION ON GAZİANTEP UNIVERSITY STUDENTS)**

MASTER'S THESIS

JALE BULU

Supervisor: Prof. Dr. Emine KOBAN

GAZİANTEP
AUGUST 2018

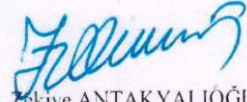
T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

Vergi Kültürü ve Vergi Bilinci Oluşumunda, Vergi Okuryazarlığının Rolü
(Gaziantep Üniversitesi Örneği)

JALE BULU

Tez Savunma Tarihi: 08.08.2018

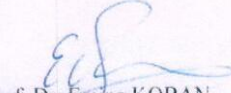
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIÖĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Emine KOBAN
Ekonomi Hukuku ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine KOBAN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. Emine KOBAN

Doç. Dr. Mehmet ŞENTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BOZDAĞ

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

JALE BULU

(08.08.2018)

ÖZ

VERGİ FARKINDALIĞI VE VERGİ BİLİNCİNİN VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÖZELİNDE)

BULU, Jale

Yüksek Lisans Tezi, Ekonomi Hukuku ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine KOBAN

Ağustos 2018, 121 sayfa

Verginin devletin en önemli gelir kaynağı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu kaynağın genel geçerliliği, devamlılığı ve toplum hizmetinde doğru bir şekilde kullanılması, vatandaşın vergiye karşı tutum ve davranışıyla doğru orantılıdır. Mükellefin vergisini ilgili olduğu dönemdeki yasalarda belirtildiği şekilde, zamanında ve tam olarak beyan edip ödemesi, vergiye karşı olan gönüllü uyumunu göstermektedir. Toplumun vergiye karşı uyumlu davranışının altında vergi bilinci ve ona etki eden vergi farkındalığı yer almaktadır. Diğer bir ifade ile toplumun vergisel farkındalığı, vergiye uyumunu, vergiyi kabul ederek içselleştirmesini etkileyen temel unsurlardır.

Bu çalışma ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en önemli ticaret ve sanayi şehri olan Gaziantep ilinde ve Gaziantep Üniversitesi özelinde, üniversite öğrencilerinin vergiye ilişkin farkındalıkları ile tutum ve davranışları ölçülmeye çalışılarak, vergi okur-yazarlığının bu bağlamdaki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, yurt içi ve yurt dışı literatürden faydalanılarak ampirik bir çalışma yapılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programı ortamında, Independent T-Testi, One Way Anova, Frenkans, Faktör, Korelasyon ile Regresyon analiz edilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Bilinci, Vergi Farkındalığı, Vergiye Uyum

ABSTRACT

THE EFFECT OF TAX AWARENESS AND TAX CONSCIOUSNESS ON THE TAX COMPLIANCE (AN EVALUATION ON GAZİANTEP UNIVERSITY STUDENTS)

BULU, Jale

M. A. Thesis, Department of Economic Law

Supervisor: Prof. Dr Emine KOBAN

Agust 2018, 121 pages

It is indisputable that tax is the most important source of revenue for the state. The acceptance of this source, its continuity and its correct use in community service is directly proportional to the attitude and behavior of the citizen towards the taxation. As stated in the legislation of the time when the taxpayer's tax is concerned, timely and complete declaration and payment show the harmony against the tax. Under the harmonious behavior of the society towards taxation, tax awareness and tax awareness affecting it are taking place. In other words, the awareness of the taxation of the society and the basic factors affecting the internalization by accepting the taxation are the main factors affecting the internalization of the taxation.

The study aims to measure the attitudes and behaviors of the university students about the taxation and the attitudes and behaviors of Gaziantep University in Gaziantep, which is the most important trade and industry city of Southeastern Anatolia Region, the effect of tax literacy in this context has been tried to be determined. In this direction, an empirical study has been carried out by utilizing domestic and foreign liturgy. The obtained data were analyzed and analyzed in the SPSS program environment with Independent T-Test, One Way Anova, Frequency, Factor, Correlation and Regression analysis.

Keywords: Tax, Tax Consciousness, Tax Awareness, Tax Compliance

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her sürecinde bilgisi, sabrı, yol göstericiliği ve içtenliği ile yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof.Dr. Emine KOBAN'a teşekkürlerimi borç bilirim. Çalışmanın olgunlaşma sürecinde, pratik yönlendirmeleriyle destek olan hocam Engin KOBAN'a teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans programına başlamama vesile olan ve bana hep cesaret veren değerli dostlarım Şehnaz SAKICI ve Zerrin AŞICIOĞLU'na da ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmamı, yaptığım her işte başarılı olmamda en büyük pay sahibi olan ve hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli eşim, yol arkadaşım Latif BULU'ya ve motivasyon kaynağım olan oğlum Mahmut Rohat BULU'ya ithaf ediyorum

Jale BULU

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ FARKINDALIĞINA YÖNELİK KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I.	TANIM	5
A.	Vergi Bilinci	5
B.	Okur-Yazarlık ve Vergi Okur-Yazarlığı ile Vergi Farkındalığı.....	7
1.	İşlevsel Okur-Yazarlık ve Vergi Okur-Yazarlığının Temel Unsurları	8
2.	Vergi Okur-Yazarlığının Önemi.....	11
II.	VERGİNİN AMAÇLARI VE ÖNEMİ.....	13
A.	Mali Amaçları.....	13
B.	Ekonomik Amaçları.....	14
C.	Sosyal Amaçlar.....	15
D.	Verginin Önemi	17
III.	VERGİYE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR	19
A.	Verginin Konusu	19
B.	Vergi Alacaklısı.....	20
C.	Vergi Borçlusu.....	21

IV. VERGİYE KARŞI GÖSTERİLEN OLUMSUZ DAVRANIŞ BİÇİMLERİ	21
A. Vergiden Kaçınma	24
A. Vergi Kaçakçılığı	25
V. VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ OKUR-YAZARLIĞININ DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ.....	28
A. Vergi Uyumu	28
1. Vergi Bilinci ve Vergi Uyumu İlişkisi	31
2. Vergi Okur-Yazarlığının Vergi Uyumuna Etkisi	33
B. Vergi Ahlakı.....	34
1. Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı İlişkisi	36
C. Vergi Psikolojisi.....	39
D. Vergi Kültürü	40
E. Vergi Kültürünü Etkileyen Faktörler	42
F. Vergiyi Algılama Biçimi.....	45
1. Kültür ve Gelişmişlik Düzeyi	46
2. Toplumsal Etik Bakış Açısı	47
3. Sosyo - Demografik Faktörler.....	48
a. Yaş	48
b. Cinsiyet	49
c. Aile Ölçeği ve Medeni Durum.....	50
d. Eğitim Düzeyi	50

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA VERGİ BİLİNCİNE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

I. TÜRKİYE'DE VERGİ BİLİNCİ OLUŞUMUNA YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ	53
A. Aile İçi Eğitim.....	53
B. Okulda Eğitim.....	54
C. Çevresel Faktörler	55

II. TÜRKİYE'DE VERGİ BİLİNCİNE YÖNELİK YAPILAN FAALİYETLER	56
A. Kamu Spotları.....	58
B. Vergi Haftası Çalışmaları	60
C. Literatürde Yer Alan Çalışmalar	62
1. Türkiyede Yapılan Çalışmalar	62
2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ FARKINDALIĞI VE VERGİ BİLİNCİNİN VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZELİNDE)

I. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	67
A. Araştırmanın Nedeni	67
B. Araştırmanın Amacı	68
C. Araştırmanın Önemi	68
D. Araştırma Hipotezleri	69
E. Araştırmanın Kısıtı	71
II. YÖNTEM.....	71
A. Araştırmanın Kavramsal Modeli	73
B. Araştırmanın Örneklem Alanı	74
III. ANALİZ VE BULGULAR	75
A. Örneklem İlişkin Temel Özellikler	75
B. Türkiye’de Alınmakta Olan Vergilere İlişkin Öğrencilerin Bilgileri.....	82
1. Cinsiyete Göre Dağılım	82
2. Yaş Grubuna Göre Dağılım	83
3. Harcama Grubuna Göre Dağılım.....	84
4. Sınıfa Göre Dağılım.....	85
5. Vergi Hukuku Dersi Alınma Durumuna Göre Dağılım	86
6. Gelirden Gönüllü Olarak Verilecek Vergi Oranına Göre Dağılım.....	87
C. Hipotez Testleri	89
1. T ve Anova Testleri	89

a. Cinsiyete İlişkin T-Testi	89
b. Yaş Grubuna Göre ANOVA Testi	90
c. Harcama Grubuna Göre ANOVA Testi	91
d. Bölüme Göre ANOVA Testi	92
e. Sınıfı Göre ANOVA Testi	92
f. Vergi Hukuku Dersi Alma Durumuna Göre ANOVA Testi	93
g. Gelirden Gönüllü Olarak Verilecek Vergi Oranına Göre ANOVA Testi	94
2. Faktör, Korelasyon ve Regresyon Analizi Sonuçları	94
a. Faktör analizi Sonuçları	94
b. Korelasyon analizi Sonuçları	96
c. Regresyon Analizi Sonuçları	96
3. Hipotez Testleri Sonuçları	98
SONUÇ VE ÖNERİLER	101
KAYNAKÇA	107
EKLER	119

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Harcama Rakamlarına Göre Vergi İnceleme Maliyetleri	27
Tablo 2: Cinsiyete göre Frekans Dağılımı Tablosu.....	76
Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Frekans Analizi Tablosu.....	76
Tablo 4: Harcama Gruplarına Göre Frekans Dağılımı Tablosu	77
Tablo 5: Fakültelere Göre Frekans Dağılımı Tablosu	78
Tablo 6: Sınıflara Göre Frekans Analizi Tablosu.....	79
Tablo 7: Vergi Hukuku Dersi Alıp Almadıklarına Göre Frekans Analizi Tablosu	80
Tablo 8: Gönüllü Vergi Ödeme İstekliliğinin Frekans Dağılımı Tablosu.....	81
Tablo 9: Cinsiyete Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu	82
Tablo 10: Yaş Grubuna Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu	83
Tablo 11: Harcama Grubuna Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu	84
Tablo 12: Sınıfına Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu.....	85
Tablo 13: Vergi Hukuku Dersine Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Tablosu	87
Tablo 14: Gönüllü Vergi Vermeye Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Tablosu.....	88
Tablo 15: Cinsiyete Göre T Testi Tablosu	90
Tablo 16: Yaş Grupları için ANOVA Testi Tablosu.....	91
Tablo 17: Harcama Grubuna Göre ANOVA Testi Tablosu	91
Tablo 18: Bölümüne Göre ANOVA Testi Tablosu.....	92
Tablo 19: Sınıfına Göre ANOVA Testi Tablosu ANOVA	93
Tablo 20: Vergi Hukuku Dersi Alma Durumuna Göre ANOVA Testi Tablosu.....	93
Tablo 21: Gönüllü Vergi Ödeme Durumuna Göre ANOVA Testi Tablosu	94
Tablo 22: Faktör Analizi Sonuçları Tablosu	95
Tablo 23: Korelasyon analizi sonuçları.....	96
Tablo 24: VERF ve VERB'nin VERGU'ye Etkisi Üzerine Basit Regresyon Analizi.....	97
Tablo 25: Hipotez Testi Sonuçları.....	98

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Laffer Eğrisi	23
Şekil 2: Kayıt Dışı Ekonomi ile Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı İlişkisi	39
Şekil 3: Vergi Kültürünü Oluşturan Etkenler	44
Şekil 4: Araştırmanın Kavramsal Modeli	74
Şekil 5: Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı Grafiği	76
Şekil 6: Yaş Gruplarına Göre Frekans Analizi Grafiği	77
Şekil 7: Harcama Gruplarına Göre Frekans Dağılımı Grafiği.....	78
Şekil 8: Fakültelere Göre Frekans Dağılımı Grafiği	79
Şekil 9: Sınıflara Göre Frekans Analizi Grafiği	80
Şekil 10: Vergi Hukuku Dersi Alıp Almadıklarına Göre Frekans Analizi Grafiği	80
Şekil 11: Gönüllü Vergi Ödeme İstekliliğinin Frekans Dağılımı Tablosu.....	81

KISALTMALAR

ANOVA	: Analysis Of Variance
GİB	: Gelirler İdaresi Başkanlığı
KDV	: Katma Değer Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
vd	: ve diğerleri
VERB	: Vergi Bilinci
VERGU	: Vergiye Gönüllü Uyum
VERF	: Vergi Farkındalığı
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Tarih boyunca, devletlerin varlığını sürdürebilmesi için en büyük kamusal kaynak vergi olmuştur. Kaynağın devamlılığını sağlamak ve etkin vergi tahsilatı için mükelleflerin vergi ödeme çabasını arttırmaya yönelik çalışmalar hep var olmuş ve her geçen gün de artmaktadır. Bu çalışmalar genellikle kanun koyucular tarafından, yasal düzenlemeler ve mükellefleri hukuki yaptırımlarla caydırıcı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır.

Vergilemede tam ve zamanında beyanın ve tahsilatın gerçekleşmesini engelleyen kayıtdışı ekonomi olgusu özellikle 1970'lerin başından itibaren yoğun bir şekilde tartışılmakta olup, özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler başta olmak üzere bütün dünya ekonomisinde önemli bir boyuta ulaşmıştır. Bir ülkenin mali yapısı içinde kayıtdışı ekonominin büyüklüğünün gerçek tahmini, o mali yapıda doğru ve güvenilir mali ve finansal politikalar oluşturulması ve bu politikaların doğru bir şekilde uygulanması açısından önem arz etmektedir.¹ Kayıtdışı ekonomi sorunu, tüm dünyada kamu mali yapısının önemli bir olgusu ve parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik politikalar oluşturulurken, öncelikler arasında yer alan kayıt dışı ekonomi sorununun çözümünde yetersiz kalan klasik yaptırım ve cezai yöntemler yerine alternatif yöntem arayışları, tüm hükümetlerin gündeminde yer almaktadır. Toplumda bireylerin verginin adilliğine karşı olan güveninin azalması, devletleri farklı çözüm yolları ve yeni yöntemler bulmaya zorunlu kılmıştır.

1970'li yıllardan bu yana yapılan çeşitli çalışmalar göstermektedir ki, klasik unsurlar dışında tam ve doğru vergi tahsilatını etkileyen çok çeşitli etkenler bulunmaktadır. Sosyo-psikolojik, mali ve kültürel etkenler bunlardan bazılarıdır. Sosyo-psikolojik etkenler içinde değerlendirilebilecek vergi bilinci ve vergi uyumu konusu, kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığı sorununun çözümüne yeni bir boyut kazandırmıştır. Mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin aynı zamanda vergi ödeme motivasyonlarını da doğrudan etkilediği düşünülmektedir, vergiye gönüllü uyumu artıracak veya vergiye karşı oluşan olumsuz algıları ortadan kaldıracak alternatif yöntemler geliştirmeye devam edilmektedir.

¹ ÇETİNTAŞ,Hakan, VERYİL, Hasan,"Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi Tahmini, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2003, S.4, s.15.

Bugün ülkemizde ise Gelir İdaresi Başkanlığının misyonu mükellef haklarını koruyarak vergiye gönüllü uyumu artırmak için çeşitli programlar uygulamak ve hizmet kalitesini artırarak vergi ve diğer gelirleri gönüllülük esasına bağlı kalarak toplamak şeklinde tanımlanmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı, bu önemli misyonunun yanısıra vizyonunu da gelişmiş toplumların seviyesine taşımak için toplumda vergi bilinci oluşturulması ve vergisel farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmaların yapılmasını öncelikli hedefleri arasına almıştır. Başka bir deyişle, toplumda vergisel bir farkındalık oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır.²

Bireyin vergiyi algılaması, vergi hakkındaki kanaati ve sahip olduğu bilinç düzeyi, vergi karşısında takınacağı tutum ve davranışlarında etkili olabilmektedir. Bireylerin vergiye ilişkin davranışlarını belirleyen faktörler arasında vergi ahlakı, vergi kültürü, vergi algısı ve bilinci gibi etkin faktörler bulunmaktadır.³ Bireyin, mükellef olarak vergiye karşı olan sorumluluğunu yerine getirirken, kendisinin ve yaptığı eylemin farkında olabilmesi için konuya ilişkin vergisel farkındalığı olup olmadığı önem arz etmektedir. Yani, bireyin tutum ve davranışını etkileyen vergi bilincinin oluşmasında, vergi farkındalığının ve okur-yazarlığının önemli bir rolü bulunmaktadır.

Bu çalışma ile gençlerde, vergi bilinci oluşturulması ve vergiye karşı tutumlarının belirlenmesinde, vergi farkındalığı ve vergi okur-yazarlığının etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın temelini oluşturan kavramlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, Türkiye ve dünyada vergi bilincine yönelik çalışmalara yer verilmiş olup, üçüncü ve son bölümde Gaziantep Üniversitesi özelinde yapılan bir anket çalışması ile üniversite öğrencilerinin vergi farkındalığı ve okur-yazarlığı ölçülerek, vergi bilinci üzerindeki etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın Gaziantep Üniversitesi özelinde öğrenim gören, ilerde potansiyel vergi mükellefi olacak ve hali hazırda vergi yüklenicisi durumunda olan üniversite öğrencileri üzerinde yapılması, anket uygulanan öğrencilerdeki vergi farkındalığının, vergi bilinci ve dolayısı ile vergi

2 YARDIMCIOĞLU, Mahmut, AKPINAR, Yusuf, GÜNAY, Yahya" Vergi Okur-Yazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması" *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 4, S.2, s.95.

3 SAĞLAM, Metin, "Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci" *Sosyoekonomi Dergisi*, 2013, C.19, S.19, s.317.

uyumu ile ilişkisinin tespit edilmesi, çalışmanın özgün bir çalışma olmasını sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ FARKINDALIĞINA YÖNELİK KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. TANIM

Uluslararası literatürde vergi uyumu ve vergi bilinci üzerine yapılan çalışmalarda görülmektedir ki; mükelleflerin vergi sisteminin adilliği hakkındaki düşünce ve algısı, vergi uyumuna yönelik davranışında etkisi olabilecek önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Mükelleflerin vergi konularındaki bilgi ve tecrübeleri vergi uyumu ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, vergi konularında ve vergi bilgilerinde farkındalık vergiye uyum düzeyini etkilemiştir.⁴

Toplumun vergi karşısında göstermiş olduğu tutum ve davranışlar, bireylerin ödediği verginin farkında olup olmadıkları, vergiyle ilgili sahip oldukları algı düzeyi ve verginin kendileri için ne anlam ifade ettiği ile ilgili farkındalığın olup olmadığı ile ilişkilidir. Diğer bir ifade ile toplumun vergi farkındalığı ve vergi bilinci, vergiye uyumunu etkileyen temel unsurlardandır.⁵ Bu konuları ayrıntılı bir şekilde incelemenden önce vergi bilinci ve vergi farkındalığı ve okur-yazarlığı kavramlarının tanımlanması yararlı görülmektedir.

A. Vergi Bilinci

Vergi literatüründe "vergi bilinci" terimi, genellikle vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesine verilen tepkileri ve bu tepkilerin seviyesini ifade etmektedir.⁶ Vatandaşların vergi bilincinin seviyesinin milli gelir düzeyi, vergi sisteminin yapısı,

⁴ PALİL, Mohd Rizal, M. R. Akir, W. F. B. A. Ahmad. "The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity." *ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting*, 2013, C.1, S.1, s.121.

⁵ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, "Vergi Okur-Yazarlığı ve Vergisel Farkındalık..." s.95.

⁶ KINTANAR Jr, Agustin. "On the Tax Conciousness Survey." *Philippine Review of Economics*, 1964, C.1, S.1,s.24.

vergi idaresi ve vergilendirmenin amaçları ile birlikte tümünün bir verginin vergilendirilebilir kapasitesinin önemli bir belirleyicisi olduğu inkar edilemez.

Vergi tahakkuku üzerine yapılan araştırmalardan da anlaşılacağı üzere, vergi ödeme kararları yalnızca vergi yükleri ve vergi planlama fırsatlarıyla değil, aynı zamanda vergi mükellefi ve bireysel karar vericilerin vergi bilinci ile de yönlendirilmektedir.⁷ Vatandaşların vergiyle ilişkili tutum ve davranışları, bireylerin vergiyi algılayıp algılamadığı ya da ne şekilde algıladığına bağlıdır. Bu algılamayı etkileyen içsel ve çevresel faktörler birbiriyle etkileşim içerisinde.⁸ Toplumdaki vergi bilinci ile devletin vergi tahsil yetisi de birbiriyle etkileşim içinde ve doğru orantılıdır. Mükelleflerin, vergiyle ilgili prosedürleri ve sistemi anlamaları, bu prosedürlere uygun vergi bilgisi ile yükümlülüklerinin farkında olmaları ve bu yükümlülükleri yerine getirmeye hazır olmaları vergi bilincini göstermektedir.⁹ Mükellefin vergi ile ilgili ödevlerini gönüllü olarak zamanında ve tam olarak yerine getirme motivasyonları vergi bilinç düzeyini göstermekte ölçü olarak alınabilmektedir.

Torgler'e göre vergi bilinci, "mükellefin vergi ödeme konusundaki içsel motivasyonudur."¹⁰ Geçmiş dönemlerde mükelleflerin vergi karşısında hassasiyetlerinde daha fazla vergi suçlarına yönelik cezaların ağırlığı hususu öne çıkarken, bugün artık mükellefin rolü daha fazla ön plana çıkmıştır. Bireysel olarak mükellefin bu sorumlulukları yerine getirirken, vergiye karşı kendi düşünce ve davranışlarının farkında olması vergi bilinci olarak algılanmıştır.

Uluslararası literatürde yer alan diğer bir çalışmada vergi bilinci, bireyin kendi sorumluluğunun farkına varması ve bu sorumluluğu yerine getirmede istekli olması ve vergi bilincini vatandaşın kendi vergilerini hesaplama, raporlama ve ödemede sorumlu olarak kendilerinin farkına varması olarak tanımlanmıştır.¹¹

⁷ EICHFELDER, Sebastian, MONA, Lau, "Capital gains taxes and asset prices: The impact of tax awareness and procrastination." University of Magdeburg, Free University of Berlin (FUB), *Argus Discussions Paper*, July 2014, s.2.

⁸ SAĞLAM, "Vergi Algısı ve Vergi Bilinci...", s.318.

⁹ XIN, Michelle Kok Hui, et al. "Factors Affecting Individual Taxpayers' Compliance in Malaysian Tax Filing System.", *The International Journal of Business & Management*, 2015, C.3, S.9, s. 339.

¹⁰ Torgler, Benno, "Tax Morale and Direct Democracy", *European Journal of Political Economy*, 2005, C.21, S.2, s.525-531.

¹¹ HASTUTI, Rini. "Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers." Faculty of Economics and Business Soegijapranata Catholic University, *International Journal of Business, Economics And Law*, Semarang/Indonesia, 2014, C.5, S.1, s.85.

B. Okur-Yazarlık ve Vergi Okur-Yazarlığı ile Vergi Farkındalığı

Vergi okur-yazarlığı hakkında, gerek yurt içi literatürde, gerekse uluslararası literatürde spesifik olarak yeterli çalışma yer almamaktadır. Genel anlamda okur-yazarlık “toplum tarafından anlam verilen iletişim ile ilgili simgelerin etkili bir biçimde kullanılabilme becerisi” olarak tanımlanmaktadır. Okuma-yazma ve okur-yazarlık terimleri arasındaki anlam farklılığı zaman içerisinde daha fazla açılmaktadır. Bu kavramlar günlük konuşma dilinde sıklıkla birbirinin yerine kullanılsa da bu konuda artan farkındalıkla birlikte bu kavramlar daha anlaşılır bir hale gelmektedir.¹²

Okur-yazarlık kavramı geçmişten bugüne değişim göstererek ve içinde barındırdığı farklı anlamları geliştirerek gelmiştir. UNESCO ve Birleşmiş Milletlerin 1960’lı yıllarda Tahran, Paris ve Roma’da yapmış olduğu okuma-yazma konferansları ile okuma-yazma kavramına yönelik dar açılı bir bakış açısı ve anlayışı bir yana bırakılmış, işlevselliğine göre farklı düzeylerde okuryazarlık anlayışına yönelik bir okuma-yazma kavramı açığa çıkmıştır.

“Okur-yazarlık, kullanım yerine ve işlevine göre değişmekle birlikte, daha çok bireyin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını konuşarak ve yazarak tam ve doğru olarak anlatması, başkalarının söylediklerini ve yazdıklarını dinleyerek ve okuyarak doğru bir şekilde algılaması ve tüm bunları yaparken kendi bilgi, birikim ve becerilerini sosyal ve kültürel yaşamda kullanması şeklinde tanımlanmaktadır.”¹³

Kişilerin kendi düşünce ve vizyonlarını geliştirirken bu tür bir okur-yazarlığa sahip olmaları, hem kendileri için hem de toplumsal sorunları algılama ve çözümüne katkı sağlanması için faydalı görülmektedir. Gelişmekte olan dünyanın birçok ülkesinde bireylerin yaşam kaliteleri ve kendi kişisel gelişimlerinin artmasıyla birlikte, daha işlevsel bir hayata sahip olmalarında okuma –yazma düzeyi önemli bir rol oynamaktadır.

Fonksiyonel okuma-yazma becerisine sahip bir birey günlük yaşamını kolaylaştıracak teknolojik aletlerin kullanımı, kişisel hesaplarının takibi, vergi ile ilgili beyan ve ödemelerin yapılması, bilgisayar kullanımı, sanal alışveriş, banka

¹² YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, “Vergi Okur-Yazarlığı ve Vergisel Farkındalık...” s.98.

¹³ AŞICI, Murat. "Kişisel ve sosyal bir değer olarak okur-yazarlık.", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2009, C.7, S.17, s.9-26.

işlemleri gibi işlemlerin gerçekleşmesini kolaylıkla sağlayabilecek donanıma sahip olacaktır.

Küreselleşmeyle birlikte okur-yazarlığın anlamını değiştirmesi, ölçütlerini yükseltmesinin sonucunda okulda eğitim olanaklarının artmasına karşın, okuma-yazma işlevinin önemi ve ihtiyacı azalmamakta, aksine artmaktadır.¹⁴ Yani, birbirinden farklı tanımları olan okuma-yazma kavramı değişen şartların ve ihtiyaçların çeşitlilik göstermesi ile okuma-yazma öğretimi anlayışının gelişiminden etkilenmiştir.

Günümüzde sıkça duymaya başladığımız finansal okur-yazarlık, medya okur-yazarlığı, vergi okur-yazarlığı gibi farklı işlevsellikte tanımlanan kavramlar ile okur-yazarlığın geçmişten günümüze tanımları genişlemektedir. Vergi okur-yazarlığı da bu tanımlardan biri olan, işlevsel okur-yazar başlığı altında tanımlanabilir. Fonksiyonel okur-yazarlık düzeyi, okuma-yazma ve aritmetikle ilgili kazanılan bilgi ve becerilerin kişisel, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda kullanılabilmesidir.¹⁵

Yapılan tanımlamalardan yola çıkarak şu sonuca varılabilir, vergi okur-yazarlık becerileri, toplumun gelişiminde rol oynayan, kamu hizmetlerinin gelişimi ve ilerlemesinde kaynak teşkil eden vergilere karşı olan bakış açısını etkilemektedir. Fakat bu noktada çok daha önemli olan bireylerin vergi ile ilgili temel konulara ve verginin özüne ait bilgilere sahip olup, vergiyi doğru algılama biçimidir. Şüphesiz mükelleflerin vergi fakındalığında bu olgunluk düzeyine ulaşmaları, herhangi bir cezai sonuçlarından dolayı değil, kendiliklerinden vergi ödeme istekliliğine sahip olmalarını sağlayabilecektir.

1. İşlevsel Okur-Yazarlık ve Vergi Okur-Yazarlığının Temel Unsurları

Uluslararası Yetişkin Okur-Yazarlığı Araştırması (IALS), okur-yazarlığı "günlük faaliyetlerinde, evde, işyerinde ve toplulukta basılı bilgiyi anlama ve kullanma becerisi birinin amaçlarını gerçekleştirmek ve birinin bilgi ve potansiyelini geliştirmek" olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, UNESCO (2012), "okur-yazarlık, değişen bağlamlarla ilişkili basılı ve yazılı materyalleri tanımlama, anlama,

¹⁴ MİSER, Rıfat. "Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi.", *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2002, S.35, s.59.

¹⁵ KURUDAYIOĞLU, Mehmet, TÜZEL, M.Sait, "21. Yüzyıl Okur-Yazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi" *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2010, S.28, C.28, s.287.

yorumlama, yaratma, iletişim kurma ve hesaplama kabiliyeti" olarak değerlendirmektedir. Yani okur yazarlık en basit şekliyle, "bir olguyu okuma, yazma ve anlama yeteneği" olarak tanımlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütleri (UNESCO), 'okur-yazar kimseyi' günlük hayatıyla ilgili kısa ve basit bir cümleyi okuyup anlayabilen bir kişi olarak tanımlamıştır. Öte yandan, World Book Encyclopedia (1984), okur-yazarlığı birinci sınıf ve ikinci sınıf olarak iki kategori altında değerlendirmeye almıştır. Birinci sınıf tanımları UNESCO tarafından verilen tanımlarla aynıdır. İkinci okur-yazarlık sınıfı "işlevsel okur-yazarlık" dır. Bunlar "okuma, yazma ve anlama kabiliyeti olan, çalışma hayatı içinde rol alabilecek kişilerdir.¹⁶ Bununla birlikte, "işlevsel olarak okuma yazma bilmeyen" bir kişi bu nedenle toplumunun okuma-yazma talebini karşılayamayan biri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım bugünün rekabetçi iş piyasasında da çok önemlidir. Okuma-yazma oranlarının hemen hemen sıfır olduğu ülkelerde, şaşırtıcı derecede işlevsel olmayan okur-yazarlık mevcuttur.

Günümüz toplumlarında ortalama bir işçinin iş piyasasında etkili bir şekilde rekabet edebilmesi için lise eğitiminden daha fazlasına sahip olması gerekmektedir. İşlevsel okur-yazarlığa sahip olan bireylerin günlük yaşamı içerisinde finans ve vergi konularında temel düzeyde de olsa bilgi sahibi olması beklenmektedir. Finansal okur-yazarlık ve vergi okur-yazarlığı, gerek bireylerin gelir-gider kontrollerini sağlama, takip etme ve planlamada, gerekse toplumda mali bilinç oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Finansal okur-yazarlığın kendisi birçok farklı bileşenleri içermektedir. Bununla birlikte, bu konuda araştırmaların çok az olması, aslında hangi unsurların finansal okur-yazarlık bileşenleri olarak ölçülmesi gerektiğine odaklanmıştır. Bu nedenle de vergilemenin, bireylerin veya hane halklarının mali refahını etkilemek için güçlü bir potansiyele sahip olması nedeniyle, önemli bileşenlerden biri olarak düşünülmesi gerektiği iddia edilmektedir.¹⁷

Vergi okur-yazarlığı oldukça yeni ve halen gelişmekte olan bir kavramdır. Vergi okur-yazarlığı, genellikle temel vergi bilgisi ve vergi işlemleri ile ilgili bilinçli

¹⁶ ABDUL, Ahmed Razman, NOORDIN, Latiff, AMIN, Bany Ariffin, "Tax Literacy Rate Among Taxpayers: Evidence From Malaysia" *Jurnal Akuntansi dan Auditing Indonesia*, 2005, C.9 S.1, s.2.

¹⁷ CVRLJE, Dajana, "Tax Literacy As An Instrument Of Combating and Overcoming Tax System Complexity, Low Tax Morale and Tax Non-Compliance" *The Macrotheme Review*, 2015, C.4, S.3, s.156,157.

hareket etmek için gerekli finansal ve mali hesaplamalar ile ilgili becerilere sahip olmak şeklinde tanımlanabilmektedir. Vergi okur-yazarlığı, bireylerin vergiye ilişkin kavramları, ürünleri ve hizmetleri anlamalarını ve kişisel finansal kaynaklarını kontrol etmelerini sağlamaktadır.

Politika yapıcılar ve araştırmacılar vergi okur-yazarlığını tanımlamaya çalışsalar da, bu konu kişiden kişiye farklılık gösteren bir algı oluşturmaktadır. Ekonominin anlaşılmasını içeren geniş bir konsept olabileceği gibi alternatif olarak daha ziyade temel para yönetimine odaklanan daha dar bir konsept de olabilir.

Vergi hukuku ve yasal vergi yetkilileri ile vergi alanında eğitim verenler ve öğretmenler, genellikle farklı durumlarda vergi mükellefleri için gelir ve servet üzerindeki vergi yükümlülüklerini hesaplama açısından temel vergi bilgilerini ölçmektedir. Vergi bilgisi, vergi mükellefleri için ekonomik sonuçların hesaplanmasında gerekli olan mali beceriler ile vergi kuralları ve vergi politikaları hakkındaki bilgilerini birleştirmektedir.

Netice itibarıyla, bir kişi bağımsız olarak vergi raporlarını okuyabiliyor ve anlayabiliyor, çeşitli vergi hesaplamalarına bağımsız olarak katılabiliyor ve mali piyasadaki olası vergi risklerinin farkında olabiliyor ise işlevsel olarak vergi okur-yazarı olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, vergi kuralları ve düzenlemelerinin değiştiği ve sürekli olarak revize edildiği dünyada, yeni bilgilerle kendini geliştirmemiş bir vergi okur-yazarı, işlevsel olarak vergi okur-yazarı kabul edilmemektedir. Bir ülkedeki tüm bireylerden, vergi konusunda yeterli güncel bilgi ve donanımına sahip olmasını beklemek mümkün değildir. Bununla birlikte, bireylerin en azından temel düzeyde vergi bilgisine sahip olması gerekmektedir. Ancak dikkate alınması gereken bir başka önemli husus da, vergide temel bir bilgiyi oluşturan kavramlar, bireylerin her yıl bilgi güncellemesi yapmadan ihtiyaçlarını karşılayabilir düzeyde mi? Verimli bir güncelleme mekanizması var mı? Varsa bu mekanizma bireylerin “vergi okur-yazarı” olması ihtiyacına gerek olmadan vergi konusunda temel bilgi gereksinimini karşılayabiliyor mu? Literatürde yapılan araştırmalar bu sorulara dikkat çekmiş olup, vergi sisteminin de bu bağlamda eksikliklerini göstermektedir.¹⁸

¹⁸ AHMED RAZMAN ABDUL, "Tax Literacy Rate Among Taxpayers...", s.2.

2. Vergi Okur-Yazarlığının Önemi

Son 30 yıl içerisinde dünya ekonomisinde meydana gelen hızlı gelişim ve değişimler yeni ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilgiye erişim de kolaylaşmıştır.

Serbest piyasada fiyatlar ve bilgiler daha şeffaf hale gelmiş olsa da yeni finansal enstrümanların ortaya çıkması, uygulamalardaki çeşitlenme ile daha karmaşık finansal ürünlerin ortaya çıkması bireylerin ekonomik sistem içerisinde var olmalarını zorlaştırmaktadır. Bireyin bu sisteme uyum sağlaması, gerek içinde bulundukları yaşamlarında gerekse daha uzun dönemli planlarına ilişkin farkındalık, bilinç ve davranışlarında önemli bir etkiye sahiptir.

Vergi konusunda bilgi ve birikime sahip olan kişilerin dahi zorlandığı, sürekli kendini yenileyen ve koşullara göre değişen finans piyasasına ilişkin fonksiyonel okur-yazarlığın önemi daha açık bir şekilde ihtiyaca dönüşmektedir. “Son yıllarda finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeler, nüfus ile ilgili değişimler, ekonomik ve idari değişikliklerin hepsi finansal eğitimin önemini vurgulamaktadır.”¹⁹ Fonksiyonel anlamda okur-yazar olmama yalnızca kişisel bir sorun değil, aynı zamanda toplumun genelini ilgilendiren bir ekonomi sorunu olarak kabul edilebilir. Bireylerin gelir ve giderlerini hesaplamaları, harcamalarını planlamaları, ödedikleri vergileri takip etmeleri için vergi konusunda da okur-yazar olmalarını gerekmektedir.

Bireylerin uzun vadeli planlarını ve tercihlerini en doğru şekilde ve uygun finansal hesaplamalarla yaparak yaşamlarını güvence altına almaları, bireylerin sahip olduğu mali bilgi ve beceriler ve dolayısı ile finansal okur-yazarlık seviyesi ile bağlantılıdır.²⁰ Finansal donanımlar içinde yer alan vergi konusunda asgari düzeyde de olsa bireylerin bilgi ile donatılması, vergi okur-yazarlık düzeyinin yükselmesine ve toplumda vergi bilinci oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Vergi yükümlülüklerini zamanında ve doğru bir şekilde yerine getirme, vergi ile ilgili dökümanları doğru bir şekilde hazırlama ve tüm mevcut haklarını talep etme, bir kişinin genel finansal durumunu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle,

¹⁹ ERGÜN, Bahadır, ŞAHİN, Arzu, ERGİN, Erhan , “Finansal Okur-Yazarlık : İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S. 34 , s.850.

²⁰ ALTINTAŞ, Kadir Murat, Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur-Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli, Çankaya Üniversitesi Çankaya Meslek Yüksekokulu, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, C.5, S.9, s.157.

vergilendirme konusunun finansal okur-yazarlıkta önemli bileşenler olarak görülmemesi halinde, hem kişisel servet hem de ekonominin bütünü için önemli riskler doğurabileceği düşünülmektedir.

Bununla birlikte bu kayıp dikkate alınarak, zenginliklerin bir vergi perspektifinden ele alınması ve servetin kaybolmasının da vergi geliri kaybına yol açabileceği düşünülmektedir.²¹ Vergi okur-yazarlığı kavramının çok yeni olması, yeterli düzeyde yaygınlaşmaması ve üzerine yapılan tartışmaların az olması nedeniyle tam olarak tanımı yapılamamaktadır. Hiç şüphesiz temel okur-yazarlık, vergi okur-yazarlığının kazanılması için ön şarttır. Diğer bir deyişle, vergi kanunlarını, vergi usullerini ve vergi sorumluluğunu anlamak ve kavramak için okuma ve yazma kapasitesi önemli bir ölçüdür.

İngiltere'de 2005 yılında "Yetişkin Okur-Yazarlık ve Aritmetik Araştırma ve Geliştirme Merkezi" tarafından, İngiltere'de finansal okur-yazarlık eğitimi sağlanması üzerine bir araştırma raporu yayınlanmıştır. Raporda, geniş bir yelpazede yetişkinlere yönelik finansal okur-yazarlık programlarının yürütülmesine rağmen hükümetin, finansal kurumların ve diğerlerinin mali bilgilerin sunumunda daha fazla "şeffaf, erişilebilir ve anlaşılabilir olması" için daha fazla çalışma yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. İlginçtir ki, İngiltere'nin vergi ve fayda sisteminin modernizasyonu ile ilgili olan Hazine Raporu'nun, hükümetin bu alandaki faaliyetlerinin bir örneğini oluşturduğu belirtilmiştir.²² Birleşik Devletler'de vergilendirmenin, kamuoyu tarafından daha şeffaf, erişilebilir ve anlaşılabilir hale getirilebilecek bir alan olduğu açıkça görülmektedir. Birleşik Krallık raporunda, finansal okur-yazarlığın hangi düzeyde tanımlanması gerektiği konusundaki mevcut anlayış ve araştırmalar hakkında da sorular yer almaktadır. Finansal okur-yazarlık eğitiminin niteliği ile ilgili hala soruların olduğu ve bu gelişmekte olan alanda daha ileri araştırmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Yapılan araştırmalardan yola çıkarak vergi okur-yazarlığının faydalarından birinin, mali açıdan kabiliyetli bir nüfusun "mali konularda daha büyük sorumluluk üstlenebilen ve aktif bir şekilde rol alabilen, daha iyi bilgilendirilmiş, eğitilmiş ve kendilerine güvenen vatandaşlardan oluşacak olmasıdır."

²¹ CVRLJE, "Tax Literacy As An Instrument Of Combating...", s.156,157.

²² WARISİ Attiya, HADIJA, Murangwa. "Utilising Tax Literacy and Societal Confidence In a State: The Rwandan model" *University of Nairobi Law Journal*, 2012, s.9.

Vergi eğitimi konusu; bireyin ödediği verginin nerede nasıl kullanıldığı noktasında aydınlanmasını sağlayacağı gibi vergide adalet duygusu oluşması ve bireyin olumlu tutum ve davranış göstermesi açısından da önemlidir.

II. VERGİNİN AMAÇLARI ve ÖNEMİ

Devletin kamusal üretim ve hizmetlerinin gerçekleşmesini sağlayacak gelir kaynakları çok çeşitli olmakla birlikte bu gelirlerin başında hiç şüphesiz vergiler gelmektedir. “Klasik iktisadi ve mali görüşe göre vergiler temel kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı iken günümüzde kamusal hizmetlerin yelpazesinin genişlemesi, devlete iktisadi ve sosyal nitelikli görevlerin yüklenmesi nedeniyle devletin verginin mali amacını aşar nitelikte vergisel işlemlerde bulunduğu düşünülebilir.”²³

A. Mali Amaçları

Devletlerin topluma karşı üstlenmiş olduğu görev ve sorumlulukları yerine getirmek için ihtiyacı olan finansal kaynağın büyük çoğunluğunun vergilerden karşılandığı düşünüldüğünde, kamu harcamalarının kaynağı olan verginin en önemli amacının mali amaç olduğu söylenebilir.

Verginin mali amacına bakıldığında devletin kamu ihtiyaçlarını karşılamak için elzem olan finansmanın karşılanması gibi görünse de diğer önemli bir amacı da kamusal finansmanı sağlarken, toplumda oluşan vergi yükünün vatandaşlara adil bir şekilde paylaştırılmasını sağlamaktır. Verginin mükellef tarafından beyan edilmesi ve ödemenin gerçekleştirilmesi arasında geçen süreçte gerçekleştirilecek olan giderlerin minimum seviyeye çekilmesi de vergilemenin diğer önemli hedeflerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.²⁴

Devletin görev ve sorumluluklarındaki değişim ve artışlar devam ederken, gelir ihtiyacı da beraberinde artmaktadır. Artan gelir ihtiyacı, vergilerin tabana yayılması ya da oranlarının artırılması ile karşılanabileceği gibi denetim

²³ ARSLANER, Hakan. "Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümünde Uzlaşma Müessesesi ve Etkinliği Sorunu", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2016, S.1, s.274.

²⁴ TOPKAN, “Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”, s.6.

mekanizmalarının daha etkin kullanımı sonucu, kaçakçılıkla mücadele yoluyla kayba uğratılan vergi düzeyinin minimuma indirilmesi ile de gerçekleşebilir.²⁵

Böylece verginin mali amacına farklı bir bakış açısı ile katkı sağlanmasına çalışılmış olacaktır. Bunun yanısıra, verginin mali amacının gerçekleşmesi için bazı koşulların da sağlanması gerekmektedir. Bu koşullardan biri; mükelleflerin kaldıracabilecekleri bireysel vergi yükünü minimum düzeye indirmektir. Yani, vergi yükünün mükellefler arasında olabildiğince adil dağıtılması gerekmektedir. Günümüzde kabul gören, mali güce ya da ödeme gücüne göre vergileme ilkesi kapsamında vergi adaleti, gelir seviyesi aynı durumda olanların aynı vergi yüküne; farklı gelir seviyesine sahip olanların ise farklı vergi yüklerine maruz bırakılmaları demektir. İlk durumda “yatay adalet” ikinci durumda ise “ dikey adalet” ilkesi söz konusu olur.²⁶

Ayrıca T.C. Anayasası’nın 1982 Anayasasının dördüncü bölümünde “**Siyasi Haklar ve Ödevler**” başlığı altında yer alan 73. Maddesinde bu hususa ilişkin “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” şeklinde yer alan vergilendirme ilkelerinin, “vergi adaleti” ve “ödeme gücü” ilkesi olduğu belirtilmelidir.

B. Ekonomik Amaçları

“Vergi, hukuki ve mali niteliğinin yanı sıra ekonomik bir olaydır.”²⁷ Günümüz devlet yönetim şekillerinde ortaya çıkan değişim ve gelişmeler göstermektedir ki, vergi devletin mali politikaları içerisinde ekonomiye yön veren önemli unsurlardan biridir.

Bu durumda mali politikaların hedeflerine ulaşması için verginin bir araç olarak kullanılması, verginin ekonomi ile ilişkisini göstermektedir.²⁸ Bu amacın gerçekleşmesi tam istihdam, makul bir fiyat istikrarı, kabul edilebilir bir büyüme hızı ve dış ekonomik dengenin sağlanmasına bağlı olduğu belirtilmektedir. Ancak bu

²⁵BEŞEL, Furkan, *Türkiye’de Vergi Denetiminin Ekonomik ve Hukuki Etkinliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2017, s.13.

²⁶ OKTAR, S.Ateş, *Vergi Hukuku Kitabı*, İstanbul, 2012, 8. Baskı, syf.14,15.

²⁷ ÇOMAKLI, “AB İlerleme Raporları...”, s.61.

²⁸ TOPKAN, “ *Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü*”, s.8.

dengeler, ülkenin kendi iç dinamikleri içinde oluşan ya da ülke dışında oluşan beklenmedik müdahalelerle bozulabilir. Ekonomik dengelerin sarsılmasındaki en önemli sebeplerden birisi de kamu finansman açıklarıdır. Bu kamu finansman açıklarının kapatılmasında birçok ülke ya vergi gelirlerini artırarak ya da harcamalarını azaltarak başarıya ulaşmaktadır.²⁹

Türk ekonomisi, 1970’li yılların sonunda ortaya çıkan petrol krizinin yarattığı enflasyon çıkmazına takılmış ve günümüze kadar da etkileri devam ederken ekonominin ayakta istikrara kavuşması için çaba gösterilmektedir.³⁰ Kriz yaşamış ülkeler, ekonomilerindeki çöküşü önlemek ve ekonomik varlıklarını sürdürebilmek için büyüme odaklı hedefler koyarak, eksik istihdam sorununu bertaraf etmeye çalışmışlardır. Burada sözü edilen ekonomik büyümenin karşılığı kişi başına düşen milli gelir artışı olarak tanımlanmaktadır. Bu ise toplam mal ve hizmet üretimindeki reel artış demektir. Vergileme politikası, birçok batı ülkesinde ekonomi politikaları içinde kullanılan etkili bir araçtır. Özellikle üretim kapasitelerinde artış hedefleyen birçok ülkede vergi indirimi gibi teşvik politikaları ekonomik amaçla uygulanmaktadır.³¹

Maliye politikalarının ekonomik istikrarı sağlamak için düzenlenmiş olması, eş zamanlı olarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirme doğrultusundaki hedefleri de kapsar nitelikte olması gerekmektedir. “Ekonomik istikrar maliye politikasının kısa dönemli, ekonomik büyüme ve kalkınma ise uzun dönemli amacıdır.”³²

C. Sosyal Amaçlar

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.³³ Anayasa’nın 73.maddesinde “Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacı olduğu hükmüne daha önce de yer verilmiştir. Bu

²⁹ ŞİMŞEK, Damla, *Türkiye’de Bölge Düzeyinde Vergi Esnekliği, Vergi Canlılığı, Vergi Kapasitesi ve Vergi Gayreti*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.1.

³⁰ ÇOMAKLI, “AB İlerleme Raporları...”, s.61.

³¹ ÇELİK, İsmail, TUNÇ, Hakan, KAYA, Murat. "Vergi İndirimlerinin Yerel Ekonomilerin Büyümesindeki Rolü ve Burdur Örneği", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, C.5, S.8, s.28.

³² DEMİRCAN, Esra Siverekli, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme Ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2003, S.21, s. 98.

³³ TBMM, Anayasa 73. Madde.

hüküme göre sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak sosyal refah, sosyal adalet ve adil gelir dağılımının sağlanması verginin sosyal amacıdır.”

Sosyal devlet, vatandaşların mevcut ekonomik ve sosyal haklarının yaşama geçirilmesi için toplumsal yaşama müdahale ederek, milli gelirin adil dağılımını ve her bireyin insan onuruna yakışır asgari yaşam düzeyine erişimini sağlamayı ve toplumsal istikrar ve adalete engel teşkil eden tüm sorunları ortadan kaldırmak için gerekli hukuki, sosyal, ekonomik ve mali tedbirleri kapsamına almaktadır.³⁴

Özellikle gelişmiş ülkelerde toplumsal çalışmalar çerçevesinde geliştirilen devlet politikaları ve sosyal güvenlik ve yardım programları ile sosyal devlet olma anlayışı güçlenmekte ve gelişmektedir. Böylece, hastalık, ölüm, sakatlık, işsizlik ya da yoksulluk durumlarında herkesin gelir güvencesinin olması sağlanmaktadır.³⁵ Ülkemizde de, 1982 Anayasası’nın 2. maddesinde belirtilen “*sosyal devlet ilkesinin*” en önemli amaçlarından biri olan gelir eşitsizliklerini azaltmayı amaçlayan bir vergi politikasının uygulanması önemli görülmektedir.

A. Wagner, 1890’da yayımlanan kitabında, vergilemede “sosyal amaç”tan ve bu amacın gerçekleşmesi için verginin milli gelir ve milli servetin dağılımını yeniden düzenleme işlevinden söz etmiştir. Wagner, gelir ve servet dağılımının düzeltilmesini, verginin mali işlevinin yanında ikinci temel işlevi olarak kabul etmektedir.³⁶

Serbest piyasa şartarında gelir dağılımının kontrol altına alınması ve adil bir gelir dağılımının sağlanması için gerekli koşulların yaratılması çok güçtür. Müdahale edilmeyen bir pazarda adil bir dağılımın yapılabilmesi için verginin sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanımı önem teşkil etmektedir. Bu noktada devletin, serbest pazarda oluşan adaletsizliği gidermek için vergiyi araç olarak kullanarak adaleti sağlaması beklenmektedir.

Gelir dağılımında adaletin gerçekleşmesi sosyal devlet anlayışının olmazsa olmaz bir koşuludur.³⁷ Etkin bir vergileme sisteminin oluşturulabilmesi için verginin insan unusruyla etkileşim içinde olan sosyal bir olgu olduğu unutulmamalıdır. Vergi

³⁴ BEŞEL, Furkan, Türkiye’de Vergi Denetimi... s.13.

³⁵ DEDEOĞLU, Saniye, "Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı" *Çalışma ve Toplum* Dergisi, Muğla Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, 2009, C.2, S.21, s.42.

³⁶ OKTAR, “Vergi Hukuku”, s.16,17.

³⁷ TOPKAN, “Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”, s.10.

sisteminin ekonomik anlamda başarılı olması ve vergi gelirlerinin arttırabilmesi, vergi mükelleflerinin vergiye gönüllü uyumlarının artırılması ile bağlantılıdır. Diğer bir deyişle, vergiye karşı olumlu davranışlarının oluşması gerekmektedir.³⁸

Vatandaşın vergiye karşı gönüllü olarak uyum içerisinde olması, vergi sisteminin başarılı bir şekilde işlemesi için yadsınamaz bir gerçektir. Verginin kanun koyucu tarafından zorla alınabilme gücüne karşılık, vatandaşın karşılıksız fedakarlık yaparak ödediğini düşündüğü vergiye karşı, adil bir ödeme gücü göstergelerinin dikkate alınmadığını düşünmesi, bu düşünceye rağmen vergi ödeme motivasyonunun oluşması yönünde devletin toplumda vergiye karşı olumlu bir bakış açısı oluşturmak istemesi, devletin toplumda sosyal anlamda gerçekleşmesini istediği hedefler içerisinde ön sıralarda yer almaktadır.

Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu veya uyumsuzluğu ya da daha geniş bir ifadeyle vergi karşısındaki tutum ve davranışları, bireylerin vergiyi algılaması ya da ne şekilde algıladığı ile ilişkili olacaktır. Bu algılamada içsel/bireysel etkilerin yanı sıra dışsal/çevresel etkiler de söz konusudur.³⁹

D. Verginin Önemi

“Vergi, kamu harcamalarını finanse etmek amacı ile devletin hukuki zorunluluk altında, yasayla belirtilen kurallara göre karşılıksız, mükelleflerin gelir ve malları üzerinden alınan iktisadi değerdir.”⁴⁰ Devletin kamuya karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu ihtiyaçları karşılamadaki en büyük gelir kaynağı olan verginin önemi büyüktür.

Günümüz toplumlarında, devletlerin müdehaleci yönetim şekillerinin artması beraberinde yeni sorumlulukları da getirmektedir.

Toplumun kamusal ihtiyaçlarının artması, bu ihtiyaçlarının zamanında gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan kaynakların da eş zamanlı artma zorunluluğu,

³⁸ İPEK, Selçuk, KAYNAR, İlknur, “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Maliye Bölümü, s.117.

³⁹ SAĞLAM, Metin, “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci...”, s.317,318.

⁴⁰ ABDIEVA, Raziiakhan, TOLKUN, Cumakunova, “Kırgızistan'da Vergi Bilinci”, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi-Kırgızistan, Session 4D - Finans IV, s.677.

verginin devletin finansman kaynakları içerisindeki etkin olan rolünü giderek daha fazla ön plana çıkarmaktadır.⁴¹

Yapılan diğer bir tanıma göre ise vergi, “kamu giderlerini karşılanması için devletin veya devletin yetkilendirdiği diğer kamu tüzel kişilerinin, hukuki zorunluluk altında, yasayla belirtilen kurallara göre ve karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerin gelir ve malları üzerinde nakdî ve aynî olarak aldıkları paya” vergi denilmektedir.⁴² Toplam kamu gelirleri içerisinde vergi gelirinin payı son yıllarda oldukça artmıştır. Serbest piyasa ekonomisinin uygulandığı gelişmiş ülkelerde, kamunun finansman kaynaklarının % 70- 95’ ini vergi gelirlerinden sağlamaktadır.⁴³

Ülkemizde de, toplam kamu finansman kaynakları arasında, vergi gelirlerinin payı günümüzde %80 seviyesine ulaşmaktadır. “Anayasamızda vergi ödevi altında 73. maddeye göre, herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi, resim ve harçlar ve benzeri mali yükümlülükler ancak kanunla konulur.” Bu maddeye göre vergi, her bireyin karşılık beklemeden ve hukuki cebir altında ödemek zorunda olduğu bir tutardır.

Buradan yola çıkarak şu söylenebilir; vergi kanunla belirlenmiş olarak ve yasalara dayanılarak, devlet tarafından ya da devletin yetkilendirdiği bir kurum tarafından, vergi mükellefi ve vergi yüklenicilerinden, toplumun kamusal ürün ve hizmetlerinin finansmanı sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan önemli bir kaynak olarak karşılıksız ve zorla tahsil edilen bir nakdi değerdir.⁴⁴

Devletin yerine getirmekle zorunlu olduğu kamu hizmetlerinin başarısı, vergilerin zamanında ve doğru bir şekilde tahakkuk ve tahsilatının yapılmasıyla bağlantılıdır. Bir devletin ekonomi politikaları yapılandırılırken, vergilerin tahsil becerisinin etkisi unutulmamalıdır. Dolaylı ve dolaysız vergilerin dengesi, tam ve zamanında tahsili, devletin mali politikaları içerisinde yer alan ekonomik büyüme ve gelişmiş ülkeler seviyesine erişme hedefine katkısı uygulanan vergi politikalarının başarısı ile ilişkilidir.

Vergi politikaları doğru uygulandıkça ekonomik büyüme daha fazla olacaktır. Tarih boyunca devletlerin öncelikli konularının başında yer alan vergiler, ekonomik

⁴¹ Topkan, “Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”, s.3.

⁴² YILMAZ, Şiir vd , İktisat Terimleri Sözlüğü, TDK yayınları, 2011 Ankara, s.447..

⁴³ SİVEREKLİ, DEMİRCAN, Esra, “ Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2003, S. 21, s. 100.

⁴⁴ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, “Vergi Okur-yazarlığı ve Vergisel Farkındalık...”, s.96.

ve sosyal hareketlerin çıkış noktasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde maliye politikası araçlarından biri olan vergiler, oldukça etkili bir ekonomi politikası aracıdır.

Artık günümüzde, vergi politikaları ekonomi içerisinde birbirinden farklı ve birbirini etkileyen birçok unsura sahiptir. Serbest piyasada mal ve hizmetlerin oluşması, fiyat politikaları, satın alma erişimi, piyasa fiyat endeksi gibi unsurlar içinde bulunduğu ekonomik pazarı yönlendiren ve kalkınmasına etki eden önemli faktörlerdir.⁴⁵

Sonuç olarak, vergi, kamu hizmetlerine karşılık yaratmak için ihtiyaç duyulan kaynakları sağlamak ve bazı mali ve sosyal amaçları yerine getirmek üzere, kanuna dayalı olarak karşılıksız ve hukuki cebir altında kamu otoritesi tarafından vatandaştan alınan paydır.

III. VERGİYE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

A. Verginin Konusu

Verginin tarihi insanlık tarihi kadar eski olup, bireylerin topluluk halinde yaşamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Topluluk olabilmenin ya da geniş ve çağdaş tanımı ile devlet olmanın temel öğelerinden biri de vergilerdir.

Devletin vatandaşlarına karşı yerine getirmekle sorumlu olduğu hizmetlerin finansman kaynağının büyük bir kısmının, hemen her dönemde vergilerden karşılandığı görülmektedir.⁴⁶

Verginin konusu, farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Literatürdeki temel tanımların yanı sıra, maddi veya maddi olmayan unsurlar ve işlemler vergilerin konusunu meydana getirdiği gibi⁴⁷, kanuni mükellefiyetin doğmasını gerektiren şey, fiil, olay veya para birimleri şeklinde ifade edilen ekonomik varlıklar da verginin konusunu oluşturmaktadır.⁴⁸

⁴⁵ ÇELİK, İsmail, TUNÇ, Hakan, KAYA, Murat, "Vergi İndirimlerinin...", s.27.

⁴⁶ Kasymova, Nariie, *Vergi Kaçakçılığı İçin Cezai Sorumluluk*, (Yatınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim İstanbul, 2017, s.4.

⁴⁷ Mutluer, M.Kamil, "Vergi Hukuku Genel Ve Özel Hükümler Kitabı", *Turhan Kitapevi*, Ankara, 2011, s.77.

⁴⁸ OKTAR, "Vergi Hukuku", s.88.

Verginin kanuniliği ilkesinin gereği olarak vergi konuları, ilgili vergi kanunlarında açık bir şekilde yer almaktadır. Hatta bir çok vergi kanunu adını konusundan almaktadır. Örneğin, gelir vergisinin konusu gelir, kurumlar vergisinin konusu kurum kazancı, bina vergisinin konusu binalar, veraset ve intikal vergisinin konusu karşılıksız intikallerdir. “Verginin konusu, verginin en asli unsurudur. Bu özelliği nedeniyle vergi kanununda ilk olarak verginin konusuna açıklık getirilmiştir. Gelir Vergisi Kanununun 1. maddesinde gelir vergisinin konusu, gerçek kişinin bir takvim yılı içerisinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır şeklinde tanımlanmıştır.”⁴⁹

B. Vergi Alacaklısı

Verginin alacaklı tarafı, esas olarak devlettir. Devletin alacaklarını ve özellikle vergi uygulamalarını yürüterek vergileri tahsil etme görevi, Maliye Bakanlığına (yeni adı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı) verilen görevler arasında yer almaktadır. Vergiden dolayı, vergi alacaklısı ile vergi borçlusu arasında bir alacak-borç ilişkisi kurulmaktadır. İlişkinin alacaklı tarafında devlet veya vergi tarh ve tahsil yetkisine sahip kamu tüzel kişileri bulunmaktadır.

Vergilendirme yetkisine bakıldığında, Türkiye gibi üniter devletlerde sadece merkezi devlete ait olduğu halde, ABD ve İsviçre gibi fedaratif devletlerde federal devlet ile birlikte federe devletlerin de vergilendirme yetkileri bulunmaktadır.⁵⁰

Merkezi idare ile yönetilen devletlerde devlet, vergiyle ilgili yetkilerini, etkili bir vergi sistemi oluşması için kanunlar çerçevesinde uygulamaktadır. Gücünü kanundan alan bu yetkiler ile devlet, başka bir ifade ile Anayasanın 73. Maddesinde yer alan “verginin kanuniliği” ilkesi çerçevesinde vergilendirme yetkisi kullanılmaktadır.

Ancak modern devlet anlayışının bir sonucu olarak daha etkili bir vergi sistemi için yasama yetkileri paylaşılmış, yereldeki kamu kurum ve kuruluşlarına

⁴⁹ KASYMOVA, “Vergi Kaçakçılığı...”, s.5.

⁵⁰ OKTAR, “Vergi Hukuku”, s. 67.

tarh ve tahsil yetkisi verilmiştir.⁵¹ Vergi tarh ve tahsil yetkisi, il özel idareleri ve belediyelere de aktarılabilmektedir.

C. Vergi Borçlusu

Vergi yüklenicisi tarafından ödenecek somut ve kişisel vergi miktarına ” vergi borcu” denilmektedir. Devlet ile kamu hizmeti alan kişiler arasındaki borç alacak ilişkisine bakıldığında alacaklı taraf devlet, borçlu taraf ise vergi ödemekle yükümlü olan mükelleftir. Vergi Usul Kanununa göre, “Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişidir”⁵² Bu tanımda, vergi mükellefiyetinin en önemli unsuru olarak vergi borcunun ödenmesi ön plana çıkmaktadır.

Vergi ödeyicisi her zaman vergi borçlusu olmayabilir. “Mükellef” kanunun verginin doğumunu bağladığı olay ile ilişkisi dolayısıyla vergi borcunu geliri veya servetinden ödemek zorunda olan kişi veya kurumdur. Oysa “vergi ödeyicisi” vergiyi vergi alacaklısına fiilen ödemek zorunda olan kişi veya kurumları ifade etmektedir. Mükellefler genel olarak vergi borçlarını fiilen kendileri öderler. Ancak, bazen vergi borcu mükellef yerine bir nevi aracı konumunda bulunan başka kişilerden tahsil edilmektedir. Mükellefin vergi borcunun ödenmesinden ve diğer vergi ödevlerinin yerine getirilmesinden sorumlu tutulan üçüncü kişilere “vergi sorumlusu” denmektedir.⁵³

IV. VERGİYE KARŞI GÖSTERİLEN OLUMSUZ DAVRANIŞ BİÇİMLERİ

Vergi, bireyin varoldukça karşı karşıya kalacağı bir yükümlülük olarak düşünüldüğünde, bir bakıma bireyin içerisinde yaşadığı tüm toplumu kapsayan siyasi bir teşkilata karşı olan sorumluluğudur. Vergi mükellefleri, kendilerinin çabası ve girişimi ile elde ettiği gelirlerinden bir bölümü, edindikleri servetlerinden bir kısmı ya da yaptıkları harcamaları üzerinden ayrıca vergi adı altında bir ödemeyi, kendi

⁵¹ KIRBAŞ, Sadık, “Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler ve Kurumlar Kitabı”, *Siyasal Kitapevi*, Ankara, 2012, 19. Baskı, s.64.

⁵² Vergi Usull Kanunu Madde: 8/1.

⁵³ OKTAR, “Vergi Hukuku”, s.67-68.

rızaları olmadan devletin tasarrufuna bırakmak durumda kalmalarından dolayı, bu durumdan çoğu zaman olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuz etkilenme, mükellefin psikolojisine, sosyo-kültürel durumuna ve vergiye karşı takındığı tutuma ve ödediği verginin türüne göre farklılık göstermektedir.⁵⁴

Dolaylı ve dolaysız vergiler, vatandaşın kazançları, harcamaları ve servetleri baz alınarak tahsil edilmektedir. Kazançları baz alınarak tahsil edilen vergiler, vatandaşın harcama yapma kapasitesini olumsuz etkilemekle birlikte yatırım yapma ve tasarruf yapma istekliliğini de azaltmaktadır. Harcamalar baz alınarak tahsil edilen vergiler de ise vergiye tabi olan ürünün fiyatı artmakta ve buna bağlı olarak piyasadaki arz talep dengesi etkilenmektedir. Servet baz alınarak tahsil edilen vergiler sonucunda ise vatandaşın serveti azalmaktadır. Bir yandan vatandaşın kamusal ihtiyaçlarının karşılanması için verginin zorunluluğu diğer taraftan vatandaşın vergi yükünü kaldırabileceği ve olumsuz etkilenmeyeceği şekilde uygulanması gerekliliği, verginin bir sınırının olması gerektiği görüşünü desteklemektedir.⁵⁵

Amerikalı ekonomist Arthur Laffer'e ait olan ve verginin bir sınırının olduğu görüşünü savunan Laffer tarafından kendi adını taşıyan eğrisinde de görülmektedir ki, verginin bir sınırı vardır. "Laffer eğrisi, vergi oranları ve vergi gelirleri ile tahmini olarak vergilendirilebilir gelir arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Laffer eğrisine göre vergi oranı ile vergi geliri arasında ters orantı bulunmaktadır. Yani, yüksek vergi oranları vergi gelirlerinde kesin olarak azaltıcı bir etkiye sahiptir."

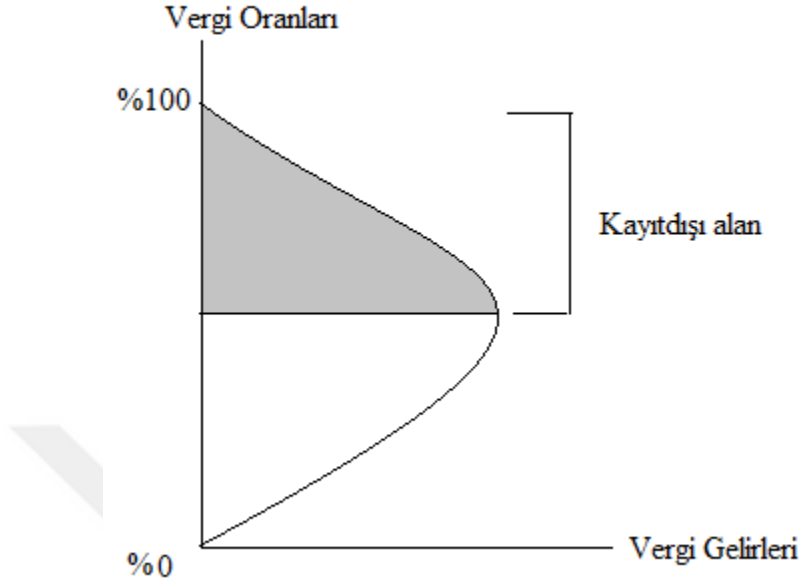
Buradan çıkan sonuç; vergi oranlarında gerçekleşecek bir artış vergi gelirlerini artırmak yerine, ters oranda etki yapacak olup gelirlerin düşmesine neden olacaktır.⁵⁶

⁵⁴ ÇATALOLUK, Cuma, "Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2008, S.20, s.213.

⁵⁵ TOPKAN, "Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye'de Gelir İdaresinin Rolü", s.10.

⁵⁶ DANIEL, J. Mitchell, "Laffer Eğrisi Doğrultusunda Vergi Rantları, Vergilendirilebilir Gelir ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Anlaşılması", *Maliye Dergisi*, (Çeviren: Sinan Çukurçayır), 2011, S.161, s.326,328.

Şekil 1: Laffer Eğrisi

Kaynak: Arthur Laffer, “The Laffer Curve: Past, Present and Future”
<http://www.heritage.org/taxes/report/the-laffer-curve-past-present-and-future> (06.11.2017)

Laffer eğrisine göre devletin vergi oranlarının sıfır olduğu noktada, hiç vergi geliri oluşmayacaktır. Ancak vergi oranları %100 olduğunda da devlet yine herhangi bir vergi geliri sağlayamayacaktır. Vergi oranının belirli bir seviyeye kadar yükseltilmesi durumunda mükellefler ödedikleri vergi tutarı nedeniyle uğradıkları kaybı tekrar kazanmak için daha fazla çalışacaklardır. Ancak vergi oranlarının belirli bir seviyeden sonra artmaya devam etmesi durumunda mükelleflerin çalışma arzuları azalacak ve bu durumda vergi gelirleri de doğru orantılı olarak azalacaktır.

Vergi oranlarının yükselmesi ile ekonominin kayıt dışına çıkması önlenemeyeceği gibi, en yüksek vergi oranında vergi gelirinin de sıfıra inmesi kaçınılmaz olacaktır. Yapılan çalışmalar gösteriyor ki vergilemenin sınırının aşılması durumunda, mükelleflerin davranışlarında tepkiler ortaya çıkmaktadır. Vergi yükümlülerinin vergiye karşı tepkileri ve uyumsuzluğunu gösteren davranışları, vergi kaçırma, vergiden kaçınma, vergi borcunun geciktirilmesi ve verginin yansıtılması vb. şekilde olabilmektedir.

Vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı şeklinde olan tepkiler bazen de ekonomide toplam harcamalar ile sermaye birikimin azalması şeklinde de kendini gösterebilmektedir. Vatandaşların vergiye karşı olan tutum ve davranışları incelendiğinde, sadece olumsuz tepkiler değil aynı zamanda olumlu, vergiye karşı uyumlu yaklaşımların da olduğu göz ardı edilemez.

Vergileme literatüründe son yıllarda üzerinde ilgiyle durulan bir soru vardır. Vergi mükelleflerinin vergilerini ödeme nedenleri araştırmacıların merak konusu olmuştur. Sadece kanuni zorunluluk ve ceza ve yaptırımlar nedeniyle vergilerin ödendiği fikrinin yetersiz kalması araştırmacıları mükelleflerin tutum ve davranışlarını incelemeye yönlendirmiştir. “İnsanlar neden vergi öderler?”⁵⁷

Vergi ile alakalı tutum ve davranışları etkileyen birçok farklı faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri, içsel faktörler ve dışsal faktörler olmak üzere iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. Burada alt başlıkları, vergi adaleti, gelir düzeyi, vergi afları, denetim ve cezalar, vergi oranları, kurumsal ve yönetsel faktörler, ahlaki ve sosyal faktörler, vergi sisteminin karmaşıklığı, devlete güven, dinler ve inançlar, vergi bilinci, vergi kültürü ve sosyal normlar şeklinde sıralamak mümkündür.⁵⁸

Toplumda oluşan bu tutum ve davranışları etkileyen nedenlerin hem birbiriyle ilişkili, hem de bir o kadar birbirinden farklı oluşu, bu alanda yapılan çalışmaların artırılması gerektiğini göstermektedir.

A. Vergiden Kaçınma

Kişisel ya da toplumsal olarak verginin kanuniliği ilkesine karşı tepki oluşturarak verginin sınırlarını berberleyen kanunları değiştirme ve etkileme, hukuk sistemindeki boşluklardan faydalanarak daha az vergi ödeme, vergiden kaçınma yolu ile vergi kaçırma adı altında ifade edilmektedir.⁵⁹

Vergiden kaçınma, verginin oluşmasına neden olacak olayın gerçekleşmemesini sağlayarak, vergi ödeme yükünden kurtulmak için yasal

⁵⁷ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, “Vergi Okur-yazarlığı ve Vergisel Farkındalık...” s.101

⁵⁸ SAĞLAM, “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci...” s.319.

⁵⁹ ÇOMAKLI, “AB İlerleme Raporları...”, s.54.

boşlukları ya da yasal yolları kullanarak vergi sorumluluğundan kurtulma gayreti olarak tanımlanmaktadır.

VUK'a göre vergi yükümlülüğün oluşması, vergiye konu olan olayın fiilen gerçekleşmesiyle ilişkilidir. Vergi mükelleflerinin vergiyi doğuran olay ile ilişkilendirilmemesi doğal olarak vergiyi doğuran olayı engellemektedir.

Yani yasal olarak vergiyi doğuracak fiilin oluşmaması vergi borcunu da oluşturmayacağından, mükellef herhangi bir vergi yükü altına girmeyecektir. Vergi mükelleflerinin vergiye konu teşkil etmeyen kazançlara yönelmesi, vergi kapsamı dışında kalan servetlere sahip olma çabaları vergiden kaçınmaya sebebiyet vermektedir.

Vergiden kaçınma yöntemleri farklı şekilde uygulanmakta olup, yaygın olarak üç şekilde yapıldığı tespit edilmiştir. “Bunlar; vergiden kaçınma ya vergilendirilen malı satın almayarak, ya vergilendirilmesi öngörülen mallardan çok miktarda alıp depo yaparak, ya da vergiyi doğuran olayı vergilendirilmediği yere kaydırmak yolu ile yapılabilmektedir.”⁶⁰

A. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçağı, yasalarda tanımlanan kurallara uyulmaksızın mükellef üzerinde doğan verginin tamamı veya bir kısmının hukuk dışı yollara başvurularak ödenmemesidir. Başka bir deyişle, vergi kapsamına giren bir olayın ya da kaynağın vergi konusu dışında bırakılarak, söz konusu verginin vergi idaresinin inceleme alanını dışında tutulma çabası olarak ifade edilmektedir. Tüm bu vergi ziyaının vergi mükellefi tarafından bilerek ve isteyerek gerçekleşmesi ise vergi kaçakçılığı suçunu doğurmaktadır.⁶¹

Globalleşen dünyada, ekonominin olduğu her yerde vergi, verginin olduğu her yerde vergi kaçakçılığının olması vergiyi evrensel bir boyuta taşımaktadır. Vergi kaçakçılığı söz konusu olduğunda anlaşılması gereken en önemli şey, bu eylemin vergi mükellefinin isteği ile vergiden kaçmak için yasa dışı yöntemlere başvurularak gerçekleştirilmiş olmasıdır.

⁶⁰ TOPKAN, “Gönüllü Vergi Uyumu...”, s.110.

⁶¹ KASYMOVA, “Vergi Kaçakçılığı...”,s.8.

Bu kavram genel olarak “kanuna aykırı ve kasıtlı olarak vergi mükellefiyetinden ve verginin ödenmesinden kaçışı” ifade etmektedir. Bu durumda kayıt dışı ekonomi büyümekte ve sonuç olarak vergi kanunlarının bir maliyeti oluşmaktadır.⁶²

Vergi kaçakçılığı ifadesine Türk Vergi Sistemi kapsamında bakıldığında, kaçakçılığın sebep olduğu vergi kaybının, “213 Sayılı VUK’un 341. Maddesinde “*Vergi Ziyat*” başlığı altında tanımlanmaktadır.”⁶³ Söz konusu kanun hükmünde, “Vergi ziyatı, vergi mükellefinin ya da vergi sorumlusunun vergilendirme ile ilgili yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemesi ya da eksik yerine getirmesinden dolayı verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesi” olarak tanımlanmıştır.⁶⁴

Vergi kaybı ve vergi kaçakçılığının sebepleri araştırıldığında, vatandaşların vergiye karşı olan olumsuz tutum ve davranışlarının sonucu olarak karşımıza çıkan unsurlar olduğu görülmektedir. Vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma eylemlerinin amaçları farklı olsa da sonuçları aynıdır. Her iki durumda da devlet gelirlerinde kayıp söz konusudur.

Vergi kaybı ve vergiden kaçınma, verginin kanuniliği ilkesine karşı bir tepki şeklinde, vergiye karşı çıkma davranışının sonucu olarak ortaya çıkmış bir olgudur. Açık bir şekilde kanunlara karşı gelerek, vergi kaçırma eyleminin gerçekleşmesi ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde daha sık görülmekte, genellikle bu dönemlerde kanunlara karşı olan olumsuz düşünceler toplumsal ayaklanmalar vb. tepkiler ile sonuçlanmaktadır. Elbette ki, her vergi kaybı ve vergi kaçağı mükellefin vergiye karşı olan tepkisi sonucu ortaya çıkmamaktadır. Örnek vermek gerekirse devletin, mükelleflerine kanun kapsamında gerçekleşen faaliyetlere dair bir takım istisna ve muafiyet hakları tanınması, belirli bir miktar vergi gelirinden vazgeçmesi veya ortaya çıkan bir doğal afet sonucu bir bölgeye ya da sektöre yönelik vergi alınmayacağı yönünde yapılan revizyonlar da vergi kayıpları kapsamında değerlendirilebilmektedir.⁶⁵

⁶² ÇOMAKLI, "AB İlerleme Raporları...", s.54.

⁶³ TOPKAN, “*Gönüllü Vergi Uyumı ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü*”, s.120.

⁶⁴ Vergi Usul Kanunu 341. Madde.

⁶⁵ ÇOMAKLI, "AB İlerleme Raporları...", s.54.

Vergi kayıplarının kontrol altına alınmasında ve mükelleflerin vergilerini daha az tepkili olarak ödemelerinde vergi denetim olasılığı ve cezai yaptırımlar oldukça etkili olabilmektedir. Ancak vatandaş vergi kaçırdığında yakalanma ihtimalini ve yakalandığında oluşacak ceza ile vergisini gönüllü olarak tam ve eksiksiz ödediğinde ortaya çıkacak maliyeti birlikte değerlendirerek, tüm olasılıkları göz önünde bulundurup karar vermekte ve ona göre vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma riskini göze almaktadır.

Mükelleflerin vergiye karşı olan tepkileri, vergi yükünün etkisine göre değişebilmektedir. Vergi yükünün ağırlığına göre bu tepkiler vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma olarak ortaya çıkmaktadır.

Vergiye gönüllü uyuma yönelik yapılan çalışmalar, “Allingham ve Sandmo (1972)” ile “Srinivasan (1973)’nın” çalışmalarıyla başlamış ve daha sonra yapılan araştırmalarda vergiye gönüllü uyum konusu, beklenen fayda teorisi etrafında şekillenerek vergi mükelleflerinin vergi uyumsuzluğu söz konusu olduğunda yakalanma korkusu ile vergileri ödeyecekleri yönündedir.

Tablo 1: Harcama Rakamlarına Göre Vergi İnceleme Maliyetleri

Yıllar		01.Personel Giderleri	02.SGK Devlet Primi	03.Mal ve Hizmet Alım Giderleri	06.Sermaye Giderleri	Toplam
2013	Ödenek	258.897.000	32.315.000	43.106.000	17.875.000	352.193.000
	Harcama	258.039.722	31.814.912	29.714.477	13.112.313	332.681.424
2014	Ödenek	394.946.000	48.012.000	67.920.000	46.000.000	556.878.000
	Harcama	383.793.320	46.228.007	49.359.948	26.873.272	506.254.547
2015	Ödenek	504.961.000	59.872.000	78.558.000	40.000.000	683.391.000
	Harcama	500.441.001	58.837.719	75.225.149	23.863.190	658.367.059
2016	Ödenek	563.767.800	68.945.000	108.187.400	31.980.000	772.880.200
	Harcama	551.468.175	65.763.673	99.077.837	23.985.278	740.294.963
2017	Ödenek	568.307.000	68.006.000	99.331.000	27.500.000	763.144.000
	Harcama	568.200.140	67.952.480	96.285.985	9.138.596	741.577.201

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere 2013 yılına göre vergi inceleme maliyetleri harcama rakamlarına göre 2.2 kat artış göstermiştir. Maliyetlerdeki bu artışa karşılık incelenen mükellef sayısı 2013 yılında 71.352 iken 2017 yılında

44.182'ye düşmüştür. Tarhı istenen vergi tutarı 2013 yılında 8.561.313.250 TL iken, 2017 yılında 5.878.506.580 TL'ye düşmüştür. Dolayısıyla tarhı istenen her bir lira vergi için daha fazla vergi inceleme maliyetine katlanması söz konusudur.⁶⁶

Vergi kaçakçılığı sonucunda oluşacak vergi cezalarının, kaçırılan vergiye oranla hesaplanarak kesilmesi durumunda da vergi kaçakçılığının vergi yapısı üzerindeki olumsuz etkisinin daha kısıtlı olacağı söylenebilir.

V. VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ OKUR-YAZARLIĞININ DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ

A. Vergi Uyumu

Batı literatüründe vergi mükelleflerinin, vergiyi kendi rızaları ile zamanında ve tam olarak beyan etmelerini etkileyen unsurlar ve bu unsurların mükelleflerin vergi beyanları ile olan ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar “Tax Compliance” adı ile sürdürülmektedir. “Tax Compliance”, vergi ödeme motivasyonu olarak da tanımlanmaktadır. Bu kavramın Türkçe olarak yerleşmiş tam bir karşılığı bulunmamakla birlikte, bu alanda yapılan çalışmalar için “gönüllü uyum” veya “vergi uyumu” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir.⁶⁷

Vergi mükelleflerinin ve sorumlularının vergi idaresine iş yükü oluşturmada, kendi istekleri ile doğru bildirimde bulunmalarını sağlayan unsurlar ve bu unsurların mükelleflerin bildirimleri üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmalar “Tax Compliance” adı ile yürütülmektedir.⁶⁸

Vergiye uyumun literatürdeki tanımlarına bakıldığında; vergi mükellefi dosyalarının, vergi beyannamelerini iç gelir kanununa, yönetmeliklere ve iade yapıldığı andaki mahkeme kararı uyarınca vergi beyannamelerini doğru bir şekilde raporladığı zamana kadar gerekli tüm vergi beyannamelerini hazırladığı anlamına gelir.⁶⁹

⁶⁶ www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2017/2017_faaliyet_raporu.pdf.

⁶⁷ TOPKAN, “Gönüllü Vergi Uyumu...”, s.44.

⁶⁸ GÜNER, Ümit, “Türkiye’de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2008, s.11.

⁶⁹ ROTH, Jeffrey A., SCHOLZ, John T., “Taxpayer Compliance” *An Agenda for Research*, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 1989. Vol./1, p.2.

Gönüllü bir eylem, önceden var olan bir yükümlülüğün, yokluğunda sınırsız bir harekettir. Vergi mükelleflerinin, iç gelir kanunlarına göre hareket etmeleri yasal zorunluluk olduğundan, vergi uyumu bu anlamda gönüllülüktür.⁷⁰

Algılama olasılığını arttırma, uygunluğu teşvik etmenin bir yolu, uygunluğun tespit edileceği ve cezalandırılacağı olasılığını arttırmaktır. Bu ise iki yoldan yapılabilir: vergi ile ilgili kurallara uyma konusunda yetkili makamlar tarafından daha fazla görünür hale getirmek ve uyumsuzluğun tespit edilmesine daha fazla kaynak ayırmak suretiyle vergi ödemelerinin yapılandırılması şeklinde de olabilmektedir.

Vergiye uyum modelleri içinde en eski ve en iyi bilinen modellerden birisi Michael G. Allingham ve Agnar Sandmo'nun(1972) modelidir. Bu yazarlar öncelikle yüksek vergi oranlarının daha fazla ya da daha az uyuma yol açıp açmadığıyla ilgilenmişlerdir.⁷¹

Bir vergi sistemine karşı olan davranışları ifade etmek için vergi uyumluluğunu değerlendirmek, farklı olasılıkların önemini vurgulamak için önemlidir. Vergi uyumu literatürü çoğunlukla vergi kaçırmanın yasadışı stratejisine odaklanmış olsa da, başka bir strateji vergileri önlemek olabilir. 90'lı yıllarda araştırmacılar, teorik ve ampirik olarak vergi mükelleflerinin, vergi bilgilerinin ve vergi uyumu hakkındaki bilgilerinin etkisini incelemeye yönelmişlerdir.⁷² Vergi uyumu davranışını Mali Psikoloji Teorisi ve Öznel Norm olarak tanımlamak mümkündür. Bu, vergi uyumu davranışının uyma niyetinden etkilenmesi anlamına gelmekte olup; uyma niyeti ise öznel normlardan ve hükümetin davranışlarının algılanışından etkilenmektedir.⁷³

Vergi uyumu literatüründe vergi mükelleflerinin vergi sisteminin adilliği hakkındaki algısı, vergi uyumu davranışında etkisi olabilecek önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Vergi sistemi vatandaşlar tarafından adaletsiz algılandığında daha az başarılı olmakta ve bu durum vergi mükelleflerini uyumsuz

⁷⁰ MANHIRE, Jack, "What Does Voluntary Tax Compliance Mean?: A Government Perspective.", University Of Pennsylvania Law Review Online, 2015, Vol. 164/11, p.12.

⁷¹ ANDREONI, James, ERARD, Brian, FEINSTEIN, Jonathan, "Tax Compliance", *Journal of Economic Literature*, 1998, Vol., s.823.

⁷² TORGLER, Benno, "Tax Morale: Theory and Empirical Analysis Of Tax Compliance" (Unpublished PhD Thesis), Faculty of Business and Economics Of University Of Basel, 2003, p.24.

⁷³ DAMAYANTI, Theresia Woro, et al. "The Role Of Taxpayer's Perception Of The Government and Society To Improve Tax Compliance." University of Brawijaya, Malang, Indonesia, *Accounting and Finance Research*, 2015, 4/1, p.180.

davranmaya teşvik etmektedir. Mükelleflerin vergi konularındaki bilgi ve tecrübeleri vergi uyumu ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, vergi konularında ve vergi bilgilerinde farkındalık vergiye uyum düzeyini etkilemiştir.⁷⁴

Vergi uyumu dört ana unsuru içermektedir. Bunlar: Vergiye tabi gelirin tam olarak beyan edilmesi, vergiye tabi gelirin hesaplanmasında harcamalar, vergi muafiyetleri ve vergi kredileri gibi gelirden çıkartılacak unsurların doğru gösterilmesi, vergi beyannamesinin zamanında doldurulması ve vergi beyannamesinin doğru olarak hesaplanmasıdır. Vergi uyumu görünür bir eylem olup, çoğu vatandaş vergisini ödemek istemektedir. Burada önemli olan konu, vergi ödeme istekliliğini azami seviyeye çıkararak, vergilendirilebilir matraha en doğru şekilde yaklaşılmasını sağlamaktır.

Vergiye uyum ya da uyumsuzluk sadece fırsatları değerlendirme, vergi oranları ve yakalanma olasılığının bir fonksiyonu değil, aynı zamanda bireyin vergiye uyum gösterme veya vergi kaçırma istekliliğinin de bir fonksiyonudur. Vergiye uyum vergiyi gönüllü olarak ödeme olarak da ifade edilir. Vergiyi gönüllü olarak ödeme ya da ödememe konusunu açıklayan başlıca iki teori bulunmaktadır: bunlar rasyonel tercih yaklaşımı ve ahlaki duygular teorisidir.⁷⁵

Rasyonel tercih yaklaşımına göre vergiye gönüllü uyumu etkileyen unsurların başında dışsal etkiler içerisinde yer alan vergi denetimi ve cezaları gibi caydırıcı etkenler, diğer bir deyişle yakalanma ve cezalandırılma riskinin büyüklüğü, hukuki yaptırımlardan korku gibi unsurlar gelmektedir. Rasyonel yaklaşım modeli bir çok araştırmacı tarafından eleştirilmiştir. Çünkü bahsi geçen caydırıcı modeller, vergi uyumunu çok az buna karşın vergi kaçakçılığını çok fazla öngörmektedir.⁷⁶ Ancak, araştırmacıların tam olarak açıklayamadığı bir konu da, vergi cezaları ve denetimlerinin düşük olduğu ülkelerde vergi uyumunun yüksek olmasıdır. Bu durum ikinci bir yaklaşım olan ahlaki duygular teorisini beraberinde getirmiştir.

⁷⁴ PALIL, Mohd Rizal, AKIR, M. R., AHMAD, W. F. B. A. Ahmad. "The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity.", School of Accounting, Faculty of Economics and Management, Universiti Kebangsaan Malaysia, *ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting*, Malaysia, 2013, C.1, S.1, s. 121.

⁷⁵ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, "Vergi Okur-yazarlığı ve Vergisel Farkındalık..." s.99.

⁷⁶ AKTAN, Coşkun Can. "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", Vergileme Ekonomisi ve Psifeolojisi, , Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s.15.

Ahlaki duygular teorisi ya da tutumsal model olarak da bilinen bu yaklaşıma göre kişilerin vergiyi gönüllü ödeme veya ödememe tercihlerini belirleyen en önemli unsurların başında içsel faktörler içerisinde değerlendirilen psikolojik algılama gelmektedir. Bu model kapsamında sadece psikolojik ve etik etkenler değerlendirilmektedir.

Vergi uyumu genel olarak, vergisel yükümlülüklerin doğru olarak yerine getirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu durumda vergi uyumunun; vergiye tabi gelirin doğru olarak beyan edilmesi, gelir düzeltmeleri, yapılan harcamalar, vergi muafiyetleri ve vergi kredileri gibi vergiden düşülmesi gereken unsurların doğru olması, vergi beyannamesinin zamanında doldurulması ve vergi yükümlülüğünün doğru olarak hesaplanması şeklinde çeşitli unsurlarının olduğu söylenebilir.⁷⁷

1. Vergi Bilinci ve Vergi Uyumu İlişkisi

Vergi kültürü olarak da adlandırılan vergi bilinci ile vergiye gönüllü uyum arasında doğru yönlü bir orantı vardır. Vergi bilinci kavramı, bireylerin vergi konusunda sahip olduğu olumlu ve olumsuz bilgi ve düşüncelerin tamamı şekline ifade edilirken, vergi uyumu bireylerin vergiye ilişkin sahip oldukları bilinçle birlikte, vergilerini yasalara uygun bir şekilde zamanında ve doğru olarak gönüllülük esası ile ödemesidir. Vergi literatüründe "vergi bilinci" terimi genellikle, vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesine verilen tepkileri ifade etmektedir. Vergi bilinci, "vergi önlemlerinin ekonomik motivasyonun kompleksine etkisi" olarak tanımlanabilmektedir.⁷⁸

Vergi konusunda farkındalığın ve bunun sonucunda vergi bilincinin artması ile mükelleflerin vergiyi gönüllü olarak ödeme istekleri de artacaktır. Böylece, devletin en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirleri de doğrudan artacaktır. Ancak, tam tersinden bakıldığında ise vergi farkındalığı ve vergi bilincinin azalması vergi kaçakçılığında artışa neden olacaktır. Bu durumda, vergi gelirleri düşecek, kayıt dışı ekonomide büyüme söz konusu olacaktır.

Vergi bilinci, toplumdaki ahlaki ve sosyal değişimlerden kolayca etkilenmektedir. Vatandaşların vergiye karşı olan tutum ve davranışları ile vergi

⁷⁷ ROTH, Jeffrey A., SCHOLZ, John T., "Taxpayer Compliance", s.20.

⁷⁸ EICHFELDER, Sebastian, MONA, Lau, "Capital gains taxes...", s.2.

uyumu arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Mükelleflerin, siyasi otoriteye olan güveni, vergi yükünün adil dağıtılıp dağıtılmadığı düşüncesi, devletin vergi harcamalarında şeffaf olması, vergi idaresine güven gibi unsurlar vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum üzerinde de etkili olmaktadır.

Vergi uyumu problemi vergiler kadar eskidir. Gözlemlenen vergi uyumsuzluğunu karakterize etme ve bunları azaltma veya azaltma yollarını bulma, tüm ülkeler için büyük öneme sahiptir.⁷⁹ Hemen tüm ülkelerde, bireylerin öncelikle vergi yükümlüklerini yerine getirmesi beklenmektedir. Vergi mükellefleri, vergi yükümlülüklerini yerine getirmek için vergi mevzuatına ilişkin yeterli bilgi ve birikime sahip olmalıdır. Vergi konusunda yeterli bilgi ve algıya sahip olmayan mükellefler, vergi ödeme noktasında istekli olmayacaktır. Vergi bilinci oluşan toplumlarda ise vergi ödemenin önemi daha iyi kavranacaktır. Böylece, mükellef ödediği vergiden ortaya çıkacak faydanın, doğrudan ve dolaylı etkilerini hissedebilecektir. Eşzamanlı olarak, vergi mükelleflerinin vergi ödemelerine uyum düzeyi de artacaktır.⁸⁰

Devlet tarafından verilen kamu hizmetleri ve ödenen vergiler mükellef tarafından eşit olarak değerlendirilirse, vergi mükellefleri vergi kanunlarına uyma eğiliminde olabilir ve bu da Mali Psikoloji Teorisinde tanımlanan vergi mükelleflerinin hükümet algılamasındaki vergi uyumunun önemine olumlu etki edecektir.⁸¹ Vergi sistemi, her mükellefin vergi yükümlülüklerini devlete kendisi kaydetmek, hesaplamak, ödemek ve raporlamak için daha fazla sorumluluk vermektedir. Böylece, münferit gelir vergisi gelirlerinin miktarı, mükelleflerin uyum ve farkındalık düzeyine oldukça bağlıdır.⁸² Vergi tahakkuku üzerine yapılan araştırmalardan da anlaşılabacağı üzere, vergi ödeme kararları yalnızca vergi yükleri ve

⁷⁹ KASYMOVA, "Vergi Kaçakçılığı...", s.14.

⁸⁰ Kamil, Nurlis Islamiah. "The Effect of Taxpayer Awareness, Knowledge, Tax Penalties and Tax Authorities Services on the Tax Compliance:(Survey on the Individual Taxpayer at Jabodetabek & Bandung)." *Research Journal of Finance and Accounting* www. iiste. org. ISSN, Indonesia, 2015, s.106.

⁸¹ ANDREONI, James, ERARD, Brian, FEINSTEIN, Jonathan, "Tax Compliance", s.818.

⁸² Torgler, Benno, Demir, Ihsan. C., MACINTYRE, Alison, SCHAFFNER, Marcus." Causes and Consequences Of Tax Morale: An Empirical Investigation." The School of Economics and Finance, Queensland University of Technology, Brisbane, Australia, CREMA – Center for Research in Economics, Management and the Arts, Basel, Switzerland, CESifo, Poschingerstrasse 5, D-81679 Munich, Germany, Department of Public Finance, Afyon Kocatepe University, Afyon, Turkey, *Economic Analysis and Policy Journal*, 2008, V.38/2, p.333.

vergi planlama fırsatlarıyla değil, aynı zamanda vergi mükellefi ve bireysel karar vericilerin vergi bilinci ile de yönlendirilmektedir.

Bu konuda nihai bir değerlendirme yapılacak olunursa, vergi bilincinin yüksek olduğu toplumlarda, vergi mükellefleri vergiye karşı gönüllü uyum sergilemekte, vergi sorumluluklarının farkında olup, vergi borçlarını zamanında ve doğru olarak beyan etmektedirler. Ancak, vergi bilinci düşük olan ülkelerde klasik yöntemlere başvurulmakta, vergi mükellefleri vergi ile ilgili sorumluluklarını yük olarak görmekte ve bundan kaçınmak için çeşitli arayışlara girmektedir. Yani, bir toplumdaki vergi bilinci ne kadar yüksek ise vergi sistemi de o kadar güçlü ve etkilidir.

2. Vergi Okur-Yazarlığının Vergi Uyumuna Etkisi

Vergi uyumu için vergi mükelleflerinin vergi okur-yazarı olması önemli bir unsurdur. En azından gelirin vergilendirilebilirliği, giderlerin, gerekli belgelere dayalı indirimlerin, yardımların ve istisnaların mahsup edilmesi konusunda bazı temel bilgiye sahip olmaları gereklidir.⁸³ Eğitim sisteminde, sadece muhasebe, hukuk, iktisat ve bazı işletme yönetimi öğrencilerinin vergiyle ilgili bilgilere sahip bulunduğu görülmektedir.

Vergi mükellefleri tarafından vergi bilgilerinin seviyeleri, mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyecektir. Bunun nedeni, mevcut vergi sistemi, mükellefin kendi gelirini ve ödemekle yükümlü olduğu vergiyi hesaplamak ve beyan etmek için belirli bir bilgi seviyesine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Vergi eğitiminin önemi, her bir vatandaşa bir gün vergi ödemekle yükümlü olma sorumluluğunu kazandırmaya yardımcı olmak için evrensel bir bilgidir. Böylece, gelecekteki mükelleflerin hepsinin, daha fazla okur-yazar olması için okullarda veya üçüncü basamakta yaşam içinde yeterli vergi bilgisi ile donatılması gerekmektedir.⁸⁴ Bu şekilde bireylerin verginin alınma nedenleri hakkında da bilgi sahibi olmaları mümkün olmaktadır.

⁸³ XIN, "Factors Affecting Individual Taxpayers...", p.339.

⁸⁴ PALIL, Mohd Rizal, AKIR, M. R., AHMAD, W. F. B. A. Ahmad. "The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge...", s.119-120.

Mükellefin vergisini zamanında tam olarak beyan edip ödemesi vergiye karşı olan uyumunu göstermektedir. Toplumun vergiye karşı uyumlu davranışının altında vergi bilinci ve onun oluşmasını sağlayan vergi okur-yazarlığı yer almaktadır. Diğer bir ifade ile toplumun vergi okur-yazarlığı ve vergisel farkındalığı, vergiye uyumu etkileyen temel konulardandır.

Vergi bilgisinin ve vergi uyumu davranışının pozitif ilişkisini gösteren bir dizi çalışma bulunmaktadır. Vergi yasaları ve yönetmeliği hakkındaki bilgi ve anlayış, mükelleflerin vergi ile ilgili kanuni yükümlülüklerini yerine getirmelerini kolaylaştıracaktır. Bu, beyanlarını gerekli bir zaman dilimi içerisinde sunma, vergi konularını dürüstçe bildirme ve vergi yükümlülüklerini doğru hesaplamayı içermektedir.

Ayrıca vergi bilgisi, mükellefin vergi sisteminin adilliği konusundaki algılamasını değiştirmek amacına da hizmet etmektedir. Vergi bilgisi eksikliği “*kasıtsız uyumsuzluk*” davranışına neden olabilmektedir. Vergi bilinci konusunda yapılan araştırmalarda, okullarda erken aşamalarda resmi vergi eğitiminin eğitim programlarına yerleştirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bunun nedeni, öğrencilere vergi eğitimi vererek, vergi uyumu davranışının oluşmasına yardımcı olmak ve bunları etkilemektir. Bunun yanı sıra, yüksek öğretim kurumlarında da, tüm öğrencilere temel eğitim konularından biri olması gereken vergi konusunda, ön bilgilendirme eğitimi vermesi de önerilmektedir. Resmi vergi eğitimi, gelecekteki vergi mükelleflerinin temel vergi bilgileriyle donatılması ile vergiye uyum oranını artırmak için olası çözümlerden biri olarak önemli görülmektedir.⁸⁵

B. Vergi Ahlakı

Mükelleflerin vergiye karşı olan tutum ve davranışlarını araştıran standart beklenen fayda teorileri, mükelleflerin vergilerini gönüllü olarak ödemelerini açıklayamamaktadır. Mükellefler neden vergi kaçırıyor? ya da Neden bu kadar istekli vergi ödüyorlar? Bu sorular klasik fayda teorisi ile açıklanamadığı için araştırmacıları yeni arayışlara yönlendirmiştir.

⁸⁵ XIN, "Factors Affecting Individual Taxpayers...", p.314.

Araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda, vergiden kaçınmayı açıklamaya çalışan modellere ahlaki normlar ve sosyal değerler gibi yeni unsurları da eklemişlerdir. “Vergi ahlakı” bu konuyu açıklamakta etkili olabilecek doğal bir değişken olarak ifade edilebilir.⁸⁶ Büyük ölçüde gönüllülük esasına dayalı bir vergi sisteminde, vergi mükellefinin vergi etik standartları son derece önemlidir.⁸⁷

Tarihin akışı içinde farklılıklar gösteren vergi zihniyetini genel bir perspektif içinde ele alan “vergi ahlakı” ise kişileri vergilerini ödemeye iten içsel bir istek olarak düşünülebilir. “Torgler’e göre vergi ahlakı, mükellefin vergiyi ödeme konusundaki içsel motivasyonudur.”⁸⁸ Vergi ahlakı, mükelleflerin vergilerini ödemek üzere rıza göstermesi ya da bunu ahlaki bir sorumluluk olarak görmesidir. Yapmış oldukları vergi ödemelerinin topluma bir bağış olarak verildiği düşüncesidir. Diğer bir ifade ile vergi ahlakı içerisinde ahlaki pişmanlığı ve dolandırıcılık yapıldığında oluşacak suçluluğu da da barındırmaktadır. Bir vergi mükellefinin ahlaki olarak suçluluk duygusundan korkusu ve pişmanlık duygusu ne kadar güçlü ise vergiye gönüllü uyumları da o derecede güçlü olacaktır.⁸⁹

“Vergi ahlâkı açısından bakıldığında, vergi mükelleflerinin bireysel olarak vergi ahlâkı toplamları, toplumun vergi ahlâkını oluşturmaktadır.” Mükelleflerin vergiye karşı olan tutum ve davranışlarını etkileyen en etkili unsurlardan biri de toplumsal baskıdır. Birey içinde yaşadığı toplumu etkileyen ve toplumdan etkilenen bir varlıktır. Vergi ahlakı yüksek olan toplumlarda, bireyler üzerinde oluşacak pozitif baskı ile vergi ahlakı içselleştirilecektir. Bu durumda, toplumsal vergi ahlakının caydırıcı etkisi ile her bir birey vergiye karşı olumlu davranış sergileyebilecektir⁹⁰

İlk vergi ahlakı araştırmaları 1960’lar boyunca “Köln vergi psikolojisi okulu” (“Cologne school of tax psychology”) tarafından yürütüldüğü sıralarda araştırmacılar, vergi ahlakı konusu üzerinde durmamış, bu konuyu ihmal etmişlerdir.

⁸⁶ GÖKBUNAR, Ali Rıza, SELİM, Sibel, YENİKKAYA, Halit, "Türkiye'de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma." Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, *Ekonomik Yaklaşım*, 2007, C.18, S.63, s. 69.

⁸⁷ SONG, Young-dahl, YARBROUGH, "Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A survey.", *American Society For Public Administration Review*, 1978, Vol.38/5, p.442.

⁸⁸ TORGLER, "Tax Morale and Direct Democracy", s.525-531.

⁸⁹ GÖKBUNAR, SELİM, YENİKKAYA, "Türkiye'de Vergi Ahlakı...", s.69.

⁹⁰ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, "Vergi Okur-yazarlığı ve Vergisel Farkındalık..." s.103.

Ancak, bazı bilim adamları bu konuya azda olsa makale ve kitaplarında yer vermiş olsa da birkaç bilim adamı dışında detaylı inceleme yapan olmamıştır.⁹¹

A.Wagner'in toplumsal ve ahlaki sebeplerle açıkladığı, “verginin geliri yeniden dağıtıcı işlevi”, J. M. Keynes ile birlikte iktisadeleştirilmiştir.”⁹² 90'lı yıllarda, vergi ahlakı ile ilgili hususlar gittikçe artan oranda dikkat çekmiştir. Para cezaları ve denetim olasılığı düşük olmakla birlikte vergi uyumu literatüründe, bu kadar çok kişinin vergi ödeme isteksizliği merkezi bir sorun haline gelmiştir. Yapılan araştırmalarda, gerçek uyumluluk davranışının mantıklı bir açıklaması için ahlaki duyguları modellere entegre etmenin önemi vurgulanmıştır.⁹³

Tüm bu çalışmalar göstermektedir ki, vergiye uyumu etkileyen birçok farklı etken bulunmaktadır. Mükellefin vergiye gönüllü uyumu ya da uyumsuzluğunun nedenleri altında ahlaki değerlerin de rolü büyüktür.

1. Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı İlişkisi

Ükümüzde çağdaş vergi sistemiyle birlikte beyana dayalı bir vergi sistemi de uygulanmaktadır. Bu sistemde, mükellef vergiye ilişkin yükümlülüklerini şahsen yerine getirmektedir. Vergi ile ilgili mükellef sorumluluğu sadece bildirimden ibaret olmayıp, verginin doğuş konusuna göre kayıt tutma, beyanname düzenleme, kanunda belirtildiği şekilde belgelerin muhafaza ve saklanması ile ilgili usul ve esasları yerine getirme gibi kısacası verginin oluşmasından ödenmesine kadar olan tüm süreçlerin gerçekleşmesinden bir fill mükellef sorumlu tutulmaktadır.

Vergi bilinci, mükellefin vergi ile ilgili konularda gerekli bilgiye sahip olması sonucunda, bu bilgi ve donanım ile kanunda belirtildiği şekilde ve oranda katkı sağlaması gerektiğinin farkında olarak, kamu hizmetlerinden faydalanmak üzere kendi isteği ve geliri doğrultusunda katkı sağlaması gerektiğinin farkında olması ve bunu vergiye karşı olumlu davranış sergileyerek göstermesi şeklinde ifade edilmektedir.⁹⁴ Geçmişten bugüne kadar araştırmacıların üzerinde ortak bir görüşe

⁹¹ James ALM, Benno TOGLER, “Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe”, Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA), Journal Of Economic Psychology, 2006, Vol.27/2, s.224-246.

⁹² OKTAR, “Vergi Hukuku”, s.16-17.

⁹³ TOGLER, “Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance”, s.6.

⁹⁴ ÖMÜRBEK, Nuri, ÇİÇEK, Hüseyin Güçlü, ÇİÇEK, Serdar, "Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları", *Maliye Dergisi*, 2007, S.153, s.103,104.

sahip olamadıkları, üzerinde tartışmaların halen devam ettiği ve tam bir mütabakatın sağlanamadığı vergi ahlakı, mali konularla etkileşim içerisinde. Araştırmacılar vergi ahlakı konusuna genellikle kendi perspektiflerinden bakmış ve bu kapsamda değerlendirmeler yapmışlardır. “Eflatun’a göre ahlak, iyilik ve erdem demektir. Kant’a göre ahlak, her yerde ve zamanda neyi yapmamız gerektiğini değil, istememiz gerektiğini savunan fikirdir. Mandaville’ye göre ahlak, içi boş bir kavramdır. Eğer insanların kendi çıkarları olmazsa, toplum yararına ve ahlaka uygun davranmazlar. Bacon’a göre ahlak ise, içinde dinsel inançlar ve buyruklar olmadan da sahip olunabilecek bir durumdur, şeklinde ifade etmişlerdir.”⁹⁵

Uyumlu mükellefler doğru prosedür ile doğru miktarda vergi ödemektedir. Bu, hükümetin gelir elde etmesi açısından iyidir. Aynı şekilde, potansiyel vergi mükelleflerini yükümlülükleri hakkında haberdar etmekte iyi olacaktır. Vergi her vatandaş için inkar edilemez bir şeydir, vergilendirmeye ilişkin farkındalıkları vergi uyumu için önemlidir.

Vergi uygulamasına kanunlar eşlik eder, kanunlara birçok vatandaşın uyma nedeni, kuralları çiğnemekten korkma veya cezai yaptırımlar olarak görülebilir. Kanunlar ne kadar zorlayıcı olursa olsun insanlar, motivasyonlarının ve eylemlerinin doğruluk ve yanlışlık bakımından yapılmasına bakılmaksızın kendilerini ahlaki açıdan değerlendirirler.⁹⁶ Caydırıcı modellerin tek başına kayıt dışı ekonomi ile mücadelede yetersiz kalması, son yıllarda devletleri daha etkin mücadele yolları aramaya teşvik etmiştir. Vergi bilinci ve vergi ahlakı konusu bu alanda yapılan çalışmalara umut vermiş ve geliştirilen yeni modellerin içine dahil edilmiştir. Mükellef odaklı olarak vergi sisteminin yeniden yapılandırılma çalışmaları başlatılmıştır.

Vergi bilinç ve ahlakının içselleştirildiği ülkelerde, vergi sorumluları ve vergi yükümlüleri vergi ile ilgili ödevlerini daha istekli ve titiz bir şekilde yapmaktadırlar. Vergi ahlakı, ödenen ile ödenmesi gereken vergi ilişkisi ile bağlantılıdır. Bu ilişki oransal bir ilişkidir ve teoride “vergi dürüstlüğü standardı” olarak açıklanmaktadır. Bunun dışında, vergi ahlakı toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Diğer bir

⁹⁵ Yeşilyurt, Şahin. "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, s.37.

⁹⁶ HASTUTI, "Tax Awareness and Tax Education", p.84.

deyişle, “vergi dürüstlüğü standardı” bir toplumda yüksek iken başka bir toplumda daha düşük seyredebilir.⁹⁷

Torgler, 1995-1997 Dünya Değerler Araştırması verilerinden bireysel düzeyde 30'dan fazla ülkeyi kapsayan çok değişkenli bir analiz yapmıştır. Kiliseye devam, din eğitimi, kilisede veya dini bir organizasyonda aktif üyelik, algılanan dindarlık, din rehberliği ve kilisedeki güven gibi çeşitli değişkenler analiz edilmiştir. Sonuçlar, dindarlığın vergiye gönüllü katılımı etkilediğini ortaya koymuştur.⁹⁸

Birçok vergi mükellefi denetlenme ihtimali düşük olmasına karşın, gelirlerini doğru olarak vergi dairesine beyan etmektedir. Bunun tek bir nedeni olarak vergi ahlakı görülmektedir. Burdan yola çıkılarak Avusturalya, İsviçre, Almanya ve Türkiye (Afyon) olmak üzere dört ülkede yapılan çalışmada ABD ve Türkiye'den gelen mikro veri setlerini kullanarak, çeşitli faktörleri kontrol ettikten sonra vergi ahlakı ile vergi kaçırma arasında anlamlı bir korelasyon bulunmuştur. Ayrıca, vergi ahlakını bağımlı değişken olarak analiz edip şekillendiren belirleyicileri incelenmiştir. Sonuçlar, vergi ahlakı oluşumunda vergi idaresi, vergi sistemi ve algılanan vergi yükü, vergi bilinci, uyum uyarıları, yetkililere, devlete ve diğerlerine güven, yolsuzluk gibi kurumsal nitelikler, uyma isteği ve dindarlık gibi faktörlerin nispeten güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.⁹⁹

Kayıt dışı ekonomi ile vergi bilinci ve vergi ahlakı arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğu söylenebilir. “Benno Torgler, Dünya Değerler Anketi (World Values Survey-WVS) verilerini kullanarak, vergi ahlakı ile kayıt dışı ekonominin derecesi arasında önemli bir negatif ilişkinin var olduğunu bulmuştur.” Torgler’e göre, İyi bir vatandaşın yasa dışı faaliyetlerde bulunmasını engelleyen ahlaki kaygıları vardır. Bu ahlaki kaygıların bedeli ile vatandaşların devlete olan borçlarını ödemeye motive eden vergi ahlakı, yakından ilişkilidir.¹⁰⁰ Toplumda kayıt dışı ekonominin büyümesinde, vergi bilinci ve vergi ahlakının düşük olması oldukça etkilidir.

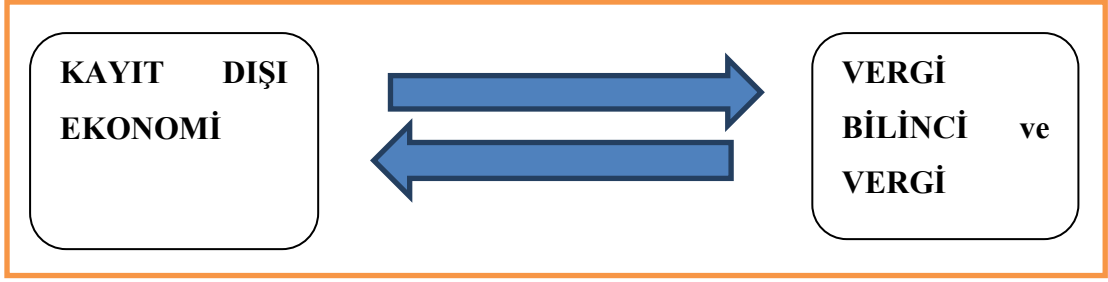
⁹⁷ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, “Vergi Okur-Yazarlığı ve Vergisel Farkındalık...” s.103

⁹⁸ Torgler, Benno. "The Importance Of Faith: Tax Morale and Religiosity.", *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2006, 61/1, p.81-109.

⁹⁹ TORGLER, DEMİR, MACINTYRE, SCHAFFNER, “Causes and Consequences...”, p.313-339.

¹⁰⁰ TORGLER, “Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance”, s.256.

Şekil 2: Kayıt Dışı Ekonomi ile Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı İlişkisi

Kaynak: Benno TORGLER, “Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance”, Dissertation der Universität Basel zur Erlangung der Würde eines Doktors der Staatswissenschaften, 2003, s.256.

C. Vergi Psikolojisi

Vergi psikolojisinin tek başına bir bilim dalı olduğu söylenemez. Toplumdaki bireylerin ve grupların vergiye karşı göstermiş oldukları davranışları, tutumları ve vergiyi algılayış biçimlerine eğilen bir araştırma alanıdır. Vergi, ödeme gücüne ilişkin yönüyle genellikle iktisat kapsamında değerlendirilmesine rağmen, adalet kavramıyla ilişkisi söz konusu olduğunda mali sınırların ötesinde, psikolojik olarak da araştırılma zorunluluğu doğmaktadır.¹⁰¹

Vergi psikolojisi kapsamında asıl incelenmek istenen mükellef psikolojisidir. Mükelleflerin vergiye karşı psikolojik davranışlarının değerlendirilmesi, her bir bireyin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarının bilinmesini zorunlu kılması ve bunun da gerçekleşmesinin neredeyse imkânsız olması, yapılan çalışmalarda karşılaşılan en önemli zorluk olarak gösterilmektedir.¹⁰² Mükellefin vergiye karşı tutum ve davranışları, gerçekte ne düşündükleri ve ne yapmak istedikleri ile her zaman araştırmacıların ilgi odağı olmasına rağmen, konunun analizi kısmında her zaman sorunlar ortaya çıkmış ve sağlıklı analiz yapılmasına engel teşkil etmiştir. Vergi psikolojisinin kullandığı yöntemler sosyal psikolojik; araştırdığı kavramlar ise kısmen mali kısmen psikolojiktir.

Devlet ile mükellef arasındaki alacak borç ilişkisinden ortaya çıkan vergi üzerine yapılan spesifik çalışmalar içerisinde yer alan vergi psikolojisi, vergiyi konu

¹⁰¹ USER, İnci, “*Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992, s.23.

¹⁰² ÇATALOLUK, “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum...”, s.213.

alan bireysel ve toplumsal psikolojiyi incelemektedir. Alınan vergiler kişide çeşitli davranışlara neden olmaktadır.

Vergi ile amaçlanan hedeflerden uzaklaşılmasında adına kişilerin davranışları önemli rol oynamaktadır.¹⁰³ Bu davranışlar değerlendirilirken olayların sadece mali boyutu değil beraberinde olaya etkisi muhtemel olan hukuki, siyasi ve sosyal boyuttaki dış etkenler de mercek altına alınmalıdır. Yani, başarılı bir vergi uygulaması için bireyin davranışlarına etki eden iç ve dış etkenler iyi değerlendirilmelidir. Özellikle dış etkenler karşısında bireyin gösterdiği tepkileri inceleyen psikoloji bilimi, vergilemeye karşı bireylerin tepkilerinin psikolojik açıdan değerlendirilmesinde önem taşımaktadır.

Ekonomik ve mali olayların maddi yönünü incelemek, psikolojik yönünü incelemekten daha kolaydır. Çünkü, psikolojik araştırmalarda insan faktörü devreye girmekte ve psikolojik etkilerin oluşması kişilere bağlı olup, kilerin tutum ve davranışları yere, zamana ve diğer dış etkenlere göre farklılık göstermektedir.¹⁰⁴ Bu durum, sonuç itibarıyla vergiye karşı gönüllü uyum davranışını etkilemektedir.

Vergi uyumu yaratma, mükellef için psikolojik bir yaklaşım olmalıdır. Dahası, bir demokraside psikolojik yaklaşım ile konu ele alındığında mükellefler ve vergi makamları arasındaki ilişki psikolojik bir sözleşmedir. Psikolojik sözleşme, mükellefler ve vergi memurları arasında eşit bir ilişki çağrısı yapmaktadır. Buna ek olarak, verginin başarısı, vergi mükelleflerinin ve vergi memurlarının karşılıklı güvene sahip olmalarına ve bu psikolojik sözleşmede yer alan taahhütlere bağlılıklarına bağlıdır.¹⁰⁵

D. Vergi Kültürü

Kültür, bilinen tarihten bu yana toplumdan topluma farklılık göstermiş olan milletten millete değişen davranış ve yaşayış biçimlerinin ve dünya görüşlerinin ortaya koyduğu maddi ve manevi ürünlerin toplamıdır.

¹⁰³ BUYRUKOĞLU, ERASA, "Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Hakları...", s.122.

¹⁰⁴ TAŞKIN, Yasemin, "Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Maliye Araştırma Konferansları Dergisi*, 2010, 54. Seri, s. 69,70.

¹⁰⁵ DAMAYANTI, "The Role Of Taxpayer's Perception...", s.181.

Çok yönlü ve çok çeşitli bu ürünlerim öğelerinden olan, söz gelişi bir toplumunyazılı olmayan hukuk kavramları demek olanörf ve adetleri ile bunları yazılı bir esasa bağlayan hukuk sistemi kültürün vazgeçilmez unsurlarındandır.

Vergi kültürü kavramı ilk kez Schumpeter tarafından kullanılmıştır. Klasik anlayışa göre, bir ülkenin vergi kültürünün neredeyse tamamı vergi sisteminin yaratıcıları tarafından sınırlandırılmıştır. Mükellef vergi kültürünün bir parçası olarak görülmesine rağmen tartışmaların merkezini vergi mükellefleri ile vergi makamları arasındaki iletişim oluşturmuştur.¹⁰⁶ Toplum içindeki tüm aktörlerle birlikte değişen ve gelişen dinamik bir süreç olan vergi kültürü içerisinde, vergi mükellefleri ile vergi otoritesi arasında sürekli bir etkileşim bulunmaktadır.

Bu etkileşim toplumda yaşayan bireylerin kişilik özellikleri ile birlikte bir bütün halini alarak birey ve devlet arasındaki ilişkiyi oluşturmaktadır.¹⁰⁷ Günümüzde yapılan araştırmalarda ise vergi kültürü, vergi otoritesi ve mükellef arasındaki etkileşimle birlikte, mükelleflerin vergiye karşı olan davranışlarındaki psikolojik unsurlar göz önünde bulundurularak bir bütün halinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu alanda yaptığı çalışmalarla dikkat çeken teorisyen Birger Nerre'ye göre vergi kültürü, bir ülkedeki ulusal vergi sistemi ve bu sistemle bağlantılı olan tüm resmi ve gayri resmi kurumların içerisinde yer aldığı, ve bu kurumların yürütülme sürecindeki etkileşimlerinden kaynaklanan, bağımlılıklar ve bağlar da dahil olmak üzere, bir bütün olarak o ülkenin kültürü içine gömülmüş olan bir kavramdır.¹⁰⁸

Vergi kültürü uzun yıllar boyunca göz ardı edilen bir kavram olmuştur. Araştırmacı ve politikacıların dikkatini çekmeye başlamasıyla, bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle vergi psikolojisi terminolojisinin gelişmesiyle birlikte bu alana yönelik çalışmaların sayısında da bir artış sağlanmıştır.

Ulusal kültürün de önemli bir parçası olan vergi kültürü kavramı, özellikle hükümetler açısından vergi mükelleflerini etkilemesi muhtemel olan vergi düzenlemelerinin daha etkin ve düzenli bir şekilde uygulanması açısından önem arz

¹⁰⁶ SCHUMPTER, Joseph A. (1929): *Ökonomie und Soziologie der Einkommensteuer*. Der Deutsche Volkswirt, Vol. 4, pp. 380 – 385. Reprinted in: Joseph A. Schumpeter: *Aufsätze zur Wirtschaftspolitik*, edited by Wolfgang F. Stolper and Christian Seidel. Tübingen 1985: J.C.B. Mohr, pp. 123 – 133 Aktaran: NERRE, Birger. "Tax Culture: A Basic Concept for Tax Politics", *Economic Analysis and Policy*, 2008, Vol.38.1, p.154.

¹⁰⁷ BAKIRTAŞ, Doğan, "Kurumlar, Vergi Kültürü ve Ekonomik Büyüme", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, C.9, S.1 s.74.

¹⁰⁸ NERRE, "Tax Culture...", p.155.

etmektedir.¹⁰⁹ Ülkemizde son yıllarda yapılan yeniden yapılandırma çalışmaları, vergi kültürünün gelişmesi için umut verici bir yaklaşım olmuştur.

Bu hukuki düzenlemelerden biri olan 5345 sayılı Kanunun özelliklerinden biri olarak gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “5345 sayılı Kanun farklı mükellef gruplarının sorunlarının çözümlenmesi, vergi sisteminin ekonomi ve sosyal politikalara uyumunun gözetilmesi, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi, etkin vergi politikası uygulamalarıyla mükelleflerin vergiye uyumunun en üst seviyeye yükseltilmesi noktasında gelir idaresine önemli sorumluluklar yüklemesidir.”¹¹⁰

E. Vergi Kültürünü Etkileyen Faktörler

Vergi kültürünü belirleyen içsel ve dışsal birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; vatandaşlık bilinci, devlete bağlılık, dini inançlar ve gelenekler, eğitim ve öğretim durumu, ailenin gelir düzeyi, mükelleflerin mükelleflerle ilgili düşünceleri, mükelleflerin vergiye karşı davranışları, mükellef psikolojisi, vergi bilinci, vergi ahlakı, vergi uyumu ve kamu hizmetlerinin mükellef tercihleriyle uyumluluğu ve etkin kullanımı şeklinde sıralanabilir. J. Schumpeter, A. Spitaler, A. Pausch, M. Camdesus, L.E. Combest, B. Nerre gibi teorisyenlere göre her vergi, ekonomik ve psikolojik bir etkiye sahiptir.¹¹¹ Kültürü etkileyen çok çeşitli maddi ve manevi öğeler olduğu varsayıldığında, bu öğelerin vergiler üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir.

Vergi sisteminin işlevselliği genelden özele doğru değerlendirilecek olursa bireylerin vergiye karşı olan algıları, farkındalıkları ile olumlu olumsuz davranışları göz önünde bulundurulmalıdır. Vergi bilinci yüksek olan toplumlarda, mükellefin vergiye karşı uyumlu davranışları yüksek olup, bu durum vergi sisteminin başarısını olumlu etkilediği gibi vergi kültürünün içselleşmesine de katkı sağlamaktadır.

2002-2010 yılları arasında Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının, vergi kültürüne bağlı olan sonuçları değerlendirildiğinde, A.Naci ARIKAN tarafından OECD Ülkeleri Çerçevesinde Türkiye’deki Vergi Yükünün Analizi-III adlı bir

¹⁰⁹ BAKIRTAŞ, "Kurumlar, Vergi Kültürü...", s.72.

¹¹⁰ Bkz 16.05.2005 tarih ve 5345 Sayılı Kanun Gerekçesi.

¹¹¹ BAKIRTAŞ, "Kurumlar, Vergi Kültürü...", s.73.

çalışma yapılmıştır.¹¹² Arıkan tarafından yapılan bu çalışmada “Türkiye’de gerçekleşen birçok ekonomik faaliyetin kayıt dışı yürütüldüğü, vergi yükünün OECD ülkeleri içinde en düşük olan beş ülkeden ikincisi olduğu, dolaylı vergilerin dolaysız vergilere kıyasla GSYİH içindeki payının daha yüksek olduğu ve uygulanan politikaların verginin tabana yayılmasını sağlayamadığı tespiti yapılmıştır.”¹¹³

Verginin tabana yayılabilmesi için geliştirilecek politikaların özellikle vergi kültürünü geliştirecek nitelikte öğeleri içermesi gerekmektedir. Sistemin etkinlik ve adaletten uzaklaşan görüntüsünün, vergi kaçakçılığını normalleştirdiği, bu durumun ise vergisini ödeyen vatandaş üzerinde olumsuz etki yaratacağı unutulmamalıdır. Vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiye karşı sistemin yeterli denetim mekanizması ile kurulamamış olması, sistem içerisindeki yeni yapılandırmaları da işlevsiz hale getirmektedir. Vergi politikalarının vergi kültürünün gelişmesi için oynadığı rolün önemi iyi vurgulanmalıdır. Doğru politikalarla, kayıt dışı ekonominin önüne geçilerek adil bir vergi sistemi oluşturulması, mükellefin vergiye karşı olan bakışını olumlu etkileyecektir. Böylece, mükellef ile vergi otoriteleri arasındaki bağ güçlenerek, ortaya çıkan etkileşimler vergi kültürünü besleyecektir. Schumpeter ve takipçilerinin vergi kültürü anlayışı, ulusal vergi sistemini bir sanat olarak ele alıp, bu sanatı icra eden vergi ekonomistleri, vergi bürokratları ve oyunun diğer aktörleri üzerine odaklaştırmaktadır.¹¹⁴

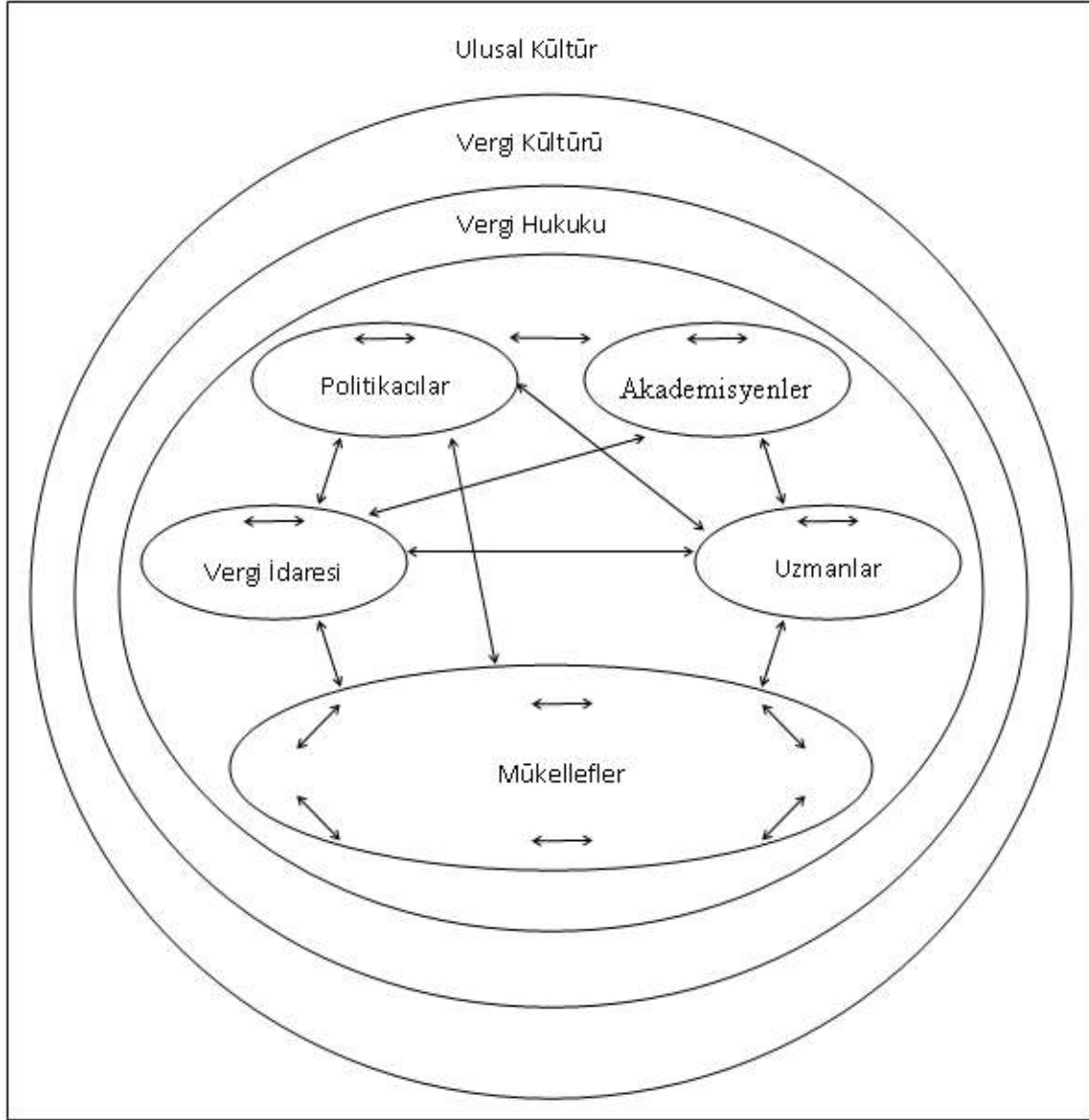
Nerre’nin vergi kültürü oluşumunu gösterdiği modelinde de benzer aktörler üzerinde durulmuştur.(Şekil 3)

¹¹² GENCEL, Ufuk, KURU, Elif . "Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkilesimi: Türkiye Değerlendirmesi." *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, Çanakkale, 2012, C.10, S.20, s.50.

¹¹³ ÖZDEMİR, Pınar, “Vergi Kültürü ve Göstergeleri : Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Adana, 2015, C.24, S.1, s.179.

¹¹⁴ GENCEL, Ufuk, KURU, Elif, “Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkilesimi: Türkiye Değerlendirmesi” *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi* , Çanakkale, 2012, C.10, S.20, s.29.

Şekil 3: Vergi Kültürünü Oluşturan Etkenler

Kaynak: Birgeir Nerre, “Tax Culture: A Basic Concept for Tax Politics”, Economic Analysis & Policy, Vol.38 No:1, March 2008, pp.156

Yukarıdaki modelde Nerre, vergi kültürüne basitleştirilmiş bir genel bakışla yaklaşmıştır. Bu model daha fazla ayrıntıyla kolaylıkla geliştirilebilecektir. Modelde yer alan aktörlerin ulusun kültürel yapısına, vergi kültürünün alt kümesi şeklinde gömüldüğü görülmektedir. Kültürel normlar ve tarihsel olarak gelişmiş kurumlar vergi hukukunu belirlemektedir. Yeni vergi oyunu kurallarının, vergi sistemine ilişkin çerçeveyi ve kısıtlamaları belirleyeceği düşünülmektedir.

Modelde ayrıca oyuncular olarak diğerlerinin yanında, vergi mükellefleri, politikacılar, vergi memurları, uzmanlar (örneğin vergi danışmanları) ve akademisyenler bulunmaktadır. Oklar, farklı grup oyuncular arasındaki etkileşimi ve aynı zamanda aynı grubun üyeleri arasındaki etkileşimi göstermektedir. Devam eden etkileşimle sosyal bağlar ve bağımlılıklar zamanla gelişmektedir.¹¹⁵ Kültürel ve tarihsel farklılıklar davranışsal sonuçları ortaya çıkarılmalıdır ki, kurumsal çatışmalar sonucu oluşan belirli bir vergi sisteminin vergi kültürüne aktarımı kaçınılmaz olsun.

F. Vergiyi Algılama Biçimi

Algı, “beş duyu yardımıyla dış dünyayı tanıma”dır. Algı belirsizliği daha az olan bilgileri sağlayabilmek için dış dünyadan veri akışını geliştirmek ve kontrol etmeyi sağlamaktadır. Algılama bireyin o anda yaşamakta olduğu deneyimi özümseyerek, yeni bir bütüne ulaşma, kişilerin kendi çevrelerinden ulaşan bilgi, duygu, fikir ve mesajları değerlendirme biçimidir.¹¹⁶ Algılama bireyden bireye değişiyorsa, kültürden kültüre de değişiyor demektir. Mükellefin vergiyi algılama şekli içinde yaşamış olduğu toplumun içine yerleşmiş vergi kültürü ile doğru orantılı olacağı düşünülebilir.

Vergi algılaması aynı şekilde vergi psikolojisi kapsamında da değerlendirilebilmektedir. Psikoloji ve eğitimde algılama, yaygın olarak kişinin bilgi, beceri, değer ve dünya görüşlerinde edinme, geliştirme ya da değişiklikler yapmak için bilişsel, duygusal ve çevresel etkileri ve deneyimleri bir araya getiren bir sürecin çıktısı olarak düşünülmektedir.¹¹⁷

Bu nedenle vergi algısı, finansal bilgiler de dahil olmak üzere herhangi bir konuda bilgi seviyesi, yaş, cinsiyet, çalışma düzeyi ve programı, ebeveynlerin eğitim düzeyi, medyaya erişilebilirlik, para konularında eğitim kaynakları gibi değişkenlere

¹¹⁵ NERRE, Birger. "Modeling Tax Culture - A First Approach Proceedings" Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association, 2002, Vol. 95. Aktaran: NERRE, Birger. "Tax Culture: A Basic Concept for Tax Politics", *Economic Analysis and Policy*, 2008 Vol.38.1, s.156.

¹¹⁶ CANSIZ, Harun, "Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Afyon Karahisar Örneği", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Manisa, 2015, C.22, S.2, s.435.

¹¹⁷ ANSONG, Abraham, ASIEDU GYENSARE, Michael "Determinants of university working-students' financial literacy at the University of Cape Coast, Ghana." *International Journal of Business and Management*, 2012, C.7, S.9, s.127.

bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Birbiri ile iç içe geçmiş bu kavramları vergi mükelleflerinin bakış açısı şekillendirmektedir.

Bireylerin tutum ve davranışlarını belirleyen faktörlerin başında psikolojik algılamalar gelmektedir. Psikolojide algılama (perception) ya da çerçeveleme (framing) mevcut bilgi setimiz dahilinde karşı karşıya bulunduğumuz somut ve/veya soyut olayların ve nesnelerin farkına varma, zihnimize yerleştirme ve nitel ve/veya nicel olarak değerlendirme sürecidir.¹¹⁸ Vergileme ile algılama arasındaki bu psikolojik ilişki, bireyin tutum ve davranışlarına etki etmektedir. Bireyin vergiye karşı göstermiş oldukları uyumlu ya da uyumsuz davranışlar tamamiyle vergiyi nasıl algıladıklarına bağlıdır. Bu algı şekillenirken bireyin içinde bulunduğu toplumun bağlı olduğu devlete, hükümet politikalarına, kamu hizmetlerinin işlevselliğine, vergi politikalarına, vergiye ilişkin ceza ve yaptırımlara, çevresel etkilere, diğer mükelleflerin tutum ve davranışlarına kadar bireyin vergi yükünü ne kadar hissettiğine kadar pek çok farklı nedenden etkilenmektedir.

Bununla birlikte, bilinç düzeyi veya farkındalık, gerçekliği anlama, gerçekliğe tepki verme veya yanıt verme konusu, algılamanın insani unsurudur. Vergilendirmenin kamuoyu tarafından bilinmesi, mükelleflerin vergi toplamakta dezavantajlı olmadıklarından ve vergi zorunluluğu hissetmediklerinden vergilemek istedikleri anlamına gelmektedir.¹¹⁹ Vergi mükellefinin vergi yükümlülüğünü yerine getirmeye yönelik farkındalığının ve kanunlara ve kurallara uymasının, sadece tahsilat metodu, vergi oranları, teknik denetim, soruşturma, vergi mevzuatının hükümlerinin uygulanması ile ilgili cezalar gibi teknik konularda değil, vergi mükelleflerine devletin fon vereni (vergi öderleri) olarak hizmet etmektir, ancak aynı zamanda mükelleflerin istekliliğine de bağlıdır; bu da mükellefin vergi kanunlarına ne ölçüde uyacağına bağlıdır.¹²⁰

1. Kültür ve Gelişmişlik Düzeyi

Vatandaşların vergiye karşı algıları, içinde bulundukları toplumun kültürü ve bilinç düzeyine göre değişmektedir. Mükelleflerin vergi konusundaki farkındalıkları

¹¹⁸ AKTAN, "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", s.19.

¹¹⁹ KAMİL, "The Effect of Taxpayer Awareness...", s.106.

¹²⁰ KAMİL, "The Effect of Taxpayer Awareness...", s.104.

ne kadar yüksek ise toplumun bu konudaki kültür seviyesi de o kadar yüksek olacaktır.

Gelişmiş toplumlarda eğitim seviyesine bağlı olarak okur-yazar oranı da yüksektir. Buradan yola çıkarak vergi okur-yazarlığı içselleştirilmiş toplumlarda, mükellef daha iyi kamu hizmeti alabilmek arzusu ile vergi yükünün bilincinde olup, yasalara uyarak uyumlu tavır göstermektedir.

Mükellefler, verginin hem Anayasa’da belirtilen temel bir vatandaşlık görevi hem de ülke yönetimi ve ekonomisi için zorunlu olduğunun bilincinde oldukları sürece yasaları çiğnemekten kaçınmaktadırlar Genel kültür ve toplumsal bilinç düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde, kişiler vergi yükümlülüklerini titiz bir şekilde yerine getirmektedirler. Eğitim ve kültür düzeyinin düşük olduğu ülkelerde ise bireylerin vergisel yükümlülüklerle karşı duyarlılıkları azalmaktadır.¹²¹

Yapılan araştırmalarda gelişmiş ülkelerde vergi ahlakının, vergi bilincine bağlı olarak, daha ileri olduğu, hatta aynı ülkenin gelişmiş ve gelişmemiş bölgeleri arasında da belirgin farklılıklar gözlemlendiği dile getirilmektedir. Örneğin, Fransa’nın ve İtalya’nın kuzey bölgeleriyle orta ve güney bölgelerinde durum bu şekildedir. Yapılan araştırmalar, bu iki ülkenin kuzey bölgelerinde vergi ahlakının diğer bölgelere oranla daha gelişmiş olduğunu doğrulamaktadır.¹²²

2. Toplumsal Etik Bakış Açısı

Literatürde vergi ahlakı ve vergi zihniyeti kavramlarının, vergi bilinci ve vergi kültürü kavramları ile de ifade edildiği görülmektedir. Vergi kültürü ya da vergi bilinci, “toplumu oluşturan bireylerin hür vicdanlarında vergi verme gereğini duymaları” şeklinde tanımlanabilir. Kişilerin bu kültür seviyesine ulaşabilmesi için ise öncelikle aileden başlayan ve okullarda devam eden, ayrıca görsel ve yazılı iletişim araçları ile desteklenen bir eğitim almaları gerekmektedir.¹²³

Özellikle ilköğretimden başlayarak, eğitim müfredatlarına vergi konusunun dahil edilmesi, küçük yaşlarda farkındalık oluşmasını sağlayacağı gibi vergiye karşı

¹²¹ KASYMOVA, “Vergi Kaçakçılığı...”, s.16.

¹²² GÜNER, “Türkiye’de Vergi Bilinci...”, s.36.

¹²³ TOPKAN, “Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”, s.59.

ön yargı oluşmadan doğru kaynaktan bilgi edinilerek, olumlu bir bakış açısı oluşmasına da katkı sağlayacaktır.

3. Sosyo - Demografik Faktörler

Toplumdaki sosyal yapı ve bireyler arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Mevcut sosyal yapı bireyin davranışlarını belirlerken, aynı şekilde her bir birey içinde bulunduğu sosyal yapıyı şekillendirmektedir.

Bu karşılıklı etkileşim kapsamında, bireyin yaşı, medeni durumu, cinsiyeti, aile yapısı, eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerinin vergi uyumu üzerinde etkili olduğu söylenebilir.¹²⁴ Kişinin demografik özelliklerinin vergi üzerinde ne kadar etkili olduğunun araştırılması, vergi uyumu üzerine yapılan araştırmalara fayda sağlayacaktır.

a. Yaş

Litaratürde yer alan çalışmalarda yaşın vergi uyumu üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Yaş unsurunun vergiye uyuma etkisi konusunda yapılan araştırmalarda, pozitif ve negatif yönde ilişkiler tespit edilmiştir. Yaşlıların daha uyumlu olduğu görüşünün yer aldığı çalışmaların tersine gençlerin daha uyumlu olduğu yönünde çalışmalar da mevcuttur. Bazı çalışmalarda gençlerin, bazılarında da yaşlıların vergi uyumsuzluğu (kaçakçılık) sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Ancak çalışmaların çoğu gençlerin daha fazla vergi uyumsuzluğu sergilediği yönündedir.¹²⁵

Yaşlıların gençlere göre daha tecrübeli oluşu, vergi konusunda daha fazla bilgi sahibi oluşu ve risk almak istememeleri onları vergi konusunda daha uyumlu birer tüketici olmalarında etkili olabilmektedir. Ayrıca yaşlılar birçok kamu hizmetinden yararlandıkları için verginin karşılığını alacaklarını düşünürler. Bu durum da vergi uyumu ile yaş arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu ve yaşlıların daha yüksek vergi ahlakına sahip olduklarını göstermektedir.¹²⁶

¹²⁴ BLUMENTHAL, M., SIEMROD, J. "The Compliance Cost Of The U.S.Individual Income Tax System: A Second Look After Tax Reform", *National Tax Journal*, 1992,Vol.45, No.2, pp.185-202., Alıntı: İPEK, Selçuk, İLKNUR, Kaynar, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları.", *Maliye Dergisi*, 2009, S.157, s.118.

¹²⁵ İPEK, KAYNAR, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi...", s.119.

¹²⁶ TOPKAN, "Gönüllü Vergi Uyum...", s.70.

Gençlerin vergiye karşı davranışları incelendiğinde uyumsuz tavırlarının daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bunun sebebi olarak, yaşlıların belirli bir hayat standardı yakalamış olmasına karşın gençlerin henüz yüksek gelire sahip olamayışı ve tasarruf yapma eğilimlerinin düşük olması gösterilebilmektedir.¹²⁷

Gelecekte vergi mükellefi olacak hali hazırda potansiyel vergi yüklenicisi olan üniversitedeki gençlerin vergiye yönelik farkındalıklarının oluşması onların vergiye karşı olan tutum ve davranışını da etkilemektedir. Gaziantep Üniversitesi özelinde hazırlanan ve tezin özgünlüğünü sağlayan bu ampirik çalışma kapsamında 952 öğrenciye anket yapılmış ve anket sonucunda öğrencilerin demografik özelliklerinden biri olan yaş ile vergiye gönüllü uyum arasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

b. Cinsiyet

Vergi uyumu üzerine cinsiyetin etkisi olup olmadığı yönünde yapılan çalışmalarda erkeklerin vergiye karşı uyumsuz davranışlarının kadınlara göre fazla olduğu tespit edilmiştir. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkları tespit emeyi amaçlayan ilk çalışma, Jackson ve Milliron tarafından 1986 yılında gerçekleştirilmiştir. 1987 yılında Bardley tarafından gerçekleştirilen diğer bir araştırmada ise kadınların, vergiyle ilgili değişikliklere erkeklere oranla daha pozitif ve uyumlu yaklaştıkları görülmüştür.¹²⁸

Kadınların vergi karşısında olumlu davranış sergilemeleri ve vergi ödeme motivasyonlarının yüksek olmasının altında ahlaki sebepler bulunmaktadır. Vergi ödeme istekliliğinde, cezai yaptırımlardan ziyade vicdani sorumluluk duygusunun daha etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Cinsiyet ile vergi arasındaki ilişki üzerine yapılan değerlendirmelerde, cinsiyetin vergi üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Özellikle kadınların çalışma hayatına girmesi ve eğitim seviyelerinin daha önceki nesillere göre yükselmesinin önemli bir etken olduğu sonucuna varılmaktadır.¹²⁹ Kadının ekonomik ve toplumsal rolündeki bu değişiklik, kadının vergiye olan uyumu araştırılırken göz önünde bulundurulmalıdır.

¹²⁷ BUYRUKOĞLU, ERASA, "Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Hakları...", s.122.

¹²⁸ İPEK, KAYNAR, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi...", s.119.

¹²⁹ TOPKAN, "Gönüllü Vergi Uyumunu ve Türkiye'de Gelir İdaresinin Rolü", s.70.

c. Aile Ölçeği ve Medeni Durum

Demografik özellikler içinde yer alan aile ölçeği ve medeni durum, kişilerin yasalara karşı olan davranışlarında etkilidir. Evli bir kişi ile bekar bir kişinin gelire olan ihtiyacı ve tasarrufları farklıdır. Bu durum kişilerin vergiye uyumu üzerinde olumlu ya da olumsuz etki yaratabilmektedir. Ancak, bu alanda yapılan çalışmalarda kişilerin medeni durumu ile vergi uyumu arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır.

Genel olarak toplumdaki statüleri itibari ile sosyal ilişkileri güçlü olan evli kişilerin, bekarlara oranla vergiye uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmesine karşın,¹³⁰ bazı çalışmalarda da tam tersi, evli olan bireylerin sorumluluğunun daha fazla olması nedeniyle vergi kaçırma eğiliminde olduğu sonucuna varılmıştır.¹³¹

d. Eğitim Düzeyi

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesini belirleyen en önemli kriterlerden bir tanesi o ülke vatandaşlarının eğitim seviyesidir. Gelişmiş toplumlardaki okuma yazma oranının yüksek oluşu, sosyal, siyasal ve ekonomik bir çok alana etki etmektedir. Devlet görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi için ihtiyacı olan finansal kaynağı vatandaşlarından sağlamak zorundadır. Vatandaşın bilinç ve eğitim düzeyi ne kadar yüksek ise vergi ödeme istekliliklerinin de yüksek olması beklenecektir.

Vergi yükümlülerinin vergiye uyumlarını artırmak için, toplumdaki vergi okur-yazarlığının artması ve buna bağlı vergi bilinci oluşması, genel itibariyle vergi kültürünün şekillenmesine katkı sağlayacaktır. Eğitim düzeyinin düşük olması, bazı yükümlülerin vergiye karşı olumsuz tavır takınmalarına neden olmaktadır. Yükümlülerin mali konulardaki teknik ve politik eğitimi, vergiye uyum sağlamayı kolaylaştırarak, vergiye karşı davranışın olumlu yönde geliştirilmesinde etkili olacaktır.¹³²

Eğitimin kişilerin vergiye uyumu üzerindeki etkisi üzerine yapılan bazı değerlendirmelerde, vergiye uyumun sağlamasında eğitimin rolü iki boyutlu olarak ele alınmıştır.

¹³⁰ İPEK, KAYNAR, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi", s.119.

¹³¹ BUYRUKOĞLU, "Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Hakları...", s.123.

¹³² ÇATALOLUK, "Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum...", s.218,219.

Eğitim seviyesi yüksek kişilerin bilgiye daha kolay erişmesi ve vergilerin devlet tarafından kullanılma yöntemlerini eleştirebilme yetileri vergiye uyumu olumsuz etkileyebilmektedir. Buna göre eğitim seviyesi yüksek kişiler, kanundaki boşluklardan yararlanarak vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı yapma fırsatlarını daha iyi bildikleri için vergiye daha az uyum gösterebilirler.¹³³

Eğitimi kişilerin diğerlerine oranla ekonomik ve mali olaylara karşı duyarlı ve kontrollü olması, vergilemeye ilişkin bilgi birikimini artırmaktadır. Bu da bilgisizlik nedeniyle oluşabilecek işlem maliyetleri minimum düzeye indirmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe yasaları anlama kabiliyeti artmakta ve yasal değişikliklere uyum hızlanmaktadır.¹³⁴

¹³³ KASYMOVA, “Vergi Kaçakçılığı...”, s.16

¹³⁴ CESUR, Aylin, ÇELİKKAYA, Ali, “Türkiye’de Vergi Kültürünün Gelişmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı’nın Yeri ve nemi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi, Afyon, 2014, C.16, S.2, s.4.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA VERGİ BİLİNCİNE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

I. TÜRKİYE’DE VERGİ BİLİNCİ OLUŞUMUNA YÖNELİK EĞİTİM FAALİYETLERİ

Toplumda vergi bilinci oluşması için o topluma ait sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel yapının çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Özellikle sosyal ve kültürel yapının toplumun şekillenmesindeki rolü yadsınamaz. Gelişmiş ülkelerde eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak vergi bilinç düzeyinin de yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile vatandaşın ödediği verginin nereye gittiği nasıl harcandığını bilmek istemesi, mevcut yönetimi sorgulaması ve yeri geldiğinde eleştirmesi, devlet yönetimini daha şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim anlayışına zorlamaktadır.¹³⁵

Vatandaşın ödediği verginin nerelerde kullandığı bilgisine erişimin kolay ve şeffaf olması, aile içi eğitim, okul içi eğitim, vergiye yönelik bilgilendirme toplantıları, vergi haftası etkinlikleri gibi vergi bilinci oluşmasına yönelik yapılan çalışmalar önem arzetmekte olup, ülkemizde de 2010 yılı ve sonrası itibarıyla bu tür çalışmalar hız kazanmıştır. Bu çalışmaların sonucu maddi ve manevi olarak vatandaşa yansımakta olup, vergiye uyum sürecinin gelişmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

A. Aile içi Eğitim

Toplumda vergi bilinci oluşumundaki en etkili faktörlerden biri hiç şüphesiz eğitimidir. Eğitim ile birey, iyi bir vatandaş olma, topluma katılım sağlama, karar

¹³⁵ YEŞİLYURT, "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi", s.39.

alma mekanizmalarını eleştirme ve karar alma mekanizmalarına dahil olma, bilgiye erişme, bilgiyi sorgulama gibi donanımlara sahip olabilir.

Eğitimin, toplumun en küçük yapı taşı olan aile de başladığı düşünüldüğünde, toplumda vergi bilinci oluşumu için ilk adımın da toplumun en küçük bireyi olan çocuklardan başlaması gerekmektedir.

Litaratürde vergi bilinci oluşumuna yönelik yapılan bazı çalışmalarda bireyin vergi kelimesini ilk olarak ailelerinden öğrendikleri ve vergi bilinci adına ilk eğitimin aileler tarafından verildiği tespit edilmiştir.¹³⁶ Vergi bilincinin aile içi eğitimle başlaması, bireyin vergiyle ilgili olumlu davranış geliştirmesi ve vergiye uyumun temelden aşılması için çok önemlidir. Bugünün çocuklarının yarının potansiyel vergi yüklenicisi olacağı bilgisiyle ilerlediğimizde, vergi bilincinin topluma yerleştirilmesi ve vergi kültürü içinde yer alabilmesi için aile içi eğitimden başlanarak bu eğitimlerin içselleştirilmesi önem arz etmektedir.

B. Okulda Eğitim

Öğrencilerin vergi kelimesini ilk olarak ailelerinden öğrendikleri tespit edilmiş olmasına rağmen, vergi eğitiminin sadece aileler tarafından verilmesi yeterli görülmemiş, ailelerin yanında vergi idaresi ve okullar tarafından da vergi adına çalışmalar yapılması gerekliliği doğal koşullarda oluşmuştur.¹³⁷

Bu çerçevede, Gelirler İdaresi Başkanlığı bünyesinde, akademisyenler, kamu kurumları ve meslek odalarının temsilcileriyle birlikte hazırlanan 2016-2018 dönemi “*Vergi Bilincinin ve Gönüllü Uyumun Artırılması Eylem Planı*” hazırlanmıştır. Eylem planının amacı, toplumda vergi bilinci ve farkındalığının artırılarak, mükelleflerin vergiye uyum seviyelerini mümkün olan en üst noktaya taşımaktır.

Bu plan çerçevesinde, vergiye uyumun en büyük destekçisi olan vergi bilinci oluşumuna yönelik yapılan çalışmalarda, okul içi eğitimin gerekliliği göz önünde bulundurularak, çocuklar ve gençlerin vergi konusunda bilgilendirilmesi ve farkındalıklarının artırılması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve Maliye

¹³⁶ TAYTAK, Mustafa, “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”, *Maliye Dergisi*, 2010, S.158, s.509.

¹³⁷ TAYTAK, “Vergi Bilincinin Tespiti...”, s.509.

Bakanlığının (yeni adı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı) işbirliği ile yürütülen vergi bilincini geliştirme eğitimlerine devam edilmektedir.

Türkiye genelinde birinci kademedede (3 ve 4. sınıfl ar), ikinci kademedede (5, 6, 7 ve 8. sınıfl ar) ve üçüncü kademedede (9, 10, 11. sınıfl ar) bulunan öğrencilere, Gelirler İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) yer alan eğitim CD'lerinin gösterilmesi sağlanarak Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimleri verilmektedir.

Eğitimlerde kullanılan Vergi Bilinci Geliştirme Eğitim CD'lerinden birinci kademe öğrenci ve öğretmenlerine ait olanların animasyon ve görsellerinin yenilenmesi çalışmaları yürütülmektedir. Ayrıca, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yapılan ortak çalışmalar ile Türkiye genelinde üniversite öğrencilerine yönelik gençlik merkezleri, gençlik kampları ve kurum yurtlarında vergi bilinci konusunda farkındalık eğitimlerine devam edilmiştir.¹³⁸

C. Çevresel Faktörler

Kişisel faktörlerin yanında çevresel faktörlerin de vergilendirmeye ilişkin mükelleflerin tutum ve davranışları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Vergi sisteminden ve vergi yönetiminden kaynaklanan faktörler mükellefin davranışlarını etkilemektedir.¹³⁹ Vergi sistemi ne kadar karmaşık ve formaliteler ile dolu ise vergiye karşı olan olumlu tutum ve davranış geliştirilmesi de o kadar zor olmaktadır. Vergi yapısının sade ve anlaşılabilir olması, vatandaşların yasalara uyması ve vergiye karşı olumlu tutum göstermesi açısından katkı sağlayacak niteliktedir.

Vergi tahsilatlarında adil davranılması, bazı kesimlerin muafiyet, istisna ya da yeniden yapılandırmalar ile avantaja geçmesi, diğer mükelleflerin vergiye karşı bakışlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, kanunda sık sık değişiklik yapılması, vergi afları alternatif tahsilat yöntemleri geliştirilmesi aynı şekilde vatandaşın vergi sistemine olan güvenini ve vergiye uyum düzeyini de azaltacaktır.

Eşitlik ve adalet ilkesinin doğru uygulandığının vatandaşa hissettirilmesi oluşacak olumsuz tutum ve davranışları engelleyecektir. Bunun yanı sıra, vatandaşın

¹³⁸ Gelirler İdaresi Başkanlığı 2016 Faaliyet Raporu, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf.

¹³⁹ BUYRUKOĞLU, "Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Hakları...", s.124.

ödediği verginin gerçekten kamu hizmetinde kullanılıp kullanılmadığını bilmesi yani bir şekilde kendisine geri döndüğünden emin olması için, kaynakların etkin kullanıldığı ve israf edilmeden harcamaların yerinde yapıldığı algısının oluşması gerekmektedir. Böylece, mükelleflerin vergiyi üzerlerinde bir yük olarak değil de kamu hizmetlerinin sağlanabilmesi için gerekli olan bir ödeme olarak görmeleri sağlanacaktır.¹⁴⁰

Bireyin içinde bulunduğu toplumun yapısına göre geliştirdiği davranışları etkileyen çevresel faktörler çok çeşitli olup her biri bireyin vergiyle ilgili algısının oluşmasında da etkilidir. Vatandaşın içinde yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel şartları da vergiye karşı olan davranışların olum yada olumsuz olmasını etkilemektedir. Örneğin, toplumun değer yargıları, örf ve adetler, kültürel yapı, sosyal gruplar, yaşam şekilleri, inanç gibi faktörler, bireylerin tutum ve davranışlarını etkilemekte ve içinde bulundukları topluluğa göre farklılıklara neden olmaktadır.

II. TÜRKİYE'DE VERGİ BİLİNCİNE YÖNELİK YAPILAN FAALİYETLER

Vergi Bilincinin ve Gönüllü Uyumun Artırılması Eylem Planı (2016-2018) çerçevesinde, vergi bilincini geliştirmeye yönelik çalışmalar, Bakanlık düzeyindeki işbirlikleri ile yürütülen ve vergi bilinci oluşmasında farkındalık yaratmak için gerçekleştirilen tanıtım ve yaygınlaştırma çalışmaları devam ettirilmektedir.¹⁴¹

Bu çalışmalardan en önemlisi ise mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu artırmaya yönelik yapılan çalışmalardır. Gelirler İdaresi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan bazıları şöyledir;

- Vergiye uyum maliyetinin tespit edilmesine yönelik yerli ve yabancı akademisyenlerden bir takım oluşturularak anket formları düzenlenmiştir.
- Meslek mensuplarının görüşleri de dikkate alınarak beyanname, bildirim ve formların sadeleştirme yapılmıştır.
- Vergiye gönüllü uyum sağlayan mükelleflere pozitif uygulamalar sağlayacak olan Mükellef Bilgi Sistemi Projesi gerçekleştirilmiştir.

¹⁴⁰ ÇİÇEK, Uğur, BİTLİSLİ, Ferhat, "Vergi Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Farkındalığı Üzerindeki Etkisi Bir Araştırma", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 2017 C.10, S.2, s.267.

¹⁴¹ http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Gib_2017_Performans_Programi.pdf.

- Mükelleflerin hak ve sorumluluklarına yönelik bilgilendirici rehber ve interaktif yazılımlar düzenlenmiştir.
- Bakanlığımız taşra teşkilatının daha efektif ve sağlıklı hizmet verebilmesi için taşra teşkilatını yeniden yapılandırılmak üzere çalışmalar yapmıştır.
- Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığında tek vergi dairesi pilot uygulaması yapılmıştır.
- Mükellefler tarafından verilen beyannamelerin % 99,8'i elektronik ortamda alınması ve web tabanlı yazılım sayesinde anında GİB veri tabanlarına kaydedilmesi sağlanmıştır.
- e-Posta bilgilendirme hizmeti ile sisteme abone olan mükelleflere her türlü güncel bilgi ve mevzuat değişikliklerini ücretsiz olarak bildirilmektedir.
- Kira gelirleri ile birlikte, ücret, menkul sermaye iradı ve değer artışı kazanı elde eden mükelleflerin de beyannamelerini Hazır Beyan Sistemi ile beyan edilebilmeleri sağlanmıştır.
- Muhtasar beyanname ile Aylık Prim ve Hizmet Belgelerini birleştirme çalışmaları tamamlanmak üzere devam etmektedir.
- e-Fatura uygulaması ile vergiye uyum maliyetlerini düşürülmüş, kayıtlı ekonomiye geçiş sürecinin hızlandırılmasına ciddi bir katkı sağlanmıştır.
- e-Defter uygulaması ile mali verilerin bildiriminde bir standart sağlanarak, mükelleflerin kağıt ortamında defter tutmaktan kaynaklanan vergiye gönüllü uyum maliyetleri düşürülmüştür.
- Faaliyet raporu 86 e-Arşiv uygulaması ile mükelleflerin fatura basma, saklama, arşivleme, iletme maliyetlerini önemli ölçüde düşürülerek, vergiye gönüllü uyum maliyetleri azaltılmıştır.
- e-Bilet uygulaması sayesinde kağıt kullanımından doğan maliyetler azaltılmıştır.
- e-Tebliğat sistemine geçiş tamamlanmıştır.
- e-Yoklama sistemi tamamlanmış olup hali hazırda uygulanmaktadır.
- Mükelleflerin ödeme sorumluluklarını daha efektif ve kolay bir şekilde yapabilmeleri için alternative ödeme yöntemlerine olanak sağlanmıştır.

A. Kamu Spotları

“6736 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanunun Tanıtım ve Kamuoyunu Bilgilendirme Kampanyası (19/08/2016- 31/12/2016) 19/08/2016 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6736 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanunun tanıtım faaliyetleri kapsamında Kanun ile getirilen imkanlar hakkında mükellefleri ve kamuoyunu hızlı ve etkin bir şekilde bilgilendirmek amacıyla çeşitli kanallar kullanılarak geniş kapsamlı tanıtım ve bilgilendirme kampanyası yürütülmekte olup, kampanya kapsamında; rehber oluşturma, broşür, afiş vb araçlarla tanıtım yapma, tv, radio ve özellikle mesaj içerikli kamu spotları ile mükellefin dikkatini çekerek, vergi ile ilgili bilgilendirmeler yapılmış böylece toplumda vergi bilinci oluşumuna katkı sağlanmıştır.”¹⁴²

¹⁴² http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf.

**T.C. MALİYE BAKANLIĞI
GELİR İDARESİ
BAŞKANLIĞI**

7020
BAZI ALACAKLARIN
YERİNE YAPILANDIRILMASI
KANUNU

**ÖĞRENİM VE KATKI KREDİSİ
BORÇLARININ YAPILANDIRILMASI**

Borçlarınızı Ödemek Şimdi Daha Kolay

GELİN KOLAYLAŞTIRALIM
SON BAŞVURU
30 HAZİRAN 2017
(Süre uzatımı yok)

Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı
2017
Tepe No: 252

**T.C. MALİYE BAKANLIĞI
GELİR İDARESİ
BAŞKANLIĞI**

7020
BAZI ALACAKLARIN
YERİNE YAPILANDIRILMASI
KANUNU

**VERGİ BORÇLARININ
YAPILANDIRILMASI**

1 Temmuz 2016 - 31 Mart 2017 Dönemi
Borçlarınızı Ödemek Şimdi Daha Kolay

GELİN KOLAYLAŞTIRALIM
SON BAŞVURU
30 HAZİRAN 2017
(Süre uzatımı yok)

Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı
2017
Tepe No: 252

**GELİN
KOLAYLAŞTIRALIM**

1 Temmuz 2016 - 31 Mart 2017 dönemi
Motorlu taşıtlar vergisi ve trafik cezası
borçlarınızı düşük faizli ve taksitle kolay ödeyin

**SON BAŞVURU
30 Haziran 2017
(Süre uzatımı yok)**

444 0 189

LÜTFEN DİKKAT !...

**VERGİ YAPILANDIRMA SINDA
1. TAKSİTİ KAÇIRANLAR**

**1. ve 2. TAKSİTİ
ÖDEMEYİ
UNUTMAYIN**

**YAPILANDIRMANIZ
BOZULMASIN**

SON FIRSAT SON GÜN 31 MAYIS 2017

444 0 189

**VERGİ YAPILANDIRMANIZIN
OCAK'TAN MAYIS'A ERTELEDİĞİMİZ
2. TAKSİTİNİ
ÖDEMEYİ UNUTMAYIN**

**YAPILANDIRMANIZ
BOZULMASIN**

SON GÜN 31 MAYIS 2017

VERGİ İLETİŞİM MERKEZİ
444 0 189

http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf

B. Vergi Haftası Çalışmaları

Vergi haftası etkinlikleri, toplumda vergi bilinci oluşması ve geniş kitlelere ulaşılarak benimsetilmesi amacıyla 2006 yılı itibariyle, her yıl şubat ayında kutlanmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan slogan, afiş broşür ve kamu spotları ile mükelleflerde olumlu algı oluşturulması amaçlanmaktadır.¹⁴³

İlgili dönemin Maliye Bakanı Sayın Naci AĞBAL'ın onayı ile 1 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe giren ve vergi bilinci ve gönüllü uyumun artırılmasını amaçlayan Eylem Planı kapsamında kurumsal yapı, vergi algısı, vergi bilinci, yükümlülük süreçleri, paydaşlarla işbirliği, mevzuat, toplumsal iletişim ve denetim alanlarında 8 tedbir (bileşen) başlığında 51 eylem gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda; 2016 yılında 17 eylem tamamlanmıştır. 2017 yılında 32 eylem tamamlanacaktır. 2018 yılında son 2 eylem gerçekleştirilerek, Eylem Planı sonuçlandırılacaktır.

2016 yılı gelirler idaresi başkanlığının hazırlamış olduğu faaliyet raporuna göre, vergi haftasında yapılan etkinlikler ise aşağıdaki gibi belirtilebilir;

- Vatandaşların görebileceği şekilde, sloganların yer aldığı afişler 81 ilde yer alan vergi dairesi, okullar, belediyeler, meslek odaları ve vatandaşların ziyaret ettiği diğer kamu kurum ve kuruluşlara toplamda, 200.000 adet kağıt afiş basılarak vergi haftasının kutlandığı hafta içinde asılmıştır

¹⁴³ Gelirler İdaresi Başkanlığı, Faaliyet Raporu, 2016, s.88
(http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf)

- Ülke genelinde 5.619 mükellef işyerlerinde ziyaret edilerek görüş ve önerileri alınmıştır.
- Vergi haftası temalı 80 adet konferans düzenlenmiştir.
- Bilgilendirme çalışmaları kapsamında, sivil toplum örgütlerine ve meslek kuruluşlarına yönelik 567 ziyaret gerçekleştirilmiştir. Vergi bilinci oluşturulmasına yönelik karşılıklı görüş alışverişi yapılmıştır. 30 ilde vergi rekortmenleri işyerlerinde ziyaret edilmiştir.
- Vergi rekortmenlerini desteklemek ve teşvik amaçlı 53 ilde vergi rekortmenleri için tören düzenlenmiştir.
- Yerel televizyonlarda 108, radyo kanallarında 187 vergi konulu programa katılım sağlanmış, yerel gazetelerde 622 vergi konulu yazı yayınlanmıştır.
- Öğrencilere vergi bilinci aşlamak ve vergi sistemini tanıtmak üzere 59.599 öğrenci okullarında ziyaret edilmiş ve öğrencilere vergi bilinci logolu kırtasiye seti hediye edilmiştir.
- Vergi Haftasına yönelik ülke genelinde yapılan etkinliklerde gösterilmek üzere Gelir İdaresi Başkanlığı kurumsal tanıtım filmi güncellenmiştir.
- Türkiye genelinde 189 alışveriş merkezinde danışma ve bilgilendirme stantları açılmıştır. Başkanlığımız personeline yönelik olarak 43 kişisel gelişim semineri ile 94 etkin iletişim, takım çalışması ve motivasyonu artırıcı etkinlik düzenlenmiştir.
- Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü ile irtibata geçilerek 29 Şubat 2016 tarihli Milli Piyango çekilişine ait biletler üzerinde Vergi Haftasına ilişkin mesajlara yer verilmesi sağlanmıştır.

Vergi haftasında yapılan etkinliklerin kamuoyu oluşturmaları ve vatandaşlarda farkındalık yaratması beklenmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalara her yıl daha da ağırlık verildiği görülmektedir. Ancak, bu çalışmaların sadece bir haftayla sınırlı kalmaması yıl içerisinde belirli periyotlara yayılması vatandaşın konuyu içselleştirmesi ve vergi bilinci oluşturma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemlidir.

C. Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Çalışmanın literatür tarama sürecinde yurt içi ve yurt dışında yer alan benzer çalışmalar incelenmiştir. Yurt dışında yapılan çalışmalar genellikle vergi ahlakının vergi uyumu üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik yapılmıştır. Yurt içinde yapılan çalışmalar da ise vergi bilinci ve vergi algısı üzerinde durulduğu, yapılan ampirik çalışmalar da hedef kitlenin genellikle vergi mükellefi yada ilköğretim öğrencileri olduğu görülmüştür.

1. Türkiyede Yapılan Çalışmalar

Taytak, 2010'da Uşak ilinde, 410 ilköğretim II. kademe öğrencilerinin vergi bilincini tespit etmek üzere anket uygulanmıştır. Öğrencilerin vergi ile kamu hizmetleri arasındaki bağı doğru şekilde algıladıkları ve vergi bilinci konusunda ilk adımın aileler tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür.¹⁴⁴

Yardımcıoğlu, 2014'de Kahramanmaraş ilinde 250 vatandaş üzerinde vergi okur-yazarlığı ve vergi farkındalığını ölçmek için anket çalışması yapmış olup, demografik özellikler açısından karşılaştırıldığında; cinsiyet ve gelir durumları açısından vatandaşların görüşleri arasında farklılık bulunmamıştır. Fakat bunların dışındaki, yaş, öğrenim durumu, meslek ve çalışma yılları açısından vatandaşların görüşleri arasında farklılık tespit edilmiştir.¹⁴⁵

Sağlam, 2013'de Hitit Üniversitesinde öğrenim gören 330 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisinin vergiye ilişkin algıları ve vergi bilinçleri ölçmek için anket çalışması yapmış, ankete katılan öğrencilerin vergi algılarının pozitif yönde olmasında, aldıkları iktisadi ve mali derslerin etkisinin olduğu görülmüştür.¹⁴⁶

Demir, Cigerci 2016'da Afyon ilinde 3. ve 4. Sınıfta öğrenim gören 200 öğrencini vergi bilinç düzeyini ölçmek amacı ile ampirik bir çalışma yapmıştır. Vergi bilinci ile eğitim arasında pozitif bir bağ olduğu belirlenmiştir.¹⁴⁷

¹⁴⁴ TAYTAK, “Vergi Bilincinin Tespiti...”, S. 496-512.

¹⁴⁵ YARDIMCIOĞLU, AKPINAR, GÜNAY, “Vergi Okur-Yazarlığı ve Vergisel Farkındalık...” s.95.

¹⁴⁶ SAĞLAM, “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci...”, s.31-334.

¹⁴⁷ DEMİR, İhsan Cemil, CİĞERCİ, İsmail, “Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma”, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, MANİSA, 2016, C.23, S.1, S.127-143.

Selçuk, Kaynar 2009'da Çanakkale ilinde demografik özelliklerin vergi uyumuna etkisini tespit etmek için, 409 mükellef üzerinde anket çalışması yapmış ve demografik özelliklerin farklılık oluşturduğu görülmüştür.¹⁴⁸

Sağbaş, Başoğlu 2005'de Afyonkarahisar ilinde 180 ilköğretim öğrencisi üzerinde mülakat ve anket çalışması uygulayarak, öğrencilerin vergiyi algılamaları üzerinde etkili olan faktörler araştırılmış ve vergi konusunda algılama yanılgılarının fazla olduğu tespit edilmiştir.¹⁴⁹

Çelikkaya, Gürbüz 2008'de Eskişehir ilinde, 1750 mükellefin vergiye karşı tutum ve davranışları üzerindeki bağımsız değişkenleri anket yöntemiyle değerlendirmiş olup, çalışma sonunda anlamlı ilişkiler bulunmuştur.¹⁵⁰

Erge, 2016 'da Konya ili Akşehir ilçesinde, 12 mesleki eğitim almış lise ve ön lisans öğrencileri ile karşılıklı mülakat yapılarak, vergi bilincinin vergi ahlakı üzerinde yarattığı etkiler araştırılmış, muhasebe ve finans eğitimi alan lise öğrencilerinin, muhasebe ve vergi uygulamaları eğitimi alan ön lisans öğrencilerine göre vergi konusunda daha az bilgiye sahip oldukları görülmüştür.¹⁵¹

Yeşilyurt, 2015'de Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde, 348 Maliye Bölümü ve 125 İlahiyat Fakültesi öğrencisinin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeyleri arasında karşılaştırma yapmak için anket uygulamış olup, ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakına yönelik ifadelerle maliye bölümü öğrencilerine kıyasla daha fazla katıldıkları tespit edilmiştir.¹⁵²

Saruç ve İzgi, 2011'de Sakarya Üniversitesi İİBF'de okuyan 1351 öğrenci üzerinde sosyo-kültürel faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisini tespit etmek amacı ile anket çalışması yapmış olup, vergi ahlakı ile devlete bağlılık, vergi bilinci

¹⁴⁸ İPEK, KAYNAR, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi", s.116-130.

¹⁴⁹ SAĞBAŞ, İsa, BAŞOĞLU, Adem, "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, AFYONKARAHİSAR, 2005, C.7, S.2, S.176-257.

¹⁵⁰ ÇELİKKAYA, Ali, GÜRBÜZ, Hüseyin "Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi." *Sosyoekonomi*, 2008, C.8, S.8, s.23.

¹⁵¹ ERGE, Sultan. "Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı; Muhasebe ve Vergi Uygulamaları ve Vergi Uygulamaları Lise ve Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Nitel Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Konya, 2016, S.12, s.232-244.

¹⁵² YEŞİLYURT, "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi", s.36-56.

ve din faktörleri arasında bir fark olduğu, vergi ahlakı ile iktidar partiyi kabul düzeyi arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.¹⁵³

Ömürbek, Çiçek ve Çiçek 2007’de Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okuyan 316 öğrenci ile vergi bilincine yönelik bir anket çalışması yapmış olup, vergi bilincinin vergiye karşı gösterilen tutumun demografik özelliklere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.¹⁵⁴

Cansız, 2015’de Afyonkarahisar defterdarlığında, Türk Vergi Sistemine ilişkin defterdarlık çalışmalarının etkinliği ve teşvik edilmesi amacı ile 197 çalışana anket uygulanmış, çalışanların Türk Vergi Sistemine ilişkin düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.¹⁵⁵

Zorlu, 2012’de Ankara ilinde 500 ilköğretim öğrencisinin vergi bilinç düzeylerini tespit etmek için anket çalışması yapmış olup, öğrencilerin bazı demografik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.¹⁵⁶

2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Torgler, 2006’da 30’dan fazla ülke üzerinde vergi ahlakını etkileyen faktörleri tespit etmek üzere geniş çaplı çalışmalar yapmış, sonuç olarak dindarlık ile vergi ahlakı üzerinde pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁵⁷

Damayanti, 2015 yılında Endonezya merkezi Java’daki 323 mükellef ile yapılan anket çalışması sonucu, vergiye gönüllü uyum davranışının mali psikoloji teorisi ve öznel normlarla açıklanabileceği görülmüştür.¹⁵⁸

Palil, Akir, Ahmad 2013’de Malezya Kamu Üniversitesinin MBA (işletme yönetimi) programına devam eden 70 çalışan üzerinde yaptığı anket çalışması ile dindarlığın vergi eğitimi ve vergi uyumu üzerindeki etkisi incelemiştir. Çalışmanın

¹⁵³ SARUÇ, Naci Tolga, İZGİ, Kadriye. "Sosyokültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi- Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Anket Çalışması", Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, SAKARYA, 2011, C.3, S.2, s.133-142.

¹⁵⁴ ÖMÜRBEK, ÇİÇEK, ÇİÇEK, "Vergi Bilinci...", s.102-107.

¹⁵⁵ Cansız, Harun. "Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Afyonkarahisar Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* (2015), s.433-450.

¹⁵⁶ Zorlu, Ö. "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinci Düzeyi Ve Vergi Bilinci Düzeyi İle İlgili Örnek Uygulama (Ankara İli Örneği)." Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı İşletme Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (2012), 1-115

¹⁵⁷ Torgler, Benno. "The importance of faith: Tax morale and religiosity." *Journal of Economic Behavior & Organization* (2006), 81-109.

¹⁵⁸ Damayanti, Theresia Woro, et al. "The role of taxpayer’s perception of the government and society to improve tax compliance." *Accounting and Finance Research* (2015): 180.

sonucunda, dini değerlerin mükellefleri vergi uyumu yükümlülüğünden sorumlu hale getirmek için çok önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir.¹⁵⁹

Xin, 2015’de Malezya’da 50 mükellef ile yaptığı anket çalışmasında, vergi uyumluluk davranışının vergi gelirleriyle büyük oranda bağlantılı olduğu görülmüştür.¹⁶⁰

Hastuti, 2013’de Endonezya’da oegijapranata Katolik Üniversitesinde (SCU) işletme dersi alan ve işletme dersi almayan toplam 341 öğrenci üzerinde anket çalışması yapılarak, öğrencilerin etik vergi bilinç düzeyleri karşılaştırmış, vergi ile ilgili ders alan ve almayan öğrencilerin vergi farkındalıklarının aynı seviyede olma eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir.¹⁶¹

Torgler, Avusturalya, İsviçre, Almanya ve Türkiye (Afyon) olmak üzere dört ülkede, daha önce uygulanan mikro veri setleri kullanılarak yapılan çalışma ile vergi ahlakı oluşumda, vergi sistemi, vergi idaresi, algılanan vergi yükü, vergi bilinci, uyum uyarıları, yetkililere, devlete ve diğerlerine güven, yolsuzluk gibi kurumsal niteliklerin etkili olduğu, uyma isteği ve dindarlık gibi faktörlerin nispeten güçlü olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁶²

Kamil, 2015 yılında Endonezyada kayıtlı vergi mükellefleri üzerinde yapılan araştırma ile vergi mükellefi farkındalığının, bilginin, vergi cezalarının ve hizmet vergi otoritelerinin vergi uyumu üzerindeki etkisi kontrol edilmiştir. Veriler, rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak anketleri Jabodetabek ve Bandung Vergi Dairesi’ni ziyaret eden mükelleflere uygulanmıştır. Araştırma, mükellef farkındalığının mükellefin vergiye gönüllü uyumu üzerinde olumlu ve belirgin bir etkiye sahip olduğu sonucunu göstermiştir.¹⁶³

¹⁵⁹ Palil, Mohd Rizal, M. R. Akir, and W. F. B. A. Ahmad. "The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity." ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting (2013): 118-129.

¹⁶⁰ XIN, "Factors Affecting Individual Taxpayers...", p.339.

¹⁶¹ HASTUTI, "Tax Awareness and Tax Education", p.83-91.

¹⁶² TORGLER, DEMİR, MACINTYRE, SCHAFFNER, " Causes and Consequences ...", p.313-339.

¹⁶³ KAMIL, "The Effect of Taxpayer Awareness...", s.101-111.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ FARKINDALIĞI VE VERGİ BİLİNCİNİN VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE)

I. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, literatür taraması sonucu elde edilen kavramsal model ve ortaya çıkan modeldeki ilişkiler üzerine öne sürülen hipotezlere yer verilmektedir. Ayrıca bölüm içerisinde araştırmada kullanılan değişkenlerin ölçülmesi amacıyla kullanılan ölçekler, değişkenler arası ilişkilerin değerlendirilmesinde kullanılan analiz teknikleri, araştırma örnekleme ve veri toplama yöntemine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

A. Araştırmanın Nedeni

Devletlerin en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirleri ile ilgili çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmalar ile vergi sistemi geliştirilmeye çalışılmaktadır. Geçmişten günümüze her toplumda, birçok araştırmacının farklı perspektiflerden ele aldığı vergi konusu, hali hazırda yeni nesil araştırmacıların da dikkatini çekmektedir. Toplumun vergiye karşı olan tutum ve davranışını etkileyen nedenler hep merak konusu olmuş, bu nedenler içinde vergiye uyuma yön verecek davranışlar varsa tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da o nedenlerden biri olduğu düşünülen vergi bilinci ve vergi farkındalığının mükellefin vergiyi algılayış biçimi üzerinde olumlu etkisi olup olmadığı araştırılmak istenmiştir.

B. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışma ile gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak ve ekonomik olarak ödev ve yükümlülüklerini yerine mükellef durumuna gelecek olan hali hazırda birer vergi yüklenicisi durumunda olan yükseköğretim öğrencilerinin, vergi konusunda bilgi ve bilinç düzeyleri, vergiyi algılayış biçimleri ve vergiye karşı olan tutum ve davranışlarının belirlenmesi ve vergi konusunda temel bilgilere sahip vergi okur-yazarlığı olan öğrencilerin, vergi uygulamaları karşısında nasıl bir tutum ve davranış sergilediklerinin ve vergi bilincine sahip olup olmadıklarının araştırılması amaçlanmaktadır.

Elde edilecek bulgular, mevcut vergilerin lisans eğitimi alan öğrenciler tarafından nasıl algılandığı ve vergi sisteminin uygulanabilirliği hakkında önemli ipuçları verecektir. Vergi sisteminin gelişimi ve verginin gelecek nesiller tarafından daha iyi kavranabilmesi için vergi okur-yazarlığının vergi bilinci oluşumuna katkısı olup olmadığının tespiti çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çerçevede; yükseköğretim öğrencileri üzerinde araştırma yürütülürken, Gaziantep Üniversitesi özelinde olmak üzere demografik ve sosyo-ekonomik farklılıklar alt açılımında konu incelenmiş ve vergiye gönüllü uyumda etkisi olduğuna ilişkin ön fikre sahip olunan vergi farkındalığının ve vergi bilincinin etkisi yapılan anket çalışması ile ortaya çıkarılarak, vergiye gönüllü uyumu etkileyen temel faktörler ile etkilerine ilişkin bulgulara ulaşılmaya odaklanılmıştır.

C. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada 2017-2018 yılları arasında öğrenim gören lisans öğrencilerinin vergi konusundaki temel bilgi düzeylerinin tespit edilmesi, okulda alınan eğitim ile vergi farkındalığı arasındaki bağın vergi bilinci oluşumuna katkısı olup olmadığının araştırılması, vergi farkındalığının aynı şekilde öğrencilerin vergiye karşı olan tutum ve davranışlarını etkileyip etkileyemediğini analiz edebilmek açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı işbirliğiyle ilköğretim okullarında vergi bilincini artırmaya yönelik çalışmalar 2008 yılından itibaren müfredata dahil edilmiştir.

2008 yılı itibariyle bu müfredat kapsamında eğitim alan öğrencilerin 2018 yılında üniversite öğrencisi olduğu düşünüldüğünde, bu öğrencilerin vergiyle ilgili

farkındalıklarının ölçülmesi aynı zamanda 2008 yılındaki çalışmanın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağı gibi sonuçlarının takip edilip değerlendirilmesi için kaynak teşkil edecektir. Böylece yapılan tez çalışmasının özgün bir hal alarak, çarpan etkisi ile özgünlüğü daha da pekişmektedir.

Yapılan çalışmada anket soruları hazırlanırken, henüz vergi mükellefi olmayan ancak yaptığı harcamalar ve hizmet alımları üzerinden halen verginin yüklenicisi veya literatürdeki karşılığı ile iktisadi mükellef konumunda bulunan, buna karşılık gelecekte ise kayıtlı vergi mükellefiyeti olacak öğrencilerin vergi ile ilgili algılarını ölçmek üzere sorular hazırlanmış ve daha sonra elde edilen bulguların analiz ve değerlendirmeleri de bu çerçevede yapılmıştır.¹⁶⁴ Çalışma neticesinde ortaya çıkan bulguların, Türkiye’de sosyal bilimler alanında vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergi uyumunu konu alacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

D. Araştırma Hipotezleri

Tez çalışması ile ilgili yapılan literatür incelemesi sonucu 5 temel hipotez ele alınarak incelenmiştir:

H1: Demografik özellikler açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.

H1a: Cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.

H1b: Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.

H1c: Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.

H1d: Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.

H1e: Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.

¹⁶⁴ KOBAN, Emine, BULU, Jale “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi- Gaziantep Üniversitesi Özelinde”, SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, C.4, S.12, s.122.

- H1f: Hukuk dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.
- H1g: Gönüllük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.
- H2: Demografik özellikler açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2a: Cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2b: Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2c: Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2d: Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2e: Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2f: Hukuk dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H2g: Gönüllük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.
- H3: Demografik özellikler açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.
- H3a: Cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.
- H3b: Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.
- H3c: Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.
- H3d: Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.
- H3e: Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.

H3f: Hukuk dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.

H3g: Gönüllük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.

H4: Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları ile vergiye gönüllü uyumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri ile vergiye gönüllü uyumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

E. Araştırmanın Kısıtı

Bütün araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmada da bir takım sınırlılıklar vardır. Bu sınırlılıklardan ilki Gaziantep çapındaki tüm üniversitelerde bir örneklemle çalışmak için yeterli zaman ve finansman kaynağı olmadığı için söz konusu araştırma, Gaziantep Üniversitesi özelinde öğrenim gören, henüz vergi mükellefi olmasada vergi yüklenicisi durumunda olan öğrenciler üzerinde yapılmasıdır. Diğer bir sınırlılık ise araştırma konusu olan vergi okur-yazarlığı hakkında ülkemizde yeterince çalışma yapılmamış olduğundan, mukayese edilebilecek örnek çalışmalar olmamasıdır.

II. YÖNTEM

Gaziantep Üniversitesi özelinde anket uygulanan öğrencilerin vergi ile ilgili farkındalıklarını ve vergiyi nasıl algıladıklarını belirlemek amacı ile ampirik bir çalışma yapılmıştır. Yapılan literatür incelemesi sonucu hazırlanan anket formundaki ölçekler Torgler ve arkadaşları'nın yaptıkları çalışmalardan yararlanılarak geliştirilmiştir. Çalışmada ele alınan ölçekler tez danışmanı yönlendirmesinde değerlendirme yapılarak uyarlanmıştır. Vergi bilinci, vergi farkındalığı ve vergiye gönüllü uyum değişkenleri için sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda sıklıkla kullanılan ve belirli bir konudaki görüşleri ortaya çıkarmada veya belirli bir davranışın gözlenme sıklığını belirlemede kullanılan¹⁶⁵ Likert tipi derecelendirme

¹⁶⁵ Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010), Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, s.132.

ölçekleri kullanılmıştır. Çalışmada yer alan demografik özelliklere ilişkin sorular ise tez danışmanı ve alanında uzman akademisyenlerin görüşleri alınarak hazırlanmıştır.

Anket soruları hazırlanırken öncelikle, benzer içerikte yapılan araştırmalar irdelenmek üzere, literatür taraması yapılmış ve bu çalışmalardan istifade edilerek anket soruları oluşturulmuştur.

Sorulara ilişkin bazı revizyonlar ve yeni soru ilaveleri yapıldıktan sonra örnek grup olarak belirlenen katılımcılara önceden anketör eğitimi verilen anketörler tarafından kontrollü olarak anket uygulanmıştır. Elbette, uygulamadan önce anketin örnek kütleye uygunluğu (geçerlilik ve güvenilirliği) bir ön çalışma ile test edilmiştir.

Bu çerçevede 2017 yılı Nisan ayında bir makale çalışması yapılmış, bu çalışma ile ön anketler uygulanarak tez için ön hazırlık niteliğinde kaynak teşkil edilecek bir çalışma yapılmıştır. Akademik çalışmayı destekleyen anketler 2018 yılı Mayıs ayında yapılmıştır. Çalışmamızda, 1932 yılında Rennis Likert tarafından geliştirilen Beşli Likert Ölçeği kullanılmıştır.¹⁶⁶

Araştırmada örneklem alanı olarak belirlenmiş olan Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinden tesadüfi seçilen toplamda 952 öğrenci üzerinde, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış sorularla anket uygulaması yapılmıştır.

Anket formu iki bölümden oluşmakta olup, birinci bölüm 38 önermeden oluşmakta ve önermeler kendi içinde sonuçları itibarı ile vergi farkındalığını (Ö1-Ö10), vergi bilincini (Ö11- Ö23) ve vergiye gönüllü uyuma ilişkin yargıları (Ö24-Ö38) ölçmeye yönelik hazırlanmıştır. Birinci bölümde beşli Likert ölçeği kullanılmış olup yanıtlar; (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) ne katılıyorum ne katılmıyorum, (4) katılıyorum, (5) kesinlikle katılıyorum şeklinde sıralanmıştır.

İkinci bölümde ise ankete katılan öğrencilerin demografik özelliklerinin belirlenmesine ilişkin sorular bulunmaktadır. Literatürde yapılmış çeşitli çalışmalara bakıldığında da demografik değişkenler olarak belirlenen cinsiyet, yaş, eğitim, gelir vb.nin vergiye ilişkin algı düzeyini etkileme ve vergi ödeme istekliliği konusunda farklılık oluşturup oluşturmadığı değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında anket uygulanıp veriler toplandıktan sonra, verilerin işlenerek, anket sonuçlarının analizine geçilmiş ve Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinin, vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum ile ilgili

¹⁶⁶ KOBAN, BULU, “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı...”, s.128.

yaklaşımları incelenmiştir. Araştırmaya yönelik hipotezlerin analizi yapılırken, “SPSS for Windows” (21.0) programından yararlanılmıştır. Bu kapsamda olmak üzere,

- frekans analizi,
- bağımsız grup T testi (Independent T-Test)
- ANOVA testi
- Faktör analizi
- Regresyon ve Korelasyon analizleri kullanılmıştır.

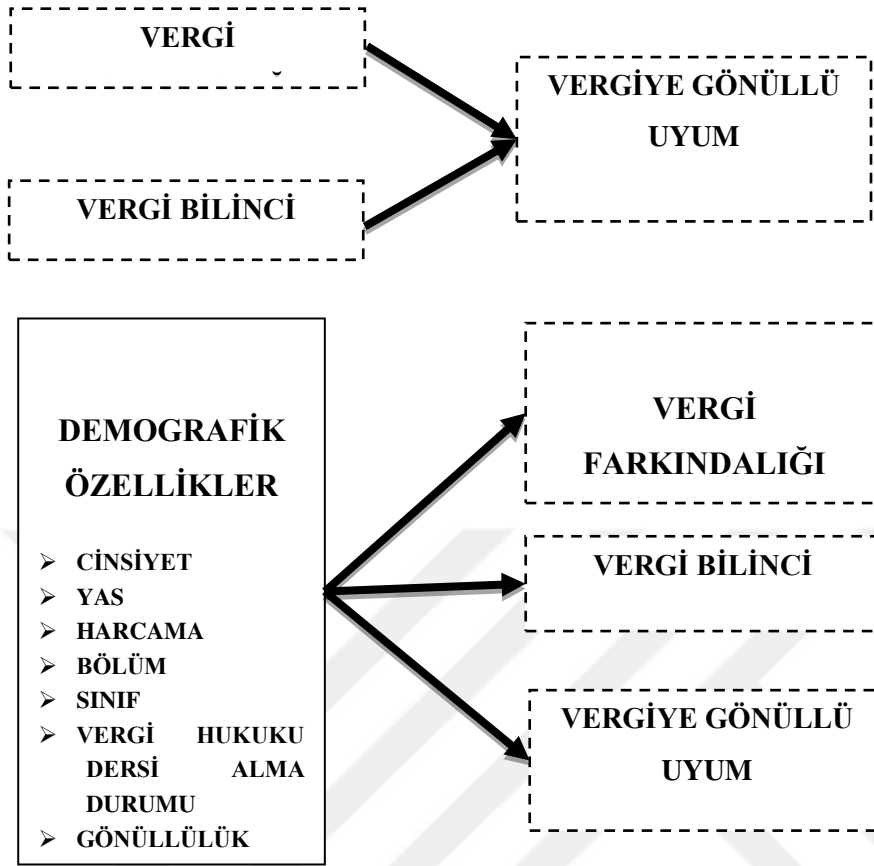
T testi; hipotez testlerinde en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. T testi ile iki grubun ortalamaları karşılaştırılarak, aradaki farkın rastlantısal mı, yoksa istatistiksel olarak anlamlı mı olduğuna karar verilmektedir. ANOVA testi, ikiden fazla normal dağılıma sahip olan bağımsız değişkenin, bağımlı bir değişkene göre ortalamalarının karşılaştırılarak, ortalamalar arasındaki farkın belirli bir güven düzeyinde anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılan istatistiksel bir teknik olarak kabul edilmektedir.

Bu çerçevede önermeler hazırlanırken, verginin farkına varma, sınırlı farkındalık, bilinç oluşturma ve vergi ile ilgili ödevleri eksiksiz yerine getirme istekliliği ile ifade edilebilecek vergiye gönüllü uyuma ilişkin değerlendirme yapılması dikkate alınmıştır.

A. Araştırmanın Kavramsal Modeli

Literatür taraması sonucu oluşan ve değişkenler arasında var olduğu düşünülen ilişkiye yönelik kavramsal model Şekil 4’de verilmiştir.

Şekil 4: Araştırmanın Kavramsal Modeli

B. Araştırmanın Örneklem Alanı

Araştırmanın örneklem alanı tespit edilirken, henüz kayıtlı mükellef olma aşamasına gelmemiş ve ödedikleri vergilerin çoğu zaman belki de farkında olmayan ve yanı sıra büyük bir çoğunluğunun ailelerinin gönderdikleri gelirler üzerinden harcama vergilerinin yüklenicisi durumunda olan üniversite öğrencilerinin vergi okur-yazarlıkları ve vergi ile ilgili yargılarının ölçümü üzerinde durulmuştur.

Bu çerçevede ilk aşamada Gaziantep Üniversitesi öğrencilerine anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmanın ele aldığı konu üzerinde araştırma yapmak üzere Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim almakta olan öğrenciler herhangi bir özellik ayırımı yapılmadan seçilmiştir. Çalışmada belirli bir olasılık hesabına dayanmayan kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim alan öğrencilere yüz yüze anket yöntemi ile anket formu uygulanmıştır.

Yapılan uygulama sonucu elde edilen toplam 952 anket kullanılarak çalışmaya ilişkin analiz yapılmıştır.

Araştırmada kolayda örneklem yöntemi kullanılmasının nedeni, üniversitenin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerden vergi içerikli dersler alan öğrenciler ile vergi içerikli ders almayan öğrencilerin, vergiye karşı tutum ve davranışları, vergiyi algılayış biçimleri, en basit şekliyle vergiyle ilgili farkındalıkları ile vergi bilinci ve vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirme noktasındaki davranışları arasında karşılaştırma yapılması ve bu noktada farklılıkların tespit edilmesinin hedeflenmesidir. Böylelikle vergi konusunda eğitim alan öğrenciler ile vergi konusunda eğitim almayan öğrencilerin vergi farkındalıklarının, vergi bilincinin oluşmasında ve vergiye gönüllü uyum konusunda etkisinin farklı olup olmadığı da değerlendirilmiştir.

III. ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde yapılan anket uygulaması sonucu elde edilen verilerle örnekleme ilişkin bilgilere, çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin güvenilirlik ve faktör analizlerine yer verilmektedir. Ayrıca bu bölümde çalışmanın hipotezlerini test etmek amacıyla t-testleri, korelasyon analizi ve regresyon analizleri gerçekleştirildi.

A. Örnekleme İlişkin Temel Özellikler

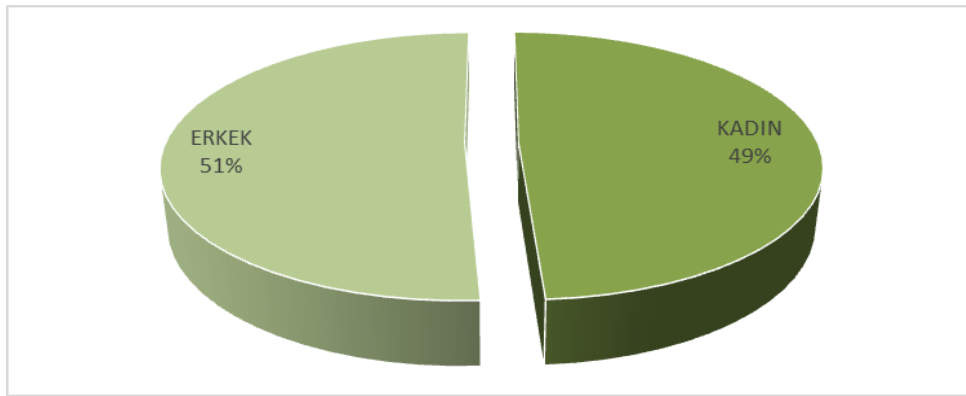
Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerden istenen; cinsiyet, yaş grubu, aylık harcama grupları, öğrenim gördükleri bölüm, okudukları sınıf, vergi hukuku dersi alıp almadıklarına ilişkin bilgi ve kazançlarının ne kadarını gönüllü olarak vergi olarak vermek istediklerine ilişkin demografik değişkenlere ilişkin dağılımlar aşağıda verilmektedir.

Ankete katılım gösteren öğrencilerden 954'ü bu soruyu cevaplarken; %49'unun kadın, %51'inin erkek katılımcılardan oluştuğu görülmüştür (Tablo 2; Şekil 5).

Tablo 2: Cinsiyete göre Frekans Dağılımı Tablosu

GRUP	FREKANS	YÜZDE
KADIN	467	49
ERKEK	485	51
TOPLAM	952	100.00

Şekil 5: Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı Grafiği

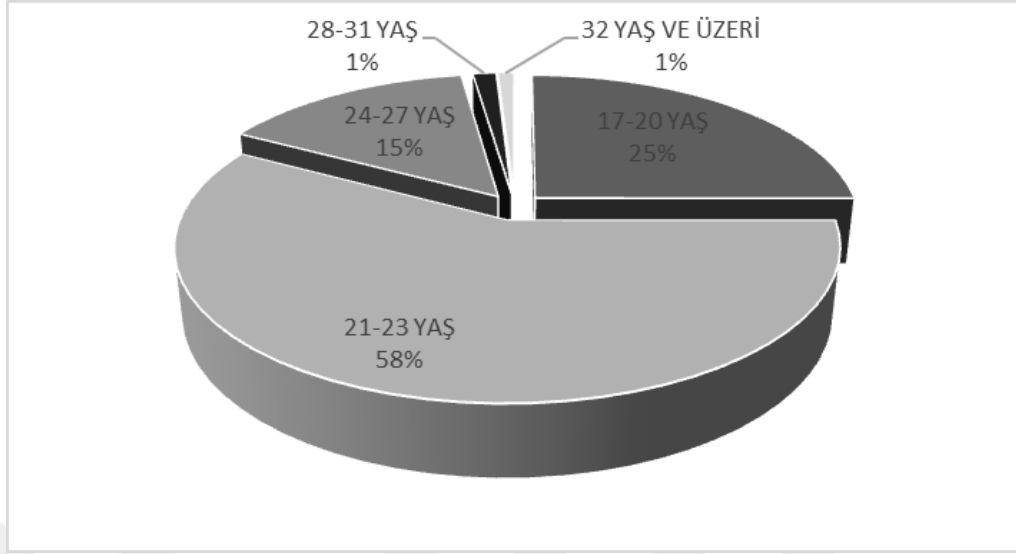

Ankete katılan öğrencilerin yaş gruplarına ilişkin dağılımlarına bakıldığında yoğun olarak %58'inin 21-23 yaş aralığındaki öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Dağılımda ikinci sırayı 17-20 yaş aralığında (% 25) yer alan öğrenciler oluşturmaktadır. Geri kalan %17'lik kısmı ise 24 yaş ve üzeri öğrenci grubunun oluşturduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Frekans Analizi Tablosu

GRUP	FREKANS	YÜZDE
17-20 YAŞ	238	25
21-23 YAŞ	550	58
24-27 YAŞ	141	15
28-31 YAŞ	13	1
32 YAŞ VE ÜZERİ	9	1
TOPLAM	951	100.00

Şekil 6: Yaş Gruplarına Göre Frekans Analizi Grafiği

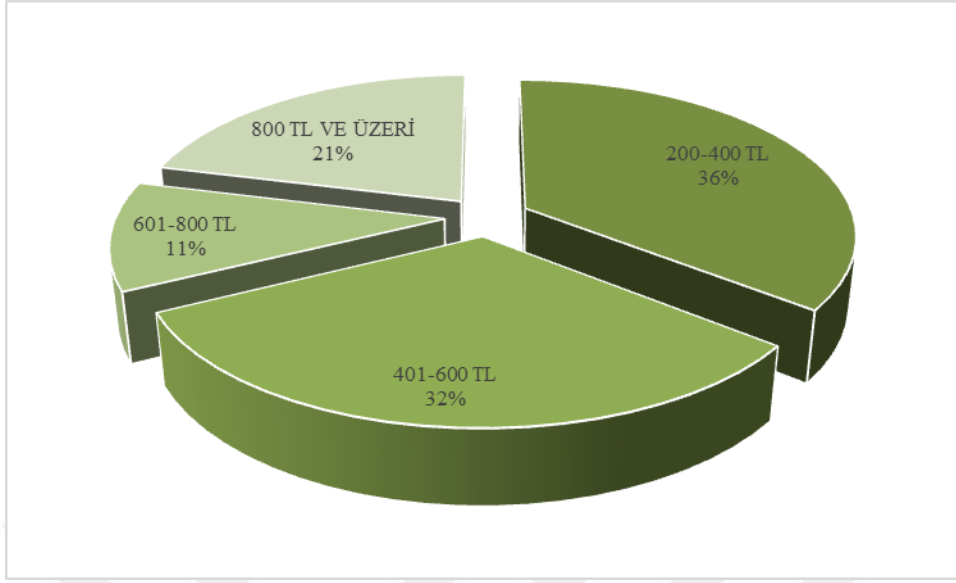

Katılımcıların harcama gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında; %36'sının 200-400 TL, %32'sinin 401-600 TL, %11'inin 601-800 TL ve % 21'inin 801 TL ve üzeri aylık harcama aralığında oldukları görülmektedir.

Tablo 4: Harcama Gruplarına Göre Frekans Dağılımı Tablosu

GRUP	FREKANS	YÜZDE
200-400 TL	337	36
401-600 TL	304	32
601-800 TL	106	11
801 TL VE ÜZERİ	200	21
TOPLAM	947	100.00

Şekil 7: Harcama Gruplarına Göre Frekans Dağılımı Grafiği

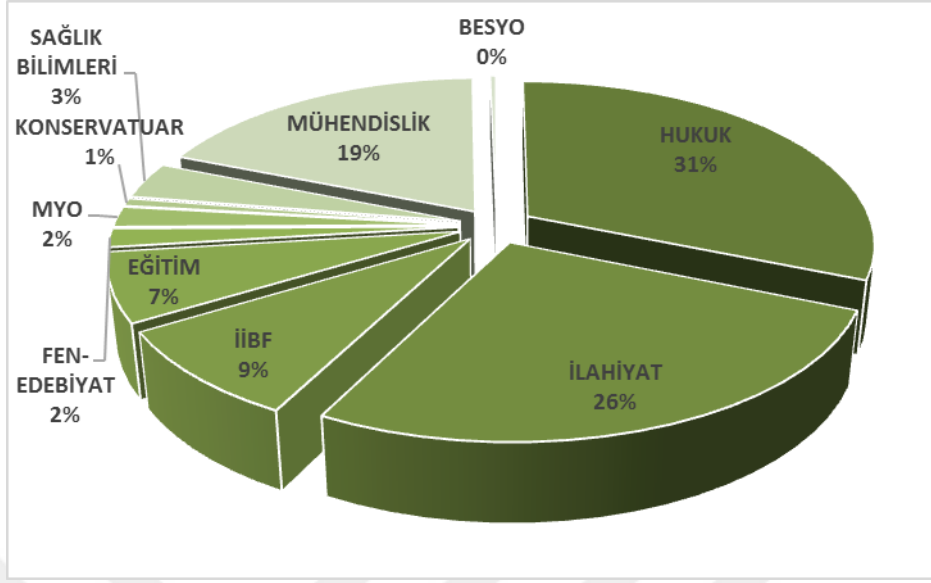

Çalışmaya katılan öğrencilerin fakültelere ilişkin dağılımlarına bakıldığında ise %31'inin Hukuk, %26'sının İlahiyat ve %19'unun Mühendislik fakültesi öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. Geri kalan %24'ünün ise diğer fakültelerde eğitim aldıkları ortaya çıkmıştır (Şekil 8)

Tablo 5: Fakültelere Göre Frekans Dağılı Tablosu

BÖLÜM	FREKANS	YÜZDE
HUKUK	298	31
İLAHİYAT	251	26
İİBF	83	9
EĞİTİM	64	7
FEN-EDEBİYAT	17	2
MYO	19	2
KONSERVATUAR	7	1
SAĞLIK BİLİMLERİ	34	3
MÜHENDİSLİK	177	19
BESYO	3	0
TOPLAM	953	100.00

Şekil 8: Fakültelere Göre Frekans Dağılımı Grafiği

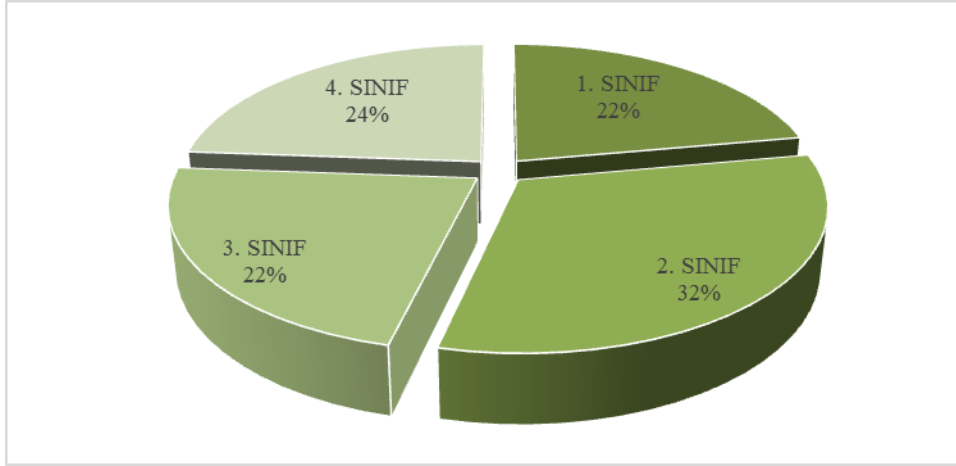

Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin sınıflara göre dağılımına bakıldığında ortalama dağılımın birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak buradaki yoğunluğun %32'sinin ikinci sınıf, %24'ünün dördüncü sınıf, %22'sinin üçüncü sınıf ve %22'sinin ise birinci sınıf oldukları bulgulanmıştır.

Tablo 6: Sınıflara Göre Frekans Analizi Tablosu

GRUP	FREKANS	YÜZDE
1. SINIF	209	22
2. SINIF	298	32
3. SINIF	212	22
4. SINIF	225	24
TOPLAM	944	100.00

Şekil 9: Sınıflara Göre Frekans Analizi Grafiği

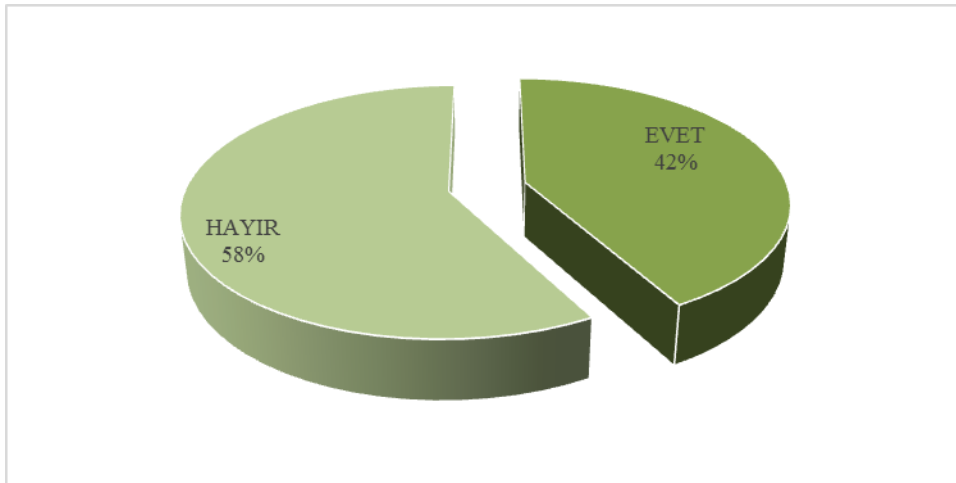

Anket çalışmasına katılım gösteren öğrencilere Vergi Hukuku dersi alıp almadıklarına ilişkin sorulan soruya verilen cevapların dağılımına bakıldığında %58'sinin dersi almadıkları ve %42'lik kısmının ise dersi aldıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo 7: Vergi Hukuku Dersi Alıp Almadıklarına Göre Frekans Analizi Tablosu

GRUP	FREKANS	YÜZDE
EVET	398	42
HAYIR	551	58
TOPLAM	949	100.00

Şekil 10: Vergi Hukuku Dersi Alıp Almadıklarına Göre Frekans Analizi Grafiği

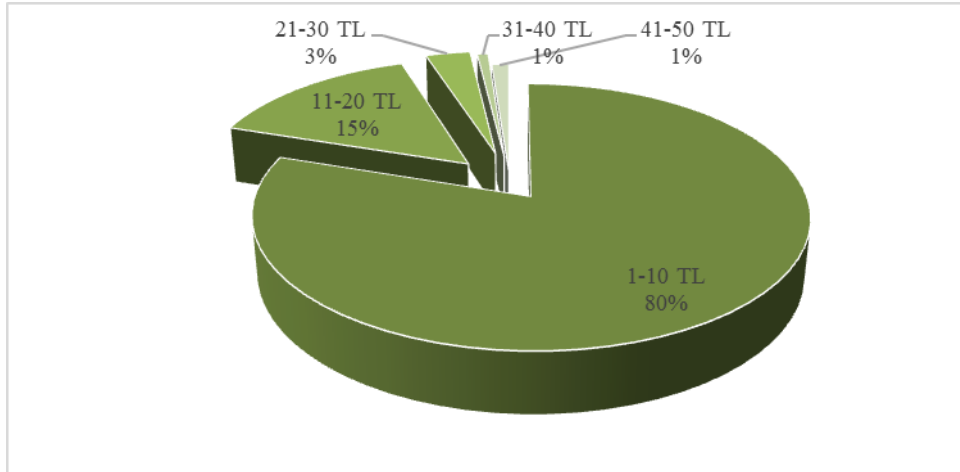

Çalışmaya katılım gösteren öğrencilere yöneltilen “Bugün için 100 TL kazanç elde ettiğinizi düşündüğünüzde, gönüllülük esasında bunun ne kadarını vergi olarak ödemek istersiniz?” sorusuna verilen cevapların dağılımına bakıldığında %80’inin 1-10 TL’lik gelirlerini gönüllü vergi olarak verebileceklerini belirttikleri görülmektedir. %15’lik kısmın ise gelirlerini 11-20 TL’lik kısmını gönüllü vergi olarak vereceklerini belirttikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 8: Gönüllü Vergi Ödeme İstekliliğinin Frekans Dağılımı Tablosu

GRUP	FREKANS	YÜZDE
1-10 TL	749	80
11-20 TL	139	15
21-30 TL	29	3
31-40 TL	7	1
41-50 TL	11	1
TOPLAM	935	100

Şekil 11: Gönüllü Vergi Ödeme İstekliliğinin Frekans Dağılımı Tablosu

B. Türkiye’de Alınmakta Olan Vergilere İlişkin Öğrencilerin Bilgileri

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilere anket formunda sorulan “Türkiye’de halen alınmakta olan vergilerden aşağıdakilerde en sık duyduklarınızı 1’den 5’e kadar sıralayınız?” sorusuna vermiş oldukları cevapların demografik değişkenlere göre dağılımlarına ve sıralamalara yer verilmektedir.

1. Cinsiyete Göre Dağılım

Ankete katılım gösteren öğrencilerin Türkiye’de alınmakta olan vergilerden en sık duyduklarını sıralamaları istendiğinde kadınların ilk sıraya yoğun olarak KDV’yi (%34,05) ikinci sıraya Emlak vergisini (%32,55) ve üçüncü sıraya ise gelir vergisini (%56,53) koydukları görülmektedir. Erkek öğrencilerde ise sıralamaya bakıldığında ilk sırada yine KDV’nin (%40,82), ikinci sırada ÖTV’nin (23,92) ve üçüncü sırada ise gelir vergisinin (51,13) en çok bilinen vergi türleri oldukları bulgulanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9: Cinsiyete Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu

		FREKANS					YÜZDE				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
KADIN	GELİR	71	54	264	27	10	15.20	11.56	56.53	5.78	2.14
	KURUMLAR	72	33	46	154	80	15.42	7.07	9.85	32.98	17.13
	KDV	159	42	29	64	86	34.05	8.99	6.21	13.70	18.42
	ÖTV	63	91	38	75	103	13.49	19.49	8.14	16.06	22.06
	EMLAK	23	152	41	58	96	4.93	32.55	8.78	12.42	20.56
		FREKANS					YÜZDE				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
ERKEK	GELİR	49	69	248	40	13	10.10	14.23	51.13	8.25	2.68
	KURUMLAR	47	35	42	151	113	9.69	7.22	8.66	31.13	23.30
	KDV	198	57	22	51	58	40.82	11.75	4.54	10.52	11.96
	ÖTV	74	116	45	73	76	15.26	23.92	9.28	15.05	15.67
	EMLAK	19	105	61	73	124	3.92	21.65	12.58	15.05	25.57

2. Yaş Grubuna Göre Dağılım

Ankete katılım gösteren öğrencilerin Türkiye’de alınmakta olan vergilerden en sık duyduklarını sıralamaları istendiğinde yaş grupları açısından değerlendirme yapıldığında 17-20 yaş aralığında yer alan grubun ilk sıraya yoğun olarak KDV’yi (% 17,65) ikinci sıraya Emlak vergisini (%34,45) ve üçüncü sıraya ise gelir vergisini (%62,18) yerleştirdikleri ve bu sıralamanın 21-23 yaş, 28-31 yaş ve 32 yaş ve üzeri gruplarında da aynı şekilde olduğu görülmektedir. Bu gruplar içerisinde 24-27 yaş aralığında yer alan öğrencilerin sıralamasının diğerlerine göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu grupta ilk sırada yine KDV’nin (%37,59), ikinci sırada ise ÖTV’nin (21,99) ve üçüncü sırada ise gelir vergisinin (%43,97) en çok bilinen vergi türleri oldukları bulgulanmıştır. (Tablo 10)

Tablo 10: Yaş Grubuna Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu

		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
17-20	GELİR	29	24	148	15	2	12.18	10.08	62.18	6.30	0.84
	KURUMLAR	42	14	21	84	40	17.65	5.88	8.82	35.29	16.81
	KDV	76	21	13	37	50	31.93	8.82	5.46	15.55	21.01
	ÖTV	38	51	11	37	55	15.97	21.43	4.62	15.55	23.11
	EMLAK	15	82	23	25	46	6.30	34.45	9.66	10.50	19.33
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
21-23	GELİR	75	74	287	40	18	13.64	13.45	52.18	7.27	3.27
	KURUMLAR	61	41	55	177	118	11.09	7.45	10.00	32.18	21.45
	KDV	217	61	28	65	79	39.45	11.09	5.09	11.82	14.36
	ÖTV	80	123	55	88	98	14.55	22.36	10.00	16.00	17.82
	EMLAK	21	145	62	80	135	3.82	26.36	11.27	14.55	24.55
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
24-27	GELİR	13	22	62	12	3	9.22	15.60	43.97	8.51	2.13
	KURUMLAR	14	12	10	34	29	9.93	8.51	7.09	24.11	20.57
	KDV	53	15	9	11	10	37.59	10.64	6.38	7.80	7.09
	ÖTV	14	31	14	19	19	9.93	21.99	9.93	13.48	13.48
	EMLAK	6	18	16	22	36	4.26	12.77	11.35	15.60	25.53
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
28-31	GELİR	1	2	8	1	0	7.69	15.38	61.54	7.69	0.00
	KURUMLAR	1	0	1	6	3	7.69	0.00	7.69	46.15	23.08
	KDV	6	1	0	2	2	46.15	7.69	0.00	15.38	15.38
	ÖTV	3	2	2	1	1	23.08	15.38	15.38	7.69	7.69
	EMLAK	0	6	1	1	3	0.00	46.15	7.69	7.69	23.08
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
32 VE ÜZERİ	GELİR	2	1	6	0	0	22.22	11.11	66.67	0.00	0.00
	KURUMLAR	1	2	0	3	3	11.11	22.22	0.00	33.33	33.33
	KDV	4	0	1	1	3	44.44	0.00	11.11	11.11	33.33
	ÖTV	2	1	1	3	3	22.22	11.11	11.11	33.33	33.33
	EMLAK	0	5	1	2	1	0.00	55.56	11.11	22.22	11.11

3. Harcama Grubuna Göre Dağılım

Ankete katılım gösteren öğrencilerin Türkiye’de alınmakta olan vergilerden en sık duyduklarını sıralamaları istendiğinde harcama grupları açısından değerlendirme yapıldığında 200-400 TL ve 401-600 TL aralığında yer alan grupların ilk sıraya KDV’yi ikinci sıraya Emlak vergisini ve üçüncü sıraya ise gelir vergisini yerleştirdikleri ortaya çıkmıştır. 601-800 TL ve 801 TL ve üzeri harcama gruplarında yer alan öğrencilerin ise ilk üç sıraya KDV, ÖTV ve gelir vergilerini yerleştirdikleri görülmektedir (Tablo 11)

Tablo 11: Harcama Grubuna Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu

		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
200-400	GELİR	44	20	220	10	14	13.06	5.93	65.28	2.97	4.15
	KURUMLAR	58	23	28	123	35	17.21	6.82	8.31	36.50	10.39
	KDV	98	29	15	56	63	29.08	8.61	4.45	16.62	18.69
	ÖTV	50	69	10	49	75	14.84	20.47	2.97	14.54	22.26
	EMLAK	17	112	30	25	68	5.04	33.23	8.90	7.42	20.18
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
401-600	GELİR	36	37	172	28	1	11.84	12.17	56.58	9.21	0.33
	KURUMLAR	38	18	32	98	66	12.50	5.92	10.53	32.24	21.71

	KDV	112	29	18	38	55	36.84	9.54	5.92	12.50	18.09
	ÖTV	50	68	24	42	65	16.45	22.37	7.89	13.82	21.38
	EMLAK	17	97	25	44	65	5.59	31.91	8.22	14.47	21.38
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
601-800	GELİR	19	14	46	8	2	17.92	13.21	43.40	7.55	1.89
	KURUMLAR	9	12	4	32	28	8.49	11.32	3.77	30.19	26.42
	KDV	41	14	9	8	13	38.68	13.21	8.49	7.55	12.26
	ÖTV	13	25	10	22	22	12.26	23.58	9.43	20.75	20.75
	EMLAK	4	20	18	15	28	3.77	18.87	16.98	14.15	26.42
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
801 VE ÜZERİ	GELİR	20	48	70	22	5	10.00	24.00	35.00	11.00	2.50
	KURUMLAR	14	15	20	47	63	7.00	7.50	10.00	23.50	31.50
	KDV	99	25	9	13	12	49.50	12.50	4.50	6.50	6.00
	ÖTV	23	45	37	32	32	11.50	22.50	18.50	16.00	16.00
	EMLAK	3	25	29	45	56	1.50	12.50	14.50	22.50	28.00

4. Sınıfa Göre Dağılım

Ankete katılım gösteren öğrencilerin Türkiye’de alınmakta olan vergilerden en sık duyduklarını sıralamaları istendiğinde okudukları sınıflar açısından yapılan değerlendirmede birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda eğitim gören öğrencilerin ilk üç sıraya KDV, emlak ve gelir vergilerini yerleştirdikleri bulgulanmıştır. Dördüncü sınıf öğrencilerinin ise sıralamayı KDV (% 40,44), ÖTV (% 24) ve gelir vergisi (% 46,22) şeklinde sıraladıkları görülmektedir (Tablo 12)

Tablo 12: Sınıfına Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Dağılımı Tablosu

		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1.SINIF	GELİR	22	22	127	18	2	10.53	10.53	60.77	8.61	0.96
	KURUMLAR	37	9	16	71	45	17.70	4.31	7.66	33.97	21.53
	KDV	67	25	13	31	36	32.06	11.96	6.22	14.83	17.22
	ÖTV	36	42	10	31	49	17.22	20.10	4.78	14.83	23.44
	EMLAK	14	70	23	22	39	6.70	33.49	11.00	10.53	18.66

		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2.SINIF	GELİR	42	34	164	19	10	14.09	11.41	55.03	6.38	3.36
	KURUMLAR	30	24	29	98	57	10.07	8.05	9.73	32.89	19.13
	KDV	111	28	13	30	56	37.25	9.40	4.36	10.07	18.79
	ÖTV	46	63	26	50	51	15.44	21.14	8.72	16.78	17.11
	EMLAK	13	87	33	41	60	4.36	29.19	11.07	13.76	20.13
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3.SINIF	GELİR	30	26	115	9	6	14.15	12.26	54.25	4.25	2.83
	KURUMLAR	24	15	19	81	41	11.32	7.08	8.96	38.21	19.34
	KDV	80	23	13	25	39	37.74	10.85	6.13	11.79	18.40
	ÖTV	34	47	22	32	32	16.04	22.17	10.38	15.09	15.09
	EMLAK	10	64	17	33	52	4.72	30.19	8.02	15.57	24.53
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4.SINIF	GELİR	27	36	104	21	4	12.00	16.00	46.22	9.33	1.78
	KURUMLAR	28	20	21	53	47	12.44	8.89	9.33	23.56	20.89
	KDV	91	22	12	29	14	40.44	9.78	5.33	12.89	6.22
	ÖTV	21	54	23	33	33	9.33	24.00	10.22	14.67	14.67
	EMLAK	4	36	28	32	67	1.78	16.00	12.44	14.22	29.78

5. Vergi Hukuku Dersi Alınma Durumuna Göre Dağılım

Ankete katılım gösteren öğrencilerin Türkiye’de alınmakta olan vergilerden en sık duyduklarını sıralamaları istendiğinde vergi hukuku dersi alma durumları açısından yapılan değerlendirmede vergi hukuku dersini alan öğrencilerin ilk üç sıralamasını KDV (% 34,42), emlak vergisi (%35,18) ve gelir vergisinden (% 63,57) oluşturdukları görülmüştür. Vergi hukuku dersini almayan öğrencilerin ise yine KDV’yi (% 39,93) ilk sıraya yerleştirdikleri ÖTV (% 22,87) ve gelir vergisini (% 47,01)ise iki ve üçüncü sırada daha çok duyduklarını ifade ettikleri ortaya çıkmıştır (Tablo 13).

Tablo 13: Vergi Hukuku Dersine Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Tablosu

		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
EVET	GELİR	54	47	253	11	6	13.57	11.81	63.57	2.76	1.51
	KURUMLAR	72	33	34	159	46	18.09	8.29	8.54	39.95	11.56
	KDV	137	41	24	71	71	34.42	10.30	6.03	17.84	17.84
	ÖTV	71	82	24	66	99	17.84	20.60	6.03	16.58	24.87
	EMLAK	13	140	32	34	122	3.27	35.18	8.04	8.54	30.65
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
HAYIR	GELİR	66	76	259	58	17	11.98	13.79	47.01	10.53	3.09
	KURUMLAR	48	36	52	146	148	8.71	6.53	9.44	26.50	26.86
	KDV	220	58	27	44	74	39.93	10.53	4.90	7.99	13.43
	ÖTV	66	126	60	82	80	11.98	22.87	10.89	14.88	14.52
	EMLAK	29	117	72	97	98	5.26	21.23	13.07	17.60	17.79

6. Gelirden Gönüllü Olarak Verilecek Vergi Oranına Göre Dağılım

Ankete katılım gösteren öğrencilerin Türkiye’de alınmakta olan vergilerden en sık duyduklarını sıralamaları istendiğinde gelirden gönüllü olarak verecekleri vergi oranına göre dağılıma bakıldığında 100 TL gelirden 1-10 TL, 11-20 TL ve 41-50 TL’lik kısımlarını gönüllü vergi olarak vermeye razı olan öğrencilerin ilk üç sıraya KDV, emlak ve gelir vergilerini yerleştirdikleri görülmektedir.

100 TL gelirden 21-30 TL’lik kısmını gönüllü vergi olarak vermeye razı olan öğrencilerin ise ilk üç sıraya KDV, kurumlar ve gelir vergilerini yerleştirdikleri; 31-40 TL’lik kısmını gönüllü vergi olarak vermeye razı olan öğrencilerin ise ilk üç sıraya gelir, emlak ve KDV’yi yerleştirdikleri ortaya çıkmıştır (Tablo 14)

Tablo 14: Gönüllü Vergi Vermeye Göre Sık Duyulan Vergilerin Frekans Tablosu

		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1-10 TL	GELİR	89	100	407	58	14	11.88	13.35	54.34	7.74	1.87
	KURUMLAR	94	45	63	245	162	12.55	6.01	8.41	32.71	21.63
	KDV	281	79	40	90	112	37.52	10.55	5.34	12.02	14.95
	ÖTV	112	172	68	111	131	14.95	22.96	9.08	14.82	17.49
	EMLAK	36	198	81	99	179	4.81	26.44	10.81	13.22	23.90
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
11-20 TL	GELİR	18	17	82	4	4	12.95	12.23	58.99	2.88	2.88
	KURUMLAR	20	14	14	47	19	14.39	10.07	10.07	33.81	13.67
	KDV	52	12	5	20	25	37.41	8.63	3.60	14.39	17.99
	ÖTV	20	24	9	28	31	14.39	17.27	6.47	20.14	22.30
	EMLAK	3	45	14	14	35	2.16	32.37	10.07	10.07	25.18
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
21-30 TL	GELİR	8	1	13	1	2	27.59	3.45	44.83	3.45	6.90
	KURUMLAR	5	7	3	4	3	17.24	24.14	10.34	13.79	10.34
	KDV	5	3	4	5	5	17.24	10.34	13.79	17.24	17.24
	ÖTV	3	4	1	5	5	10.34	13.79	3.45	17.24	17.24
	EMLAK	1	6	4	7	3	3.45	20.69	13.79	24.14	10.34
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
31-40 TL	GELİR	3	0	2	0	0	42.86	0.00	28.57	0.00	0.00
	KURUMLAR	0	0	1	3	1	0.00	0.00	14.29	42.86	14.29
	KDV	1	1	1	0	2	14.29	14.29	14.29	0.00	28.57
	ÖTV	1	1	0	1	1	14.29	14.29	0.00	14.29	14.29
	EMLAK	0	3	1	1	0	0.00	42.86	14.29	14.29	0.00
		FREKANS					YÜZDE DAĞILIM				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
41-50 TL	GELİR VERGİSİ	1	2	5	1	0	9.09	18.18	45.45	9.09	0.00
	KURUMLAR	0	0	2	5	2	0.00	0.00	18.18	45.45	18.18
	KDV	7	1	0	0	1	63.64	9.09	0.00	0.00	9.09
	ÖTV	1	2	2	1	1	9.09	18.18	18.18	9.09	9.09
	EMLAK	0	4	0	3	2	0.00	36.36	0.00	27.27	18.18

C. Hipotez Testleri

1. T ve Anova Testleri

Araştırmada yer alan kategorik bağımlı değişkenler ile metrik bağımsız değişkenler arasındaki farklılıkları ölçmek için “Bağımsız İki Grup Arası T-Testi” kullanılmıştır. Bağımsız iki grup arası T-testi; aralarında ilişki bulunmayan farklı bireyleri içeren gruplardaki bağımlı değişkenlerin ortalamalarını karşılaştırmak¹⁶⁷ amacıyla uygulanan bir analizdir.

Bu analizin yapılabilmesi için karşılaştırılan iki grubun normal dağılım sergileyen iki farklı evrenden tesadüfi olarak seçilmiş olması gerekmektedir. Her iki grubun varyanslarının eşit olma zorunluluğu bulunmamakta ancak her iki durum yani varyansların eşit olması ve olmaması durumlarına göre farklı t değerleri hesaplanmaktadır.

Sonuçların yorumlanmasında bu farklılıklar dikkate alınır.¹⁶⁸ Varyans analizi (ANOVA) iki ya da daha fazla gruba ait ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ile ilgili hipotezleri test etmek için kullanılmaktadır. İki grubun ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı T testi kullanılarak da incelenebilmektedir. Ancak eğer ikiden fazla grubun ortalamaları karşılaştırılacak ise F Testi diğer bir isimle Varyans Analizi (ANOVA, Analysis Of Variance) uygulanmaktadır (<https://bit.ly/2mNLRYL>).

a. Cinsiyete İlişkin T-Testi

Yapılan analiz sonuçları doğrultusunda kadın ve erkek katılımcılar arasında vergi bilinci (VERB) ve vergiye gönüllü uyum (VERGU) açısından fark olduğu görülmüştür ($t(\text{VERB})=3,138$, $p<0,01$; $t(\text{VERGU})=3,742$, $p<0,01$). Kadın ve erkek katılımcılar arasında vergi farkındalığı (VERF) açısından fark olmadığı ortaya çıkmıştır ($t(\text{VERF})=1,433$, $p>0,10$).

¹⁶⁷ Wetcher-Hendricks, D. (2011). Analyzing quantitative data: An introduction for social researchers. John Wiley & Sons. Ss.169.

¹⁶⁸ Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, s.187.

Grup istatistiklerinde örneklem ortalamalarına bakıldığında ortaya çıkan farklılıklar net bir şekilde görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda H2a ve H3a hipotezlerinin desteklendiği; H1a hipotezinin ise desteklenemediği görülmüştür.

Tablo 15: Cinsiyete Göre T Testi Tablosu

Grup İstatistikleri					
Değişken	Cinsiyet	Örneklem	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
VERF	KADIN	457	3,5722	,52898	,02474
	ERKEK	460	3,5189	,59527	,02775
VERB	KADIN	445	3,2880	,60202	,02854
	ERKEK	446	3,1587	,62786	,02973
VERGU	KADIN	434	3,3770	,55477	,02663
	ERKEK	429	3,2141	,71442	,03449

Değişken	t	df	P	Ort. Fark.	Std. Hata Fark.
VERF	1,433	915	,152	,05330	,03720
VERB	3,138	889	,002	,12931	,04121
VERGU	3,742	861	,000	,16282	,04351

b. Yaş Grubuna Göre ANOVA Testi

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin yaş gruplarına göre VERF, VERB ve VERGU değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin durumu test etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 16’da verilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların yaş grupları açısından sadece VERGU değişkeni ($F=2,932$; $p<0,01$) farklılık olduğu diğer değişkenler açısından ise herhangi bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H3b hipotezi desteklenirken, H1b ve H2b hipotezlerinin desteklenemediği görülmüştür.

Tablo 16: Yaş Grupları için ANOVA Testi Tablosu

		Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P
VERF	Gruplar Arası	1,910	5	,382	1,203	,306
	Grup İçi	289,499	912	,317		
	Toplam	291,409	917			
VERB	Gruplar Arası	3,071	5	,614	1,613	,154
	Grup İçi	336,917	885	,381		
	Toplam	339,988	890			
VERGU	Gruplar Arası	5,993	5	1,199	2,932	,012
	Grup İçi	350,791	858	,409		
	Toplam	356,784	863			

c. Harcama Grubuna Göre ANOVA Testi

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin harcama gruplarına göre VERF, VERB ve VERGU değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin durumu test etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların harcama grupları açısından VERF ($F=2,130$; $p<0,10$), VERB ($F=7,300$; $p<0,01$) ve VERGU ($F=13,080$; $p<0,01$) değişkenleri açısından farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda $H1c, H2c$ ve $H3$ hipotezlerinin desteklendiği görülmüştür.

Tablo 17: Harcama Grubuna Göre ANOVA Testi Tablosu

		Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P
VERF	Gruplar Arası	2,024	3	,675	2,130	,095
	Gruplar İçi	287,566	908	,317		
	Toplam	289,589	911			
VERB	Gruplar Arası	8,145	3	2,715	7,300	,000
	Gruplar İçi	328,409	883	,372		
	Toplam	336,554	886			
VERGU	Gruplar Arası	15,549	3	5,183	13,080	,000
	Gruplar İçi	339,192	856	,396		
	Toplam	354,740	859			

d. Bölüme Göre ANOVA Testi

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin eğitim gördükleri bölümlere göre VERF, VERB ve VERGU değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin durumu test etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların bölümler açısından VERF ($F=6,232$; $p<0,01$), VERB ($F=5,030$; $p<0,01$) ve VERGU ($F=5,155$; $p<0,01$) değişkenleri bakımından farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1d, H2d ve H3d hipotezlerinin desteklendiği görülmüştür.

Tablo 18: Bölümüne Göre ANOVA Testi Tablosu

		Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P
VERF	Gruplar Arası	43,353	25	1,734	6,232	,000
	Grup İçi	248,216	892	,278		
	Toplam	291,569	917			
VERB	Gruplar Arası	41,462	24	1,728	5,030	,000
	Grup İçi	297,784	867	,343		
	Toplam	339,246	891			
VERGU	Gruplar Arası	44,081	23	1,917	5,155	,000
	Grup İçi	312,320	840	,372		
	Toplam	356,401	863			

e. Sınıfa Göre ANOVA Testi

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin sınıflarına göre VERF, VERB ve VERGU değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin durumu test etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların sınıflar açısından VERF ($F=2,083$; $p<0,10$), VERB ($F=2,622$; $p<0,05$) ve VERGU ($F=1,715$; $p>0,10$) değişkenleri bakımından farklılık olduğu; ancak VERGU ($F=1,715$; $p>0,10$) değişkeni bakımından farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1e ve H2e hipotezlerinin desteklendiği ancak H3e hipotezinin desteklenemediği görülmüştür.

Tablo 19: Sınıfına Göre ANOVA Testi Tablosu ANOVA

		Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P
VERF	Gruplar Arası	3,299	5	,660	2,083	,065
	Grup İçi	288,826	912	,317		
	Toplam	292,125	917			
VERB	Gruplar Arası	4,945	5	,989	2,622	,023
	Grup İçi	334,154	886	,377		
	Toplam	339,099	891			
VERGU	Gruplar Arası	3,533	5	,707	1,715	,129
	Grup İçi	353,488	858	,412		
	Toplam	357,021	863			

f. Vergi Hukuku Dersi Alma Durumuna Göre ANOVA Testi

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin vergi hukuku dersi alma durumlarına göre VERF, VERB ve VERGU değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin durumu test etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 20’de verilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların vergi hukuku dersi alma durumlarına göre VERF ($F=51,145$; $p<0,01$), VERB ($F=49,610$; $p<0,01$) ve VERGU ($F=26,698$; $p<0,01$) değişkenleri bakımından farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1f, H2f ve H3f hipotezlerinin desteklendiği görülmüştür.

Tablo 20: Vergi Hukuku Dersi Alma Durumuna Göre ANOVA Testi Tablosu

		Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P
VERF	Guplar Arası	29,419	2	14,709	51,145	,000
	Grup İçi	262,577	913	,288		
	Toplam	291,996	915			
VERB	Guplar Arası	34,002	2	17,001	49,610	,000
	Grup İçi	304,658	889	,343		
	Toplam	338,660	891			
VERGU	Guplar Arası	20,876	2	10,438	26,698	,000
	Grup İçi	337,413	863	,391		
	Toplam	358,289	865			

g. Gelirden Gönüllü Olarak Verilecek Vergi Oranına Göre ANOVA Testi

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin gelirden gönüllü olarak verilecek vergi oranına göre VERF, VERB ve VERGU değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediklerine ilişkin durumu test etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların bölümler açısından VERF ($F=4,959$; $p<0,01$), VERB ($F=6,376$; $p<0,01$) ve VERGU ($F=8,558$; $p<0,01$) değişkenleri bakımından farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1g, H2g ve H3g hipotezlerinin desteklendiği görülmüştür.

Tablo 21: Gönüllü Vergi Ödeme Durumuna Göre ANOVA Testi Tablosu

		Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	P
VERF	Gruplar Arası	9,242	6	1,540	4,959	,000
	Grup İçi	282,341	909	,311		
	Toplam	291,583	915			
VERB	Gruplar Arası	14,081	6	2,347	6,376	,000
	Grup İçi	325,398	884	,368		
	Toplam	339,480	890			
VERGU	Gruplar Arası	20,199	6	3,366	8,558	,000
	Grup İçi	336,730	856	,393		
	Toplam	356,928	862			

2. Faktör, Korelasyon ve Regresyon Analizi Sonuçları

a. Faktör analizi Sonuçları

Değişkenlerin kavramsal modele uygunluklarını ölçmek ve değişkenler arasında var olduğu düşünülen ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla (Altunışık vd., 2010: 264) açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizleri için faktörlerin isimlendirilmesinde sağladığı kolaylık nedeniyle (Altunışık vd., 2010: 277) Varimax Döndürme Yöntemi kullanılmıştır. Ölçeklerin içsel güvenilirliklerini ölçmek maksadıyla ise Croanbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır.

Tablo 22: Faktör Analizi Sonuçları Tablosu

FAKTÖRLER	F1	F2	F3
VERGİ BİLİNCİ $\alpha=0,725$			
Vergi bilincinin yerleşmesinde okullarda vergi eğitimi verilmesi önemlidir.	,650		
Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	,885		
Bireylerin kültür seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	,864		
VERGİ FARKINDALIĞI $\alpha=0,694$			
Vergi ödemek, bir vatandaşlık görevidir.		,801	
Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yüküdür.		,591	
Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır.		,771	
Vergi, ödeme gücü göstergelerine sahip olan herkesten alınmaktadır.		,600	
KDV mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir.		,578	
VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM $\alpha=0,731$			
Vergiler devlet için zorunlu bir gelir kaynağıdır.			,663
Vergilerimiz tam ve zamanında ödediğimiz takdirde, kamu hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin artacağını düşünüyorum.			,840
Vergilerimizi tam ve zamanında ödemediğimiz takdirde, kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.			,762
Ödediğim verginin nereye harcandığını biliyorum. Bu nedenle vergimi tam ve eksiksiz ödemek istiyorum.			,537
Ödenen vergilerin topluma etkin bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.			,727
Toplam Açıkladığı Varyans (%)	65,083	45,680	50,836
KMO	,603	,744	,767
Bartlett's Significance	,000	,000	,000
Rotasyon Metodu: Varimax			

Yapılan faktör analizi sonucu vergi bilinci faktörünün üç; vergi farkındalığı ve vergiye gönüllü uyum faktörlerinin beşer maddeden oluştuğu ortaya çıkmıştır. Bu faktörlere ilişkin güvenilirlik katsayıları ise sırasıyla 0,725, 0,694 ve 0,731 olarak bulunmuştur (Tablo 22).

b. Korelasyon analizi Sonuçları

İki değişken arasındaki ilişkinin veya bağımlılığın şiddetini belirlemek amacı ile yapılan korelasyon analizi; değişkenler arasındaki var olan ilişkinin doğrusal kısmı ile ilişkilidir.¹⁶⁹ Çalışmada ele alınan değişkenlere uygulanan korelasyon analizinin ortaya çıkardığı sonuçlar Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23’de yer alan değişkenler arası korelasyon analizleri tablosu incelendiğinde vergiye gönüllü uyum ile vergi farkındalığı ($r=503$) ve vergi bilinci ($r=342$) değişkenleri arasındaki korelasyon katsayılarının 0,01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. Benzer şekilde, Vergi farkındalığı ile vergi bilinci ($r=423$) değişkenleri ile 0,01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiye sahiptir.

Tablo 23: Korelasyon analizi sonuçları

	DEĞİŞKENLER	VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM	VERGİ FARKINDALIĞ I	VERGİ BİLİNCİ	Ortalama	Standart Sapma
1	VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUM	1			4,18	0,50
2	VERGİ FARKINDALIĞI	,503**	1		3,87	0,76
3	VERGİ BİLİNCİ	,342**	,423**	1	3,69	0,59
**: 0,01 düzeyinde anlamlı						

c. Regresyon Analizi Sonuçları

Metrik bir bağımlı değişken ile bir veya daha fazla sayıdaki metrik bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan regresyon analizi; ele alınan bağımsız değişkenlerin sayısına göre isimlendirilmektedir (Altunışık vd.,

¹⁶⁹ Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Altıncı Geliştirilmiş Baskı. Sakarya Yayıncılık, İstanbul, ss. 226-238.

2010: 231). Çalışmada kullanılacak olan “Çok Değişkenli Regresyon Analizi” bir bağımlı değişken ile birden fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Çok değişkenli regresyon analizindeki bağımsız değişkenler aynı anda bağımlı değişkendeki değişimi açıklamak üzere analize dahil edilirler (Altunışık vd., 2010: 238).

Vergiye Gönüllü Uyum (VERGU) üzerinde, bağımsız değişkenler olan Vergi Farkındalığı (VERF) ile Vergi Bilinci (VERB) değişkenlerinin etkisi olup olmadığını anlamak üzere H4 ve H5 hipotezleri ortaya konulmuştur. Basit regresyon analizi ile, “Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları ile vergiye gönüllü uyumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır” olarak ifade edilen H4 hipotezi ile “Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri ile vergiye gönüllü uyumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır” şeklinde belirtilen H5 hipotezi test edilmiştir. Tablo 24’de görülen analiz sonuçlarına göre VERF ve VERB’in VERGU üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi bulunmaktadır ve bu etki her iki bağımsız değişken için de $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır. Her iki değişkenin yarattığı etkiye bakıldığında VERF ve VERB’nin VERGU üzerindeki değişimi ($R^2 = ,275$) açıkladığı görülmektedir. Bu durumda, H4 ve H5 hipotezleri desteklenmiştir.

Tablo 24: VERF ve VERB’nin VERGU’ye Etkisi Üzerine Basit Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: Vergiye Gönüllü Uyum (VERGU)					
	Standardize Edilmemiş		Standardize	t değeri	p değeri
	Katsayılar		Katsayılar		
	Beta	Std.Hata	Beta		
Sabit	,459	,156		2,943	,003
VERF	,570	,041	,441	13,993	,000
VERB	,150	,031	,152	4,819	,000
<i>Çoklu korelasyon katsayısı (R): ,524</i>					
<i>Çoklu belirlilik katsayısı (R^2): ,275</i>					
<i>Düzeltilmiş R^2: ,273</i>					
<i>F Testi: 169,663*</i>					

(*) 0,01 önem derecesinde anlamlı

3. Hipotez Testleri Sonuçları

Yapılan t-testleri ve regresyon analizi sonucu çalışmada ele alınan hipotez testlerine ilişkin toplu sonuçlar Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25: Hipotez Testi Sonuçları

HİPOTEZLER	SONUÇLAR
Vergi Farkındalıkları	R
H1a Cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklenemedi
H1b Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklenemedi
H1c Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklendi†
H1d Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklendi*
H1e Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklendi†
H1f Hukuk dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklendi*
H1g Gönüllük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklendi*
HİPOTEZLER	SONUÇLAR
Vergi Bilinci	R
H2a Cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	Desteklendi*
H2b Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi’nde eğitim	Desteklenem

	gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	edi
H2c	Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	Desteklendi*
H2d	Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	Desteklendi*
H2e	Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	Desteklendi* *
H2f	Hukuk dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	Desteklendi*
H2g	Gönüllük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri açısından fark vardır.	Desteklendi*
HİPOTEZLER		SONUÇLAR
Vergiye Gönüllü Uyum		R
H3a	Cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.	Desteklendi*
H3b	Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.	Desteklendi* *
H3c	Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları açısından fark vardır.	Desteklendi*
H3d	Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.	Desteklendi*
H3e	Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyum açısından fark vardır.	Desteklenemedi

H3f Hukuk dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyuma açısından fark vardır. Desteklendi*

H3g Gönüllük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergiye gönüllü uyuma açısından fark vardır. Desteklendi*

HİPOTEZLER

SONUÇLA

Regresyon Testleri

R

H4 Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalıkları ile vergiye gönüllü uyumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Desteklendi*

H5 Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi bilinçleri ile vergiye gönüllü uyumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Desteklendi*

*0,01 düzeyinde, **0,05 düzeyinde, †0,10 düzeyinde anlamlı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Başarılı bir vergi sistemi oluşturmak için vergi politikalarının doğru belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Özellikle yakın tarihe kadar yapılan araştırmalarda da görüldüğü üzere klasik cezai yöntem ve uygulamaların yer aldığı politikalar günümüz koşullarında yetersiz kalmaktadır. Modern vergi sistemlerinde vergiyle ilgili denetim ve cezalardan ziyade vergiyi ödeyen mükellefin davranışlarına odaklanılmaya başlanmıştır. Verginin sosyal bir olgu olduğu ve insanla olan ilişkisine bakıldığında, başarılı bir vergi sistemi oluşturulması için yapılacak her düzenlemede insan faktörü dikkate alınarak, mükelleflerin tutum ve davranışları üzerine çalışmaların derinleştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Vergi politikalarının başarıyla uygulandığı sistemlere sahip gelişmiş toplumlarda, vergi politikaları geliştirilirken bu farkındalıkla hareket edilmekte, mükellefin vergiye karşı tutum ve davranışlarını olumlu etkileyecek yöntemleri tespit edecek çalışmalara öncelik verilmektedir. İngiltere'de 2005 yılında "Yetişkin Okur - Yazarlık ve Aritmetik Araştırma ve Geliştirme Merkezi" tarafından, İngiltere'de finansal okur-yazarlık eğitimi sağlanması üzerine bir araştırma raporu yayınlanmıştır. Raporda, geniş bir yelpazede yetişkinlere yönelik finansal okur-yazarlık programlarının yürütülmesine rağmen hükümetin, finansal kurumların ve diğerlerinin mali bilgilerin sunumunda daha fazla "şeffaf, erişilebilir ve anlaşılabilir olması" için daha fazla çalışma yapılması gerektiği sonucuna varılması, bu konuya örnek teşkil etmektedir.

Mükelleflerin vergiye karşı olan duruşlarını etkileyen faktörlerin çeşitlilik göstermesi nedeniyle bu faktörler içsel ve dışsal faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Araştırmalar genişletildikçe vergiye gönüllü uyumu etkileyen diğer faktörlerle vergiye gönüllü uyum arasındaki ilişkilerin tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi farkındalığı gibi faktörlerin hepsinin vergiye gönüllü uyum üzerinde etkisi olduğu ancak ilk etapta hangisinin diğerini etkilediği üzerine yapılan değerlendirmelerde zorluk yaşandığı tespit edilmiştir. Mükelleflerin vergiyle ilgili davranışlarını etkileyen faktörler tespit edilirken en fazla ampirik çalışmaların yöntem olarak tercih edildiği, ancak çalışmaların yorumlama kısımlarında zorluk yaşandığı dikkat çekmektedir.

Gaziantep Üniversitesi özelinde yapılan bu çalışmanın motivasyon noktası doğru hedef kitle üzerinde çalışma yapabilmektir. Her biri potansiyel vergi yüklenicisi (iktisadi mükellef) olan ve gelecekte vergi mükellefi olacak gençlerin vergi konusundaki farkındalık ve bilinç düzeylerinin tespit edilerek, vergi konusundaki bilgi ve bilinç seviyelerinin yükseltilmesine etki edebilecek çalışmaların neler olabileceği noktasında bulgulara ulaşmaktır.

Çalışmanın Gaziantep Üniversitesi özelinde öğrenim gören, ilerde potansiyel vergi mükellefi olacak ve hali hazırda vergi yüklenicisi (iktisadi mükellef) durumunda olan üniversite öğrencileri üzerinde yapılması, anket uygulanan öğrencilerdeki vergi farkındalığının vergi bilinci ve dolayısı ile vergi uyumu ile ilişkisinin tespit edilmesi, çalışmanın özgün bir çalışma olmasını sağlamıştır. Hedef kitlenin üniversite öğrencileri olarak belirlenmesindeki diğer bir etken ise; Milli Eğitim Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığı işbirliğiyle ilköğretim okullarında vergi bilincini artırmaya yönelik çalışmalar 2008 yılından itibaren müfredata dahil edilmiştir. 2008 yılı itibarıyla bu müfredat kapsamında eğitim alan öğrencilerin 2018 yılında üniversite öğrencisi olduğu düşünüldüğünde, bu öğrencilerin vergiyle ilgili donatılarının ölçülmesi aynı zamanda 2008 yılındaki çalışmanın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağı gibi sonuçlarının takip edilip değerlendirilmesi için kaynak teşkil edecektir. Böylece yapılan çalışmanın çarpan etkisi ile özgünlüğü daha da pekişmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın temelini oluşturan vergiyle birlikte tanımlanan vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum kavramlarına ilişkin kuramsal ve kavramsal tanımlamalara yer verilerek bu kavramlarının birbirleriyle ilişkileri üzerinde durulmuştur. Böylece yapılan çalışmanın çıkış noktası olan vergi farkındalığı ve vergi bilincinin vergiye gönüllü uyuma olan etkisine yönelik kavramsal olarak bakış açısı oluşturulması beklenmektedir. İkinci bölümde ise, Türkiye ve dünyada vergi bilincine yönelik çalışmalara yer verilmiş olup, üçüncü ve son bölümde Gaziantep Üniversitesi özelinde yapılan bir anket çalışması ile üniversite öğrencilerinin vergi farkındalığının, vergi bilinci üzerindeki etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

467'si kadın, 485'i erkek olmak üzere toplam 952 öğrenci üzerinde, önceden eğitim almış anketörler ile yüz yüze anket uygulanmıştır. 10 fakültenin dahil edildiği anket sonucunda elde edilen bulgular ile vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergi

uyumu başlığı altında 5 ana hipotez ve alt başlıkları ile birlikte toplam 23 farklı hipotez değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılırken öğrencilerin, yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf, harcama, gönüllü vergi oranı, vergi dersi alıp almadıkları gibi demografik özelliklerin etkileri dikkate alınmıştır

Değerlendirme sonuçlarına bakıldığında, cinsiyet açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı arasında anlamlı bir fark görülmezken, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum noktasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Vergiye gönüllü uyum ile cinsiyet arasındaki anlamlı ilişki, literatürde yapılan diğer çalışmaları desteklemektedir. 1986 yılında ilk defa cinsiyetin vergiye uyuma etkisi araştırılmaya başlanmış olup, bugüne kadar yapılan çalışmalarda kadınların vergi karşısında olumlu davranış sergiledikleri, bunun nedeni olarak kadınların vergiyi vicdani bir görev gibi algılamaları gösterilmiştir.

Yaş grupları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı ve vergi bilinci arasında anlamlı bir fark görülmezken, vergiye gönüllü uyum noktasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalarda yaşın vergi uyumu üzerinde etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Yaş unsurunun vergiye uyuma etkisi konusunda yapılan araştırmalarda, pozitif ve negatif yönde ilişkiler tespit edilmiştir. Yaşlıların daha uyumlu olduğu görüşünün yer aldığı çalışmaların tersine gençlerin daha uyumlu olduğu yönünde çalışmalarda mevcuttur.

Harcama miktarları açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum arasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Literatürde yapılan çalışmalarda gelir seviyesi ve harcamaların artıkça vergi bilincinin arttığı yönünde sonuçlar yer almaktadır. Ancak bu bilinç düzeyi vergiye gönüllü uyum noktasında olum-olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Elde edilen bulgular bu sonuçları desteklemektedir.

Okudukları bölüm açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum arasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Literatürde üniversite öğrencilerine yönelik benzer çalışma yeterince yer almamaktadır. Bu nedenle bölümler arasındaki anlamlı bir ilişkinin olması

öğrencilerin okudukları bölümde vergiyle ilgili ders alıp almadıklarıyla ilişkilendirilmektedir.

Bulundukları sınıf açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı ve vergi bilinci arasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu görülürken, vergiye uyum noktasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bunun nedeni olarak vergiyle ilgili temel derslerin 2. sınıf itibarıyla veriliyor olmasının, ders alan öğrenciler ile ders almayan öğrenciler arasında olumlu-olumsuz fark oluşmasında etkili bir faktör olduğunu düşündürmektedir. Bu hipotezi destekleyen diğer bir hipotezde vergi hukuku dersi alıp almama durumu açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum arasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmasıdır. Yani vergiyle ilgili temel düzeyde de olsa eğitim alan öğrenciler ile almayan öğrenciler arasında, vergi farkındalığı ve vergi bilinci oluşması ve vergiye karşı olumlu-olumsuz tutum ve davranışların şekillenmesinde vergi dersinin etkili olduğudur.

Diğer bir hipotez ise gönüllülük esasına dayalı vergi oranı açısından Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin vergi farkındalığı, vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum arasında olumlu-olumsuz fark noktasında anlamlı bir ilişki olduğunun tespit edilmesidir.

Çalışmanın en önemli hipotezi olan vergi farkındalığı, vergi bilinci ile vergiye gönüllü uyum arasında olumlu-olumsuz anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Yani vergi farkındalığı ve vergi bilinci arttıkça vergiye gönüllü uyum üzerinde olumlu-olumsuz etkiler söz konusu olabilmektedir. Vergiye gönüllü uyum olumlu olduğunda ödeme istekliliği artarken, olumsuz olduğunda vergiden kaçınma ya da vergiden kaçma olarak sonuçlar doğabilmektedir. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir.

Vergi ile ilgili bir farkındalık ve bilinçle donatılan bireylerin, ilerideki yaşamlarında vergiye gönüllü uyumu daha kolay sağlayabilecekleri öngörülmektedir. Vergiye gönüllü uyumdaki artışın sağlanması ile devletin vergilendirilebilir tabana daha rahat erişiminin sağlanabilmesi ve dolayısıyla adaletli vergi politikalarının uygulanabilmesine katkı sağlayacaktır. Vergiye yönelik yapılacak olan çalışmalar önemli olup bu nedenle de özellikle gelecekteki vergi mükelleflerinin gönüllü uyumunu arttıracak etkenlerin belirlenmesi ve gençlerin vergileme karşısında

sergilemiş oldukları tutum ve davranışların nedenlerinin doğru anlaşılması önem arz etmektedir. Geleceğin kayıtlı mükellefi olacak öğrencilerin devleti vergi kaybına uğratabilecek yollara başvurmalarını önlemek adına, günümüz gençlerinin vergiyle ilgili bilgilerle donatılması önemlidir.

2008 yılında Gelir İdaresi Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ortak çalışması ile vergi bilincini artırmaya yönelik yapılan çalışmanın ilköğretim müfredatına eklenmesi, vergi bilinci konusunun önemi noktasında farkındalık oluştuğunu göstermektedir. Üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin aradaki bu zaman zarfı içerisinde vergi bilinç düzeylerinin artırılarak korunması ve çalışma hayatına atılmadan önceki son eğitim bacağı olan üniversitede de vergi bilincine yönelik müfredat çalışması yapılması gerekmektedir. Böylece, 2008 yılında ilk adımı atılan bu farkındalık çalışmasının sürdürülebilirliğine katkı sağlanarak vergi politikalarının gelişmesine yönelik yapılan çalışmalar içerisinde yer alacaktır.

Vergi farkındalığı ve vergi bilinci yüksek olan toplumlarda vergiye gönüllü uyumun da yüksek olduğu çalışmalarda görülmüştür. Vergi bilinci oluşması yönünde yapılacak çalışmaların önemli olduğu Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından da farkedilerek bu yönde çalışmalar başlatılmıştır. Çalışmaların yapılması kadar sürdürülebilir olması ve yaygınlaştırılması da önemlidir. Bu nedenle ilköğretim müfredatlarına giren vergi bilinci derslerinin etkilerinin ölçülmesi gerekmekte ve lise, üniversite müfredatlarına da dahil edilerek bilginin ve farkındalığın pekiştirilmesi ve devamlılığı sağlanmalıdır. Vergi politikaları geliştirilirken öneri niteliğinde olan bu tür çalışmalara katkı sağlanarak daha geniş kapsamlı projeler yapılması desteklenmeli ve kaynak sağlanmalıdır. Yapılan çalışmaların tabana yayılması için tanıtım ve yaygınlaştırmanın artırılarak günümüz modern teknolojilerinden faydalanılması ve vatandaşın dikkatini çekecek cazibede tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetlerine ağırlık verilmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

ALSTADSATER, Annette, **JACOB**, Martin, "The effect of awareness and incentives on tax evasion.", Norway, CESIFO, 2013, s.1-40.

ABDIEVA, Raziiakhan, **CUMAKUNOVA**, Tolkun, " Tax Consciousness in Kyrgyzstan." Manas University, Kyrgyzstan, 2013, s. 677-680

ABDUL, Ahmed Ramazan, **NOORDIN**, Latiff, **AMIN**, Bany Ariffin, "Tax Literacy Rate Among Taxpayers: Evidence From Malaysia." *Jurnal Akuntansi dan Auditing Indonesia*, Malaysia, 2005, s. 1-13.

AKTAN, Coşkun Can. "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı." Vergileme Ekonomisi ve Psikolojisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

ALKAN, Arzu, "Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim, Zonguldak, 2009.s. 1-149.

ALTINTAŞ, Kadir Murat, "Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur-yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli", Çankaya Üniversitesi Çankaya Meslek Yüksekokulu, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Çankaya 2009, C.5, S.9,s. 151-176.

ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Altıncı Geliştirilmiş Baskı. Sakarya Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ANDREONI, James, **ERARD**, Brian, **FEINSTEIN**, Jonathan "Tax Compliance", *Journal of Economic Literature*, 1998, s. 818-860.

ANSONG, Abraham, **ASIEDU GYENSARE**, Michael "Determinants Of University Working-Students' Financial Literacy At The University Of Cape Coast,

Ghana." *International Journal of Business and Management*, Ghana, 2012, S.9, s. 126-133.

ARSLANER, Hakan. "Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümünde Uzlaşma Müessesesi ve Etkinliği Sorunu.", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2016, S.1, s. 273-300.

AYDEMİR, Duygu, "İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İle Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği", (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi" Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Isparta, 2013, s. 1-165.

ASLAN, Murat, ÖZ, Gamze, "Mükelleflerin ve Vergi Dairesi Personelinin Vergi Bilinç Düzeyleri Üzerine Bir Uygulama Çalışması", *Vergi Sorunları Dergisi*, İstanbul, 2009, s. 120-129.

AŞICI, Murat. "Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okur-Yazarlık.", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2009, S.17, s. 9-26.

BAER, David. "Awareness and Popularity of Property Tax Relief Programs." *Assessment Journal*, USA, 1998, s. 47-65

BAGİRZADE, Elşen, "Kayıt Disi Ekonomi Kavramına Ortak Yaklaşım Sorunu: Makroiktisat Kapsamli Kavramsal Analiz", *Sosyoekonomi*, İstanbul, 2012, s. 195-227.

BAKIRTAŞ, Doğan, "Kurumlar, Vergi Kültürü ve Ekonomik Büyüme." *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Niğde, 2016, S.9, s. 67-87.

BEŞEL, Furkan, *Türkiye’de Vergi Denetiminin Ekonomik ve Hukuki Etkinliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana bilim Dalı, Sakarya, 2017, s. 1-277.

BİBER, Ahmet Emre "Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bolu, 2018, s. 56-69.

BİLİCİ, Nurettin, Türk Vergi Sistemi (Ed. DÖNMEZ, Recai), Anadolu Üniversitesi Yayınları Eskişehir, 2013.

BİLGİN, Handan Kaynar, *Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana, 2011, S. 2, s. 259-278.

BİLGİN, Handan Kaynar, "Türkiye’de Vergi Ahlakının Belirleyicileri" *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Ankara, 2011 S.38, s. 167-190.

BHUSHAN, Puneet, MEDURY, Yajulu, "Determining Tax Literacy of Salaried Individuals-An Empirical Analysis." *IOSR Journal of Business and Management*, India, 2013, S.10, s. 76-80.

BLUMENTHAL, M.,SIEMROD, J. “The Compliance Cost Of The U.S.Individual Income Tax System: A Second Look After Tax Reform”, *National Tax Journal*, 1992, S.2, s. 185-202.

BUYRUKOĞLU, Selçuk, ERASA, İrem,” Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri Ve Önemi” ,*Vergi Dünyası Dergisi*, 2012, S.375, s. 116-127.

CVRLJE, Dajana. "Tax Lliteracy As An Instrument Of Combating and Overcoming Tax System Complexity,Low Tax Morale and Tax Non-Compliance", Croatia, *The Macrothème Review*, 2015 S.4, s. 156-167.

CANSIZ, Harun,"Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Afyonkarahisar Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Afyonkarahisar, 2015, S.22, s. 433-450.

CESUR, Aylin, ÇELİKKAYA, Ali, "Türkiye’de Vergi Kültürünün Gelişmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı’nın Yeri ve Önemi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, S.16, s. 1-14.

CHUENJIT, Pakarang "The Culture Of Taxation: Definition and Conceptual Approaches For Tax Administratio", *Journal of Population and Social Studies*, 2014, S.22, s. 14-34.

CSONTOS, László, **JANOS**, Kornai, **TOTH**, István György Tóth. "Tax Awareness and Reform Of The Welfare State: Hungarian Survey Results.", *Economics of Transition*, 1998, S.2, s. 287-312.

ÇATALOLUK, Cuma "Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranıları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya, 2008, S.20, s. 213-228.

ÇELİK, İsmail, **TUNÇ**, **KAYA**, Murat, Hakan, "Vergi İndirimlerinin Yerel Ekonomilerin Büyümesindeki Rolü ve Burdur Örneği", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Burdur, 2013, S.8, s. 26-35.

ÇELİKKAYA, Ali, **GÜRBÜZ**, Hüseyin "Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi", *Sosyoekonomi Dergisi*, 2008, S.8, s. 23-54.

ÇETİNTAŞ, Hakan, **VERYİL**, Hasan, "Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Tahmini”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Zonguldak, 2003, S.4, s.15-30.

ÇEVİK, Şavaş, (2012), “Mükellefin Devlet ve Toplumla Etkileşimi, Bireysel Normlar ve Vergi Ahlakı”, *Maliye Dergisi*, 2012, S.163, s. 258-289.

ÇİÇEK, Uğur, **BİTLİSLİ**, Ferhat, "Vergi Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Farkındalığı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Burdur, 2017 C.10, S.2, s.261-277.

ÇOMAKLI, Şafak Ertan. "AB İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye’deki Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesine Yönelik Uygulamalar", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2008, S.1, s.51-82

DAMAYANTI, Theresia Woro, et al. "The Role of Taxpayer's Perception Of The Government and Society To Improve Tax Compliance." *Accounting and Finance Research*, Indonesia, 2015, S.1, s. 181-187.

DANIEL, J. Mitchell, "Laffer Eğrisi Doğrultusunda Vergi Ranları, Vergilendirilebilir Gelir ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Anlaşılması", *Maliye Dergisi*, (Çeviren: Sinan Çukurçayır), 2011, S.161, s. 326-336.

DEDEOĞLU, Saniye, "Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı", Muğla Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Muğla, 2009, S.21, s. 41-54.

DEMİR, Cemil, GÜLTEN, Yıldıray, "Maliye Politikasının Sosyal Amacı: Vergi Yükünün Adaletli ve Dengeli Dağılımı Üzerine Türkiye Geneli Anket Çalışması", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Manisa, 2013, S.1, s. 269-286.

DEMİR, İhsan Cemil, CİĞERCİ, İsmail "Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Amprik Bir Çalışma" Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Manisa, 2016, S.1, s. 127-143.

DEMİR, İhsan Cemil. "*Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri, Ege Bölgesi Örneği*", DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2008, s. 1-194.

DEMİRCAN, Esra Siverekli, "Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kayseri 2003, S.21, s. 97-116.

DUCAN, Clearly, "A Survey On Attitudes and Behaviour Towards Tax and Compliance", *A Population Assesment For Ireland*, Ireland, 2008 , s. 1-56.

EGELİ, Haluk, DİRİL, Funda, "Vergi Bilincinin Olusumunda Bilisim Teknolojilerinin Rolü: Izmir Ili İçin Bir Uygulama", *Sosyoekonomi2*, İzmir, 2014, S.2, s. 33-55.

EICHFELDER, Sebastian, MONA, Lau, "Capital Gains Taxes and Asset Prices: The Impact Of Tax Awareness and Procrastination." University of Magdeburg, Free University of Berlin (FUB), *Argus Discussions Paper*, Berlin, 2014, s. 1-33.

ERGE, Sultan, "Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı; Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Lise ve Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Nitel Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Konya, 2016, S.12, s. 232-244.

ERGÜN, Bahadır, ŞAHİN, Arzu, ERGİN, Erhan , "Finansal Okur-Yazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 34 , s. 847-864.

FATT, Choong Kwai, WONG, Edward, KHIN, Sek "A Study On Self-Assessment Tax System Awareness in Malaysia.", *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 2011, S.5, s. 881-888.

GENCEL, Ufuk, KURU, Elif . "Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkilesimi: Türkiye Değerlendirmesi", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, Çanakkale, 2012, S.20, s. 29-60.

GÜNER, Ümit "Türkiye’de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü “ Diss. DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2008, s. 1-153.

Güngör, Kamil. "Vergi Yapısında Bir Reform Önerisi Olarak Vergi İndirimleri Politikası ve Türk Vergi Sistemi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İdari Bilimler Dergisi*, Afyon, 2016, S.1, s. 133-147.

GÖKSU, Gonca Güngör, SARUÇ, N.Tolga, "Türkiye’de Vergiye Uyum: Mülakat Çalışması", 2012, S.176. <http://www.mevzuatdergisi.com/2012/08a/01.htm>

GÖKBUNAR, Ali Rıza, SELİM, Sibel, YANIKKAYA Halit , " Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 2007, S. 63, s. 69-94.

HASTUTI, Rini. "Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers.", *International Journal of Business, Economics And Law*, 2014, S.1, s. 83-91.

HAZMAN, Gülsüm Gürler. "Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi İle Tespiti." *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2001, S.1 s. 54-71.

İŞİL, Ayas, SARUÇ, Naci Tolga, "Vergi Kültürü ve Vergi Ahlakı İtalya-Türkiye", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Afyon, 2015, S.2, s. 177-188.

İPEK, Selçuk, KAYNAR, İlknur, "Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları" *Maliye Dergisi*, 2009, S.157, s. 116-130.

İPEK, Selçuk ve KAYNAR, İlknur, (2009) "Vergiye Gönüllü Uyum" Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma, *Yönetim ve Ekonomi*, 2009, S.16, s. 173-190.

ALM, James, TOGLER, Benno, "Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe", *Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA)*, USA, Switzerland, 2006, S.2, s.224-246.

KAMIL, Nurlis Islamiyah, "The Effect of Taxpayer Awareness, Knowledge, Tax Penalties and Tax Authorities Services on the Tax Compliance:(Survey On The Individual Taxpayer at Jabodetabek & Bandung)." *Research Journal of Finance and Accounting*, www. iiste. org. ISSN, 2015, s.1697-2222.

KARATAY, Halit, "İlköğretim Öğrencilerinin Okuduğunu Kavrama İle İlgili Bilişsel Farkındalıkları", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*", 2010, s.457-475.

KİTAPÇI, İsmail "Vergi Etiği ve Kamu Etiği İlişkisi: Etik Algılamalar Açısından Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi Bilimleri Dergisi*, İzmir, 2010, S.2, s.81-88.

KOBAN, Emine, **BULU**, Jale “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi- Gaziantep Üniversitesi Özelinde”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, S.12, s. 118-139.

KURUDAYIOĞLU, Mehmet, **TÜZEL**, M.Sait, "21. yüzyıl Okur-Yazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Çanakkale, 2010, S.28, s. 284-296.

MİSER, Rıfat. "Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi.", *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2002, S.31, s. 56-60.

NERRE, Birger. "Tax Culture: A Basic Concept for Tax Politics The Views Expressed In This Paper Are Those Of The Author And Do Not Necessarily Represent Those Of GTZ Or GTZ Policy.", *Economic Analysis and Policy*, Germany, 2008, S.1, s.153-167.

ORGAN İbrahim, **YEĞEN**, Baki, “ Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Adana, 2001, S.4, s. 241-269.

OKTAR, S.Ateş, *Vergi Hukuku Kitabı*, İstanbul, 8. Baskı, 2012.

ÖMÜRBERK, Nuri, **ÇİÇEK**, Hüseyin Güçlü, **ÇİÇEK**, Serdar," Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları "Maliye Dergisi", Isparta, 2007, s. 102-107.

ÖZDEMİR, Pınar, “Vergi Kültürü ve Göstergeleri Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Adana, 2015, S.1, s.175-188.

PALIL, Mohd Rizal, **AKIR**, M. R., **AHMAD W. F. B. A.** , "The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity", *ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting*, Malaysia, 2013, S.1, s. 118-129.

PARKHI, Shilpa. "Taxation Awareness Of MBA Students-Role Of Professionals." *The MA Journal*, India, 2010, S.7,s. 586-590.

ROTH, Jeffrey A. JOHN T. Scholz, "Taxpayer Compliance" , University of Pennsylvania Press, USA, 1989, S.1, s.1-36.

SAĞBAŞ, İsa, BAŞOĞLU, Adem, "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması", Afyon Kocatepe Üniversitesi, *İİBF Dergisi*, Afyon, 2005, S.2, s.123-144. <http://www.iibfdergi.aku.edu.tr/pdf/7-2/7.pdf>

SAĞLAM, Metin," Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci" *Sosyoekonomi*, Çorum, 2013, S.19, , s.316-334.

SARUÇ, Naci Tolga, İZGİ, Kadriye,"Sosyokültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi- Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Anket Çalışması", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Sakarya, 2011, S.2, s.133-142.

SARAÇOĞLU, Fatih, "Çevre, Adalet Algısı, Sucun Algılanış Bicimi ile Vergi Kaçakçılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiler Üniversitesi", *İİBF Dergisi*, Eskişehir, 2008, S.1, s.59-74.

SARUÇ , Naci Tolga, SAĞBAŞ, İsa, Vergi Etiğinin Ölçümü Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Afyon Kocatepe Üniversitesi, *I.I.B.F. Dergisi* ,Afyon, 2003, S.1, (79-96)

SAYGIN, Özgür, SANDALCI, Ulvi, SEZER, Faruk, "Vergi Ahlakının Belirleyicileri Bağlamında Mükelleflerin Kamu Harcamalarına Bakışı.", *Maliye Araştırmaları Dergisi*, Kütahya, 2016, S.3, s. 21-38.

SONG, Young-Dahl, YARBROUGH, Tinsley E. "Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A survey.", *Public Administration Review*, 1978, s. 442-452.

ŞİMŞEK, Damla, "Türkiye’de Bölge Düzeyinde Vergi Esnekliği, Vergi Canlılığı, Vergi Kapasitesi ve Vergi Gayreti", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.1-98.

TAŞKIN, Yasemin, “Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri”, İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, İstanbul, 2010, S.54, s. 67-90.

TAYTAK, Mustafa, “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”, *Maliye Dergisi*, Uşak, 2010, S.158, s. 496-512.

TEKİN, Ahmet, GÜRCAM, Özlem Sökmen, "Vergi Harcamaları: Seçilmiş Bazı OECD Ülke Uygulamaları" *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Afyon, 2015, S.2, s. 139-158.

TEZCAN, Keramettin. "Türk Vergi İdaresinin Tarihsel Gelişimi ve Bu Süreçte Geçirdiği Aşamaların Etkinlik Açısından Değerlendirilmesi.", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Adana, 2003, S.12, s.125-146.

TORGLER, Benno, “Tax Morale and Direct Democracy”, *European Journal of Political Economy*, Switzerland, 2005, S.21, s. 525-531.

TORGLER, Benno. "The Importance Of Faith: Tax Morale and Religiosity." *Journal of Economic Behavior & Organization*, Switzerland, 2006, S.1, s. 81-109.

TOGLER, Benno, “Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance”, Dissertation der Universität Basel zur Erlangung der Würde eines Doktors der Staatswissenschaften, Zurich, 2003, s. 4-661.

TORGLER, Benno, DEMİR, İhsan, C., MACINTYRE, Alison, SCHAFFNER, Marcus.” Causes and Consequences Of Tax Morale: An Empirical Investigation.” The School of Economics and Finance, Queensland University of Technology, Brisbane, Australia, CREMA – Center for Research in Economics, Management and the Arts, Basel, Switzerland, CESifo, Poschingerstrasse 5, D-81679 Munich, Germany, Department of Public Finance, Afyon Kocatepe University, Afyon, Turkey, *Economic Analysis and Policy Journal*, 2008, S.2, s. 313-339.

TOPKAN, Zeynep, “Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilimdalı, Edirne, 2016, s. 1-174

TOSUNER Mehmet, **DEMİR**, İhsan Cemil, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlâkı”, Gazi Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2007, S.3, s. 1-20.

XIN, Michelle Kok Hui, et al. "Factors Affecting Individual Taxpayers' Compliance in Malaysian Tax Filing System", *The International Journal of Business & Management*, Malaysia, 2015, S.9, s. 339-347.

WARISI, Attiya, **HADIJA**, Murangwa. "Utilising Tax Literacy and Societal Confidence In a State: The Rwandan model", *University of Nairobi Law Journal*, Rwanda, 2012, s. 1-20.

YARDIMCIOĞLU, Mahmut, **AKPINAR**, Yusuf, **GÜNAY**, Yahya "Vergi Okur-Yazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kahramanmaraş, 2014, S.2, s. 95-122.

YENİGÜN Yasemi, “*Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2012, s. 1-97.

YEŞİLYURT, Şahin, "Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Zonguldak, 2015, S.32, s. 36-56.

ZORLU, Özcan, “*İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinci Düzeyi Ve Vergi Bilinci Düzeyi İle İlgili Örnek Uygulama-Ankara İli Örneği*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı İşletme Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, 2012, s.1-109

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı (2006), **2005 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara (Erişim: www.gib.gov.tr)

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2007), **2006 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara. (Erişim: www.gib.gov.tr)

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2008), **2007 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara. (Erişim: www.gib.gov.tr)

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2009), **2008 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara. (Erişim: www.gib.gov.tr)

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2011), **2010 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara. (Erişim: www.gib.gov.tr)

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2013), **2012 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara. (Erişim: www.gib.gov.tr)

T.C. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2017), **2016 yılı Faaliyet Raporu**, Ankara. (Erişim: www.gib.gov.tr)

Vergi Denetmenleri Derneği, Türk Gelir İdaresinin Yeniden Yapılanması Hakkında Rapor, Ankara.2002.

EKLER

Ek-1 Anket Soruları

Yürütülen anket çalışması “YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ FARKINDALIĞI VE VERGİYE GÖNÜLLÜ UYUMA YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ” konulu araştırma ile ilgili olup içeriği sadece akademik bir çalışmadır. Yanıtlayacağınız sorular doğru ya da yanlış cevap içermemektedir. Bu nedenle sorunların tamamını yanıtlamanız araştırmanın sağlığı açısından oldukça önemlidir. Verilen tüm bilgilerin kullanımı makale çalışması ile sınırlı olup tam bir gizlilik içinde saklanacak ve bilimsel amaç dışında kullanılmayacaktır. Elde edilen bulgular istenildiği takdirde anketi cevaplayan kişiye ortalamalar yoluyla e-posta yoluyla bildirilecektir. **Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.**

Doç. Dr. Emine KOBAN

Araştırmacı Jale BULU

Lütfen aşağıdaki her bir cümleye (soruya) ya da yargıya ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı 1 ile 5 arasında bir değer ile belirtiniz. Yanıtlarınızı ifade eden rakamı işaretleyiniz.

Kesinlikle

Kesinlikle

Katılmıyorum

Katılıyorum

Örnek:

①

②

③√

④

⑤

Aşağıda yer alan sorular sizin vergi ile ilgili farkındalığınızı, vergi bilinç düzeyinizi ve vergiye gönüllü uyum ile ilgili düşüncelerinizi belirlemeye yöneliktir.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. (VF) Vergi ödemek, bir vatandaşlık görevidir.	①	②	③	④	⑤	
2. (VF) Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yükür.	①	②	③	④	⑤	
3.(VF) Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır.	①	②	③	④	⑤	
4. (VF) Verginin en önemli özelliği karşılıksız olarak alınmasıdır.	①	②	③	④	⑤	
5. (VF) Vergi, ödeme gücü göstergelerine sahip olan herkesten alınmaktadır.	①	②	③	④	⑤	
6. (VF) Yaptığım alışverişlerden sonra belge aldığımda, vergi ödediğimin farkındayım.	①	②	③	④	⑤	
7. (VF)Vergi mevzuatımızda yer alan vergi tür ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.	①	②	③	④	⑤	
8. (VF) KDV mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir.	①	②	③	④	⑤	
9.(VF) Ülkemizde adaletli bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤	
10. (VF) Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla alınmaktadır.	①	②	③	④	⑤	
11. (VB)Ailemden aldığım bilgiler, vergiler hakkında bilgi sahibi olmamı sağlamıştır	①	②	③	④	⑤	
12. (VB) Okulda aldığım eğitim, vergiler hakkında bilgi sahibi olmamı sağlamıştır.	①	②	③	④	⑤	

13. (VB)Vergi bilincinin yerleşmesinde okullarda vergi eğitimi verilmesi önemlidir.	①	②	③	④	⑤
14. (VB)Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	①	②	③	④	⑤
15. (VB) Bireylerin kültür seviyesi arttıkça vergi bilinci de artar.	①	②	③	④	⑤
16. (VB) Ödediğim vergilerin karşılığını tam olarak alıyorum.	①	②	③	④	⑤
17. (VB)Vergi ödemeyi ahlaki bir sorumluluk olarak görüyorum.	①	②	③	④	⑤
18. (VB) Devlet, vatandaşın vergi bilincini artırmak için üzerine düşeni yapmaktadır	①	②	③	④	⑤
19. (VB) Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenen Vergi Haftası etkinliklerinden haberdarım	①	②	③	④	⑤
20. (VB) Vergi cezalarının caydırıcı ağırlıkta olmasının, vergi bilincini artıracağını düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
21. (VB) Vergisini zamanında ve tam olarak ödemeyenler cezalandırılmalıdır.	①	②	③	④	⑤
22. (VB) Yaptığım her alışverişte, aldığım faturayı inceler, ödediğim vergi oranını kontrol ederim.	①	②	③	④	⑤
23. (VB) Vergi mükellefi değilim, fakat vergi yüklenicisiyim.	①	②	③	④	⑤
24. (VGU) Vergiler devlet için zorunlu bir gelir kaynağıdır.	①	②	③	④	⑤
25. (VGU) Vergilerimizi tam ve zamanında ödediğimiz takdirde, kamu hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin artacağını düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
26. (VGU)Vergilerimizi tam ve zamanında ödemediğimiz takdirde, kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
27. (VGU) Ödediğim verginin nereye harcadığını biliyorum. Bu nedenle vergimi tam ve eksiksiz ödemek istiyorum.	①	②	③	④	⑤
28. (VGU) Ödenen vergilerin topluma etkin bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
29. (VGU) Alış-verişlerimde satıcı fiş, fatura vermese bile isterim.	①	②	③	④	⑤
30. (VGU) Alış-verişlerimde fiş, fatura almak yerine, vergi indirimini isterim.	①	②	③	④	⑤
31. (VGU)Alışverişlerimde fiş/fatura alarak devletin vergi gelirlerini artırmasına katkıda bulunacağımı bilirim.	①	②	③	④	⑤
32. (VGU) Bir yakınım vergi kaçırdığında onu mutlaka uyarırım	①	②	③	④	⑤
33. (VGU) Vergi kaçırma suçu işleyenleri haklı bulurum. Çünkü vergi oranları yüksektir.	①	②	③	④	⑤
34. (VGU) Vergisini ödemeyen bir birey, diğer bireylerin haklarına karşı saygısızlık yapmaktadır.	①	②	③	④	⑤
35. . (VGU) Devletin daha iyi kamu hizmeti sunmasının vergi gelirlerini arttıracığını düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
36. (VGU) Vergiye gönüllü uyumu sağlamak için vergi ile ilgili bir dersin ilk ve orta öğretimde olması gerektiğini düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤

37. (VGU) Çıkarılan vergi aflarının vergiye gönüllü uyumu olumsuz etkilediğini düşünüyorum.	①	②	③	④	⑤
38. (VGU) Vergi ödemeyi kutsal bir görev olarak görüyorum.					

1. Üniversite eğitimim sırasında vergi ile ilgili dersler aldım.

- a) Evet b) Hayır

2. Türkiye de halen alınmakta olan vergilerden aşağıdakilerde en sık duyduklarınızı 1'den 5'e kadar sıralayınız?

() Gelir Vergisi () Kurumlar Vergisi () Katma Değer Vergisi

() Özel Tüketim Vergisi () Emlak Vergisi

3. Bugün için 100 TL kazanç elde ettiğinizi düşündüğünüzde, gönüllülük esasında bunun ne kadarını vergi olarak ödemek istersiniz.

- a) 1 TL – 10 TL b) 11 TL – 20 TL c) 21 TL – 30 TL
d) 31 TL – 40 TL e) 41 TL – 50 TL

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

OKUDUĞUNUZ BÖLÜM

OKUDUĞUNUZ SINIF

- a) I. Sınıf b) II. Sınıf c) III. Sınıf d) IV. Sınıf

YAŞINIZ:

- a) 17- 20 b) 21-23 b) 24-27 c) 28-31 d) 32 ve üstü

CİNSİYETİNİZ:

- a) Kadın b) Erkek

ÖĞRENCİ OLARAK KALDIĞINIZ YER

- a) Ailem ile birlikte evde b) Kendi Evimde c) Devlet Yurdunda d) Özel Yurtta e) Diğer

ÖĞRENCİ OLARAK AYLIK HARCAMANIZ

- a) 200 – 400 TL b) 401-600 TL c) 601-800 d) 800 ve üstü